

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK: İBB-1 BÖLGELER
ARASI YAKINSAMA HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Salih Emre SUYURDU**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin KELEŞ**

Mart 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: İBB-1 Bölgeler Arası Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Salih Emre SUYURDU

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı: İktisat

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: İBB-1 Bölgeler Arası Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin 08/03/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %20' dir.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 15/03/2024

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin KELEŞ

Salih Emre SUYURDU

KILAVUZA UYGUNLUK

“Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: İBB-1 Bölgeler Arası Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Salih Emre SUYURDU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin KELEŞ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Şerafettin KELEŞ danışmanlığında **Salih Emre SUYURDU** tarafından hazırlanan “**Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: İBB-1 Bölgeler Arası Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **İktisat** Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

15/03/2024

JÜRİ:

Danışman : **Dr. Öğretim Üyesi Şerafettin KELEŞ** (imza)

Üye : **Doç. Dr. Müge MANGA** (imza)

Üye : **Dr. Öğretim Üyesi Arzu TURAL DİKMEN** (imza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /...../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../ 2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk: İBB-1 Bölgeler Arası Yakınsama Hipotezinin Test Edilmesi adlı Yüksek Lisans tezimi düzenlerken araştırmalarımın her aşamasında bilgi, öneri ve desteğini vermekten çekinmeyerek çalışmamı sonuçlandırmama yardım eden danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Şerafettin KELEŞ'e, Doç. Dr. Müge MANGA ve yüksek lisans dersleri sürecindeki desteklerinden ötürü Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin çok kıymetli ve saygıdeğer hocalarıma, en derin duygularla teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bana her konuda destek veren canım aileme anneme, babama, kardeşime, yeğenime, canım eşime ve biricik oğluma da teşekkürler ediyorum.

Salih Emre SUYURDU, Erzincan, 2024

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK: İBB-1 BÖLGELER ARASI YAKINSAMA HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ

Salih Emre SUYURDU

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mart 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin KELEŞ

ÖZET

Bölgeler arasındaki gelir dağılımı analizleri, bir ülkede belirli bir dönem boyunca meydana gelen gelirin ülkenin bölgeleri arasında nasıl dağıldığı sorusuna cevap aramak için yapılmaktadır. Gelir dağılımı analizleri gerçekleştirilir iken ele alınan değişken kişi başına gelir değişkenidir. Günümüzde dünyanın karşılaştığı en büyük sorunlardan biri yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Bu çalışmada, yakınsama hipotezi İBB Düzey-1 12 alt bölge için panel birim kök analizleri metodu ile test edilmiştir. Bölgelere ilişkin 2006-2021 dönemine ait reel kişi başı GSYİH verileri TÜİK’den derlenmiştir. Bölgeler arasındaki yakınsamayı ölçmek için kişi başı GSYİH serisi doğal logaritması alınarak birim kök testlerine tabi tutulmuştur. Çalışmanın tüm testleri Eviews-12 paket programı ile yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye’deki 12 Düzey-1 bölgesi için bölgelerin KBGSYH değerlerini Türkiye geneli ile bağlantılı olarak yıllar içinde daha yüksek değerlerde birbirine yakınsadığı; böylece bölgeler arasında benzeşmenin söz konusu olduğu görülmüştür. Bölgeler arasında yüksek KBGSYH değerlerinde ortaya çıkan bir yakınsama gelir dağılımı sorunları ile ülkenin gelir dağılımı sorununun örtüştüğünü ve bölgelerin ülke genelinden ayrı olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, İstatistikî Bölge Birimleri, Yakınsama.

INCOME DISTRIBUTION AND POVERTY: TESTING THE IBB-1 INTERREGIONAL CONVERGENCE HYPOTHESIS

Salih Emre SUYURDU

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, March 2024

Supervisor: Assistant Professor Şerafettin KELEŞ

ABSTRACT

Income distribution analyzes between regions are carried out to seek answers to the question of how the income generated in a country during a certain period is distributed among the regions of the country. The variable considered when performing income distribution analyzes is income per capita. One of the biggest problems the world faces today is poverty and injustice in income distribution. In this study, the convergence hypothesis was tested with the panel unit root analysis method for IMM Level-1 12 sub-regions. Real per capita GDP data for the regions for the period 2006-2021 was compiled from TURKSTAT. To measure the convergence between regions, the natural logarithm of the GDP per capita series was taken and subjected to unit root tests. All tests of the study were performed with the Eviews-12 package program. According to the analysis results, for the 12 Level-1 regions in Turkey, the GDPPC (gross national product per capita) values of the regions have converged to higher values over the years in relation to Turkey in general; Thus, it was observed that there was similarity between regions. A convergence between regions that occurs at high KBGDP values indicates that the income distribution problems of the country overlap with the income distribution problem of the country and that it is not possible to evaluate the regions separately from the country as a whole.

Key Words: Income Distribution, Statistical Regional Units, Convergence.

İÇİNDEKİLER

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK: İBB-1 BÖLGELER ARASI

YAKINSAMA HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı.....	3
1.2. Gelir Dağılımının Önemi.....	3
1.3. Gelir Dağılımı Türleri.....	4
1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	4
1.3.2. Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	5
1.3.3. Kişisel Gelir Dağılımı.....	9
1.3.4. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı.....	10
1.3.5. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	13
1.3.6. Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı.....	14
1.3.7. Sektörel Gelir Dağılımı.....	15
1.3.8. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımı.....	15
1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçme Yöntemleri.....	17

1.4.1. Değişim Aralığı.....	18
1.4.2. Aralık Ölçüsü.....	18
1.4.3. Görelî Ortalama Sapma.....	18
1.4.4. Lorenz Eğrisi.....	18
1.4.5. Yüzde Paylar Analizi.....	20
1.4.6. Gini Katsayısı.....	20
1.4.7. Kuznets Eğrisi.....	20
1.5. Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler.....	21
1.5.1. Faktör Fiyatları.....	21
1.5.2. İşsizlik ve Gelir Dağılımı.....	21
1.5.3. Enformel Sektör ve Kayıt Dışı Ekonomi.....	22
1.5.4. Ekonomik Buhranlar ve Enflasyon.....	22
1.5.5. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Vergisine Etkisi.....	23
1.5.6. Eğitim Seviyesi.....	24
1.5.7. Faiz ve Gelir Dağılımı.....	25
1.5.8. Küreselleşme.....	25
1.5.9. Teknolojik ve Organizasyonel Gelişim ve Değişimlerin Etkileri.....	26
1.6. Gelir Dağılımı Adaletsizliğini Önlemeye Yönelik Tedbirler.....	27
1.6.1. Maliye Politikası Uygulamaları.....	27
1.6.2. Ekonominin Kayıt Altına Alınması.....	28
1.6.3. Asgari Ücret Uygulaması.....	29
1.6.4. İstihdam Artırıcı Tedbirler.....	29
1.6.5. Eğitim Politikası.....	30
1.6.6. Para Politikası.....	30
1.6.7. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK

2.1. Yoksulluk Tanımı.....	33
2.2. Yoksulluk Türleri.....	33
2.2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk.....	33
2.2.2. Objektif ve Subjektif Yoksulluk.....	35
2.2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk.....	35
2.2.4. İnsani Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu.....	36
2.2.5. Küresel Yoksulluk ve Çalışan Yoksulluğu.....	38
2.3. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri.....	39
2.3.1. Kafa Sayım Endeksi.....	39
2.3.2. Sen Endeksi.....	40
2.3.3. Foster- Greer- Thorbecke Endeksi (FGT Index).....	41
2.3.4. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	42

2.3.5. İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	42
2.3.6. Gıda Oranı Yaklaşımı.....	43
2.4. Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşler.....	43
2.4.1. Yoksulluk Kültürü Görüşü.....	43
2.4.2. Yoksul Bireyi Suçlayan Görüş.....	44
2.4.3. Durumsal Yoksulluk Görüşü.....	44
2.4.4. Yapısal Yoksulluk Görüşü.....	44
2.5.Yoksullukla Mücadele Yöntemleri.....	45
2.5.1.Dolaylı Yaklaşım (İktisadi Büyüme).....	45
2.5.2. Dolaysız Yaklaşım.....	47
2.5.3. Mikro Finansman Yöntemi.....	47
2.5.4. Şartlı Nakit Transferler Yöntemi.....	48
2.5.5. Nakit Gelir Desteği Yöntemi.....	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
LİTERATÜR TARAMASI	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
METODOLOJİ VE BULGULAR	
4.1. Türkiye’de İstatistiki Bölge Sınıflandırması.....	62
4.2.Metodoloji.....	64
4.2.1.Panel Verinin Avantajları.....	65
4.2.2. Panel Verilerde Birim Kök Testleri.....	65
4.2.3. İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri.....	66
4.3.Yakınsama.....	66
4.3.1. Beta Yakınsaması.....	68
4.3.2. Sigma Yakınsaması.....	70
4.4. Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem.....	70
4.5. Yatay Kesit Bağımlılık Testleri.....	71
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	76
KAYNAKÇA.....	80
İNTERNET KAYNAKLARI.....	88

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

C	: Cilt
s	: Sayfa
S	: Sayı
vb	: Ve benzeri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
İBB	: İstatistiki Bölge Birimleri
DPT	: Devlet Personel Teşkilatı
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
AB	: Avrupa Birliği
NUTS	: Nomenclature d' Unités Territoriales Statistiques
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
ASO	: Ankara Sanayi Odası
WB	: Dünya Bankası
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
FGT	: Foster Greer Therbocke
ŞNTY	: Şartlı Nakit Transferler Yöntemi
GINI	: Gini Katsayısı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
KBGSYH	: Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

KBMG	: Kişi Başı Milli Gelir
GSKD	: Gayri Safi Katma Değer
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
LLC	: Levin, Lin ve Chu
IPS	: Im, Peseran ve Shin
ADF	: Genelleştirilmiş Dickey - Fuller

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Türkiye'de Gelir Türlerine Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Dağılımı.....	6
Tablo 1.2: Türkiye'de Gelir Türlerine Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Yüzelik Gelir Gruplarına Göre Dağılımı.....	7
Tablo 1.3: Türkiye'de %10'luk ve %20'lik Gelir Gruplarına Göre Gelir Dağılımı, P80/P20 oranı, P90/P10 oranı ve Gini Katsayısı.....	11
Tablo 1.4: İBBD-1'e Göre Bölgelerde Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla Değerleri.....	15
Tablo 1.5: Hanehalkı Fertlerinin Esas İşteki İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri, 2006-2018(TL),(%).....	16
Tablo 3.1: Literatür Özeti.....	62
Tablo 4.1: Türkiye'de İBBS yada (NUTS)'a Göre Sınıflandırılmış Bölgeler.....	65
Tablo 4.2: GSYİH İçin Yapılan Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları(İBB Düzey-1 12 Bölge).....	74
Tablo4.3: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Birim Kök Testi Sonuçları.....	75
Tablo 4.4: GSYİH İçin Yapılan Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları (İstanbul ile Kıyaslama).....	76
Tablo 4.5: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Birim Kök Testi Sonuçları (İstanbul İle Kıyaslama).....	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Lorenz Eğrisi Grafiği.....	19
---------------------------------------	----

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dünyada yaşadığı en önemli sorunlardan biri gelir dağılımında yaşanan adaletsizliktir. Gelir dağılımı adaletsizliği aynı zamanda bir ülkede bölgeler ve kişiler arasında da yaşanan büyük bir problemdir. Gelir dağılımında adaletin sağlanıp yoksulluğun minimum seviyeye indirilmeye çalışılması gelişmişliğin en önemli parametrelerinden biridir. Gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmek ve yoksullukla savaşabilmek, sosyal adaletsizlikleri en alt seviyeye indirmek ve gelir seviyesi görece düşük olan kesimlerin gelirlerini iktisadi gelişmelere yönelik artırmak toplumun refahı için önem arz etmektedir. Gelir seviyesinin belirli bir düzeyde olduğu ekonomilerde gelir dağılımında adaletsizlik ne kadar yüksek düzeyde ise yoksulluk oranı da o kadar yüksek olur.

Çalışmanın Önemi: Gelir dağılımı ile yoksulluk kavramları arasında yoğun bir ilgi vardır. Hızlı nüfus artışı, küreselleşme, göç, siyasi istikrarsızlıklar, coğrafi farklılıklar ve fırsat eşitsizliği gelir dağılımında adaletsizliğin artmasına neden olurken yoksulluk çatısının da genişlemesine sebep olmaktadır. Türkiye’de gelir dağılımı adaletsizliği sorunu uzun zamandır kendini hissettirmekte ve kalkınma programları aracılığı ile sorun çözülmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın Amacı: Bu çalışmada ülkemizde bölgesel gelir adaletsizliğinin sebepleri incelenmektedir. Çalışmanın amacı, ülkemizde bölgesel gelir eşitsizliğini Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’ ndan alınan veriler yardımı ile bölgesel gelir dağılımı sonuçlarına dayanarak İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Düzey-1 seviyesinde bölgeler arasındaki gelir farklılıklarının ana nedenlerine ulaşabilmek ve ortaya koyabilmektir.

Çalışmanın Kapsamı: Çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gelir dağılımının tanımı, türleri, ölçüm yöntemleri, gelir dağılımını etkileyen faktörler, gelir dağılımı adaletsizliğini önlemeye yönelik tedbirler ve ülkemizdeki gelir dağılımı türleri tablolar yardımı ile anlatılmaktadır. İkinci bölümde yoksulluk, türleri, ölçme yöntemleri ve yoksulluğun sebeplerine ilişkin görüşler yer almaktadır. Üçüncü bölüm gelir dağılımı ve yoksulluğun üzerine yakınsama-ıraksama analizi ile gerçekleştirilen literatür çalışmalarından oluşmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde panel veri analizi, panel birim kök testleri ve beta yakınsama kavramları açıklanmaktadır. İBB Düzey-1

sınıflandırmasında yer alan 12 bölge için panel veri analizi yöntemi kullanılarak panel birim kök çalışması gerçekleştirilecektir. İBB Düzey-1 seviyesinde ülkemizde bölgeler arasındaki (olası) gelir eşitsizliği tablolar ve grafikler aracılığı ile yorumlanarak incelenecektir. Ayrıca bu bölümde bölgesel gelir eşitsizliği hakkında bilgiler verilerek yakınsama ve ıraksama analizi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı

Gelir, bir ülkede belli bir zamanda oluşan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında dağıtılmasını belirtmektedir (Han, 2010, s. 3).

Gelir dağılımı; bir ekonomide belirli bir zaman aralığında oluşan bütün gelirlerin gelirleri meydana getiren unsurlar arasında paylaşılmasını ifade etmektedir (Aktan, 2002, s. 4).

Gelirin bir ülke ya da bölgede hakkaniyetli bir biçimde bölüştürülememesi ülke ya da bölgede ekonomik kalkınmayı negatif yönde etkileyeceğinden ülkenin ya da bölgenin refahını da olumsuz yönde etkiler. Bilhassa nüfusun az bir kesiminin, nüfusun fazla kesimine oranla zenginliği halk arasında gelir dağılımı adaletsizliğine neden olur. Gelir dağılımının bozulması, ekonomik istikrarsızlığa neden olacağından ülkeye yapılacak yatırım ve istihdam miktarlarında da düşüşe sebep olur. Gelir dağılımının oturmuş olduğu ülke ya da bölgelerde politik ve ekonomik istikrar da yüksek orandadır (Gönel, 2010, s. 5). Gelir dağılımının adaletsiz veya bozuk olduğu yerlerde ulusal, bölgesel ve küresel anlamda ciddi problemler hasıl olmuştur. Bu problem son zamanlarda daha da büyüyerek artmaktadır (Gönel, 2010, s. 6).

1.2. Gelir Dağılımının Önemi

Halkın öncelikle zenginlik dahası gelişmişliğinin tüm özelliklerini barındıran ve tüm toplumu kapsayan gelir dağılımı; yüzyıllardır ekonominin en mühim ve günde hususlarından biri olmuştur (Gençler, 2017, ss. 20-37).

Bir ülke ya da bölgede kalkınma seviyesinin temel göstergelerinden biri gelir dağılımıdır. Ülkede halk arasında adaletli ekonomik dağılım, sosyal adalet, kültür

düzeyi, sağlık koşullarının iyi olup olmaması ve eğitim düzeyi hususlarında büyük önem taşır. Ayrıca gelir dağılımı hanehalkının tüketim ve tasarrufunu da etkilemektedir. Gelir dağılımında adaletten bahsedebilmek için gelir düzeyi düşük olan kişiler ile gelir düzeyi yüksek olan kişiler arasındaki farkın minimum düzeyde olması gereklidir (Han, 2010, s. 6).

1.3. Gelir Dağılımı Türleri

Bir ülkede gelirin toplumu meydana getiren kişiler arasındaki dağılımı inceleniyorsa bu dağılım kişisel, ülke içindeki farklı coğrafyada hayatını sürdüren bireylerin gelirleri inceleniyorsa bölgesel, milli hasılanın sektörler arasındaki dağılımını inceliyorsa sektörel, sosyal grupların milli hasıla içindeki payını inceliyorsa fonksiyonel dağılım önem arz etmektedir. Genel olarak gelir dağılımı türleri 4 başlık altında toplanmaktadır (Pehlivan, 2009, s. 23).

1.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Gelirin kişiler, üretim faktörleri ve toplumsal gruplar arasındaki dağılımını ifade eder. Üretim faktörlerinden emeğin karşılığı için ücret, sermaye için faiz, toprak için rant ve müteşebbis için kâr olarak aldıkları gelir paylarını inceler (Han, 2010, s. 7).

Bu gelir dağılımı türü, ülkenin kalkınma seviyesi ile ilgili net bilgiler verebilmektedir. Ekonomik olarak gelişmiş yerlerde, ekonomik kalkınmanın birinci zamanlarında milli hasıladan en fazla oranı tarım sektörü alırken gelişme seviyesi arttıkça ücretlilerin ekonomi içindeki oranının arttığı tespit edilmiştir. Gelişmiş ekonomilerde emeğin milli hasıla içindeki oranı %70' lerde iken gelişme yolunda olan ekonomilerde %30 gibi düşük bir düzeyde görülmektedir (Bilen ve Yumuşak, 2000, ss. 77-78). Genellikle gelişmekte olan ülkelerde sermaye kıt iken emek arzı üretim faktörü olarak fazladır. Bu durumun varlığı halinde piyasalara müdahalede bulunulmadığında sermaye ve emek piyasalarındaki arz ve talep çerçevesinde faktörlerin fiyatları yani ücret ve faiz düzeyi, bu faktörlerin oranına göre belirlenir. Uygulanan iktisadi politikalar faktör fiyatlarını etkiliyorsa piyasada meydana gelen fiyatlamalar faktörlerin reel değerini oluşturmaz (DPT, 2001, ss. 3-4).

1.3.2. Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı

İmalât aşamaları sonucunda meydana gelen gelirin, üretim faktörleri arasında bölüştürülmesine fonksiyonel gelir dağılımı denir (Alper ve Tokol, 2012, s. 120). Diğer bir ifade şekliyle, gelirin ne kadarlık kısmının maaş ya da ücret geliri, ne kadarlık kısmının tarım için ayrılan gelir ve ne kadarlık kısmının da kâr için ayrılacağı bu yöntem ile belirlenir. Bu gelir dağılımı türünün faktörler arasındaki oranı, ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi vermektedir (Erdoğan, 2002, s. 96).

Fonksiyonel gelir dağılımının ayrımı genellikle gelişmiş ekonomilerde daha kolay tespit edilmektedir. Çünkü gelişmiş ekonomilerde bu ayrım daha nettir. Ayrışmanın sınırlı olduğu gelişmekte olan ülke ekonomilerinde özellikle Türkiye gibi ülkelerde bu gelir dağılımı donelerini bulmak oldukça zordur. Gelişmiş olan ülke ekonomilerinde maaş ya da ücret karşılığında çalışan kesimin istihdam içindeki oranı ile hasıladan aldıkları pay incelendiğinde, maaşlı kesimin istihdam içindeki oranı gelişmekte olan ülke ekonomilerine göre daha yüksektir (Aras, 2012, s. 22). Maaş karşılığı çalışan kesimin oranının, nüfusa oranının yüksekliği, işsizliğin az olması ve verimlilikteki artışın ücretlere katkısı gelişmiş olan ülke ekonomilerinde emek faktörünün milli hasıla içindeki payının yüksek olması sonucuna yol açar. Aksine gelişmekte olan ülke ekonomilerinde ise şirketlerin küçük ölçekte olması, işgücünün fazlaca bir kısmının kendi adına çalışması, teknolojik yetersizlikler, emek dışı faktörlerin gelirlerinin fazlalığı gibi sebepler emeğin milli hasıladan aldığı payın düşmesine neden olmaktadır (Yücel, 2011, s. 139). Emek gelirinin bu tarz ülkelerde payının az olmasının bir başka sebebi ise tarım sektörü ile ilgilenen nüfusun oranının fazlalığıdır. Gelişmekte olan ülkelerde emek faktöründeki bu fazlalığın sonucunda ücretler çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerde ise tarım sektöründe istihdamın düşüklüğü, iş imkânlarının fazla olduğu kentsel alanlarda maaşlı çalışan kesimin oranının yüksek olmasına sebep olmuştur (Yücel, 2011, s. 140).

Fonksiyonel gelir dağılımının analizi yapılırken üretim faktörleri alt gruplara ayrılarak gerçekleştirilir. Gelir; ücret, maaş, yevmiye, müteşebbis ve mülk gelirleri biçiminde ayrılır. Ülkemizde fonksiyonel gelir dağılımının tespit edilmesinde kullanılan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) çalışmalarında gelirler; emek gelirleri, menkul kıymet gelirleri, müteşebbis gelirleri ve transfer gelirleri biçimindedir (Doğan ve Tek, 2007, s. 95). Bu gruplar arasındaki dağılım aşağıdaki Tablo 1.1’de gösterilmiştir:

Tablo 1.1: Türkiye'de Gelir Türlerine Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Dağılımı

Gelir Türleri	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Maaş-Ücret	40,8	39,7	41,9	42,9	43,7	44,8	46,5	48,3	49,1	49,7	49,7	48,9	48,5
Yevmiye	3,7	4,0	4,1	3,5	3,6	3,6	3,4	3,2	3,3	2,8	2,5	2,6	2,7
Müteşebbis	24,2	23,2	22,4	20,4	20,2	21,4	20,4	19,6	18,5	18,8	19,8	19,6	18,8
Gayrimenkul	3,1	4,1	4,4	5,0	4,2	3,9	3,5	3,3	3,3	3,3	3,1	3,4	3,4
Menkul Kıymet	6,1	7,0	4,2	5,3	4,5	3,8	3,3	3,1	2,9	2,6	2,5	3,2	3,6
Sosyal Transferler	17,8	18,2	19,1	19,6	20,5	19,4	20,0	19,7	20,1	20,0	19,6	19,7	20,1
Hanelerarası Transferler	2,9	2,6	3,1	3,1	3,1	3,0	2,7	2,5	2,6	2,6	2,5	2,4	2,7
Diğer Gelirler	1,5	1,1	0,9	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

Tablo 1.1’de ülkemizde gelirin, gelir çeşitlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Bu tabloya bakıldığında ülkemizde 2006-2018 yılları arasında maaş ve ücretin toplam gelir içindeki oranı, diğer bütün ücret kalemlerinin oranından fazla bir orana sahiptir. Tabloya göre, maaş ve ücret gelirlerinin oranı sürekli artmış fakat son iki yılda (2017 ve 2018) az da olsa azalmıştır. 2006 yılında maaş ve ücretin toplam gelir içindeki oranı %40,8 iken, bu oran 2018 yılında %48,4’e çıkmıştır. Maaş ve ücret gelirlerinin oranının bu denli yükselmesinde, ücret karşılığı faaliyet gerçekleştiren halkın zamanla sayısının artmasının ve ücret gelirlerinde zaman içinde ortaya çıkan fiyat yükselişlerinin önemli bir payı vardır. Maaş ve ücret gelirlerinin oranının en yüksek olduğu yıllar 2014-2015 yıllarıdır. Bu yıllarda oran %52,4 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin ekonomik yapısı gelişmiş olan ülkeler düzeyine yaklaştıkça, emek gelirlerinin yükselmesi ve bununla beraber maaş ve ücret karşılığı çalışan kesimin oranının artması sonucu ortaya çıkar. Emegin başka bir bileşeni olan yevmiye gelirleri ise toplam gelire oranla düşük bir seviyede gerçekleşmektedir. 2006 yılında yevmiye gelirlerinin toplam gelir içindeki payı %3,7 iken bu oran 2018 yılında düşüş göstererek %2,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım ve tarım dışı gelirlerin oluşturduğu müteşebbis gelirin 2006 yılında toplam gelire oranı %24,2 olarak gerçekleşmiş olup, bu oran takip eden senelerde düşmüş 2018 yılında %18,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde meydana gelen düşüş, tarım sektörünün, üretim ve istihdam içerisindeki oranının zamanla azalması ve bunun

neticesinde tarım sektöründe meydana gelen gelirin, toplam gelire oranının azalmasından ötürü ortaya çıkmıştır (Şit, 2008: 86). 2008 yılından sonra ortaya çıkan düşüşün bir bölümü ise tüm dünyada meydana gelen ve ülkemizi de etkileyen küresel iktisadi krizin üst gelir grubundaki müteşebbis gelirlerini etkilemesi şeklinde açıklanabilir.

Transfer gelirleri de toplam gelir içinde önemli bir orana karşılık gelmektedir. 2006 yılında transfer gelirlerinin toplam gelir içerisindeki oranı %20,7 iken, 2010 yılında %23,6'ya kadar yükselmiş, takip eden yıllarda aynı seviyelerde seyrederek 2018 yılında bu oran %22,8 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında sosyal transferlerin gelire oranı ve %20,1; haneler arası transferlerin gelire oranı ile %2,7'lik bir değer almıştır. Transfer gelirlerinin, emekli-dul yetim aylıkları ve diğer sosyal yardımlardan oluştuğu bilindiğinden, söz konusu artışın nedeni; nüfusun yaşlanmaya başlaması, sosyal yardımların artması ve erken emeklilik gibi faktörlerden söz edilebilir.

Toplam gelir içinde en az paya sahip olan bir diğer bileşen ise gayrimenkul kira gelirleridir. Yıllar içerisinde yükseliş ve düşüşler göstermesine karşın payı oldukça düşüktür; 2006 yılında gayrimenkul kira gelirlerinin toplam gelir içindeki oranı %3,1 iken bu oran en yüksek 2009 yılında %5,0'a yükselmiş, 2018 yılında ise düşüş göstererek %3,4 olarak gerçekleşmiştir. Menkul kıymet gelirlerinde de durum pek de farklı değildir. 2006 yılında menkul kıymet gelirlerinin toplam gelir içindeki payı %6,1 iken en yüksek 2007 yılında %7,0 olarak gerçekleşmiş, yıllar içinde ise büyük bir düşüş göstererek 2018 yılında bu oran %3,6 olarak ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda ülkemizde 2006 ile 2018 yılları hanehalkı kullanılabilir gelir oranları yer almaktadır.

Tablo 1.2: Türkiye'de Gelir Türlerine Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Yüzdelik Gelir Gruplarına Göre Dağılımı

Gelir Türleri	Yüzde 20'lik Gruplar						
	Yıllar	Toplam	İlk % 20	İkinci % 20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Beşinci % 20
Maaş ve Ücret	2006	40,8	23,0	38,5	42,0	44,0	41,0
	2018	48,5	39,8	45,5	47,6	52,7	48,4
Yevmiye	2006	3,7	24,8	11,4	5,2	2,6	0,7
	2018	2,7	14,3	6,4	4,2	2,5	0,5
Müteşebbis	2006	24,2	25,6	23,1	18,9	19,5	27,7
	2018	18,8	16,2	15,6	14,0	13,7	23,0

Tablo 1.2: Türkiye'de Gelir Türlerine Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirinin Yüzdelik Gelir Gruplarına Göre Dağılımı(devamı)

Gayrimenkul	2006	3,1	1,2	1,1	1,6	2,3	4,4
	2018	3,4	0,7	1,2	1,8	2,6	4,9
Menkul Kıymet	2006	6,1	2,9	3,9	4,3	5,4	7,5
	2018	3,6	1,6	1,3	1,4	1,4	5,7
Sosyal Transferler	2006	17,8	13,3	15,9	22,8	21,7	15,4
	2018	20,1	21,3	25,9	27,6	23,9	15,3
Hanelerarası Transfer	2006	2,9	7,7	4,5	3,3	2,9	2,1
	2018	2,7	4,9	3,5	3,1	3,0	2,1
Diğer Gelirler	2006	1,5	1,5	1,4	1,9	1,7	1,2
	2018	0,2	1,2	0,6	0,3	0,2	0,0

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

Tablo 1.2'ye bakılırsa gelir gruplarının yüzdelik dağılımı dikkate alındığında, odaklandırılmış gelir gruplarının hangi faktör gelirini elde ettiği ile alakalı çözümler yapılabilir ve bu gelir grupları arasında oransal olarak kıyaslama gerçekleştirilebilir.

En düşük gelir grubu olarak kabul edilen ilk %20'lik nüfus dağılımı için 2006 yılında ilk grubun gelirinin büyük bir kısmını yevmiye gelirleri, maaş ve ücret gelirleri, sosyal transfer harcamaları ve müteşebbis gelirlerinin oluşturduğunu görmekteyiz. İlk grup gelirin %87'i civarında gelir kalemlerini kapsamaktadır. 2018 yılına baktığımızda yevmiye gelirleri, maaş ve ücret gelirleri, sosyal transfer harcamaları ve müteşebbis gelirlerinin oluşturduğu en düşük gelir grubunun toplam gelir içindeki oranı %82 olarak gerçekleşmiştir.

2006 yılında en düşük gelir grubunun toplam gelirinin %13,3'ünü oluşturan sosyal transfer harcamaları, 2018 yılında %21,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu da demek oluyor ki 2006 yılından 2018 yılına kadar sosyal transferlerin düşük gelir grubunda bulunan kesim için önemi fazlalaşmıştır. Bu durum yalnızca artan sosyal yardımlar ile izah edilebilir.

En yüksek gelir grubu olarak adlandırılan son %20'lik nüfus dağılımı için 2006 yılında gelirin %41'lik kısmının ücret ve maaş gelirlerinden oluştuğu, 2018'de ise gelirin %48,4'lük kısmının ücret ve maaş ödemelerinden oluştuğu görülmektedir. Yevmiye gelirlerinin ise hem 2016 hem de 2018 yılı için %1'in altında olduğu tablodan

anlaşılmaktadır. Müteşebbis gelirlerinin 2006 yılı için %27,7; 2018 yılı için ise %23 olarak gerçekleştiği gözükmemektedir. Öteki %20'lik gelir grupları göz önüne alındığında, yüksek gelir grubu için artan müteşebbis gelirlerinin tarım dışı çalışmalardan oluştuğu, yüksek gelir grubu için ise azalan sosyal transferlerin emekli, dul ve yetim aylıkları maaş ödemeleri kaynaklı olduğu ve sosyal transferlerin orta gelir grubu için çok önemli olduğu sonuçlarına varılabilir.

1.3.3 Kişisel Gelir Dağılımı

Bu gelir dağılımı türü, milli hasılanın toplumu meydana getiren kişiler ile toplumsal gruplar arasındaki dağılımını belirtmektedir (Uysal, 2007, s. 250).

Bu gelir dağılımı türünde ülke nüfus olarak 5'e ayrılmaktadır. Nüfusun %20'sini oluşturan gruplardan her bir gruba düşen milli hasıla hesap edilerek hanehalkının yüzde olarak dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı kıyaslanır. Kişisel gelir dağılımı ile en yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki farklar belirlenir ve bu dağılımdaki farkların sebepleri irdelenir (Aktan, 2002, ss. 19-20). En düşük gelire sahip %20'lik dilim ile en yüksek gelire sahip %20'lik dilimin milli hasıladan aldıkları pay arasında çok büyük bir fark var ise gelirin dağılımında adaletsizlik var demektir. Bu gelir dağılımı ile ilgili yapılan araştırmalar, bir ülkede belirli bir zamanda meydana gelen gelirin bireyler ve hanehalkları arasında ne şekilde paylaştırıldığının belirlenmesi ayrıca iktisadi ve sosyal olarak zaman ile oluşan değişikliklerin belirlenmesi yönünden de mühim araştırmalardır. Kişi başına düşen geliri hesap etmenin diğer önemli tarafı da büyüme hızı ile yıllık nüfus artış hızı arasındaki bağlantıyı açıklamasıdır (Aktan, 2002, s. 21).

Kişi başına gelirle ilgili önemli husus şudur. Bu gelir türü yalnızca ortalamaı belirtir ve ortalamaların ait olduğu hanehalklarının tümünü temsil etmez. Bu sebeple iktisadi refah yönünden gelir dağılımı da dikkate alınmalıdır. Mesela çok zengin küçük bir kesimin var olması ortalama olarak kişi başına geliri artırırken; toplumun fazla olan büyük yoksul kesimlerinin açlığını gizleyebilir (Yıldırım ve Karaman, 2003, s. 55). Gelir dağılımı yalnızca üretim araçlarının dağılımına bağlı değildir. Gelir dağılımını etkileyen temel faktörler; eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanıp sağlanamaması, nüfusun sınıfsal olarak dağılımı, işgücünün teşkilatlanma seviyesi, sosyal kurumlar ve sosyal politikalar, piyasaların rekabet yapısıdır. Gelir dağılımı bütün bunların bir göstergesidir. Bu faktörlerin bazıları gelir dağılımına kısa vadede ve doğru yoldan etki ederken, bazıları

ise uzun vadede ve dolaylı olarak etki eder. Bir ülkedeki kişisel gelir dağılımını ülkenin içindeki faktörler kadar enternasyonal gelişmeler (küreselleşme düzeyinin yükselmesi vb.) de etkilemektedir (Şahin, 2007, s. 579).

Devlet hanehalkları arasındaki gelir dağılımını daha eşit bir seviyeye getirebilmek için çeşitli maliye politikası araçları kullanabilir. Gelirin daha eşit hale getirebilmesi için temel araçlarda biri olan vergiler, kurumlara ve bireylere göre farklı oranlarda uygulanabilir. Artan oranlı vergiler gelir dağılımındaki adaletsizliği önlemeye yönelik bir araç olarak kullanılabilir. Ayrıca istihdam, ücret ve fiyat kontrolleri ile de devlet gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltabilir. Devlet kamu harcamalarında kısıntıya giderek de adaletsizliği azaltabilir (Yıldırım ve Karaman, 2003, s. 56).

1.3.4. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı

Gelirin toplamının kişiler, hane halkları ve toplumsal gruplar arasındaki bölüşümüne kişisel gelir dağılımı denir. Bu gelir dağılımı türü, iktisadi eşitsizliklerin önemli bir göstergesidir. Ayrıca hanehalklarının temel faaliyet alanı veya hanehalkı üyelerinin çalıştığı iş koluna göre analiz gerçekleştirme imkânı da vermektedir. Kişisel gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir zamanda meydana gelen toplam gelirin aileler veya bireyler arasında ne şekilde paylaştırılacağına ortaya konulması ve ailelerin sosyal ve iktisadi yapılarında süreç içinde oluşan değişimlerin tespit edilmesi yönüyle de önemlidir (Kuştepe ve Halaç, 2004, s. 10).

Bu gelir dağılım türünde hiçbir sınıf ayrımı kabul edilmemekte ve bireyler eşit bir şekilde düşünülmektedir. Bu gelir dağılımı kıstaslarından biri birey başına düşen milli gelirdir. Birey başına düşen milli gelir tüm gelirin ülkedeki nüfusa bölünmesi ile bulunur. Başka bir kıstas ise ülke nüfusunu en düşük gelirli olandan en yüksek gelirli olana doğru 5 eşit dilime ayrılması yöntemidir. Bu gruplar arasında tek tek milli gelir hesaplanarak dilimler arasında kıyaslama yapılır. Daha sonra ise milli gelirin toplam milli gelire oranı tespit edilerek, 5 gelir dilimi arasında kıyaslama yapılır. En yüksek gelire sahip olan %20’lik dilim ile en yüksek gelire sahip olan %20’lik dilim arasında oransal olarak büyük farkların olması demek gelir dağılımında adaletsizlik olduğu manasını taşımaktadır (Yücel, 2011, s. 145). Bu tespiti yapmak için kullanılan başka bir yöntem ise nüfusu onluk dilimlere ayırarak analiz etmektir. Her iki yöntem de en alttaki kesim ile en üstteki gelire sahip kesim arasındaki farkı ortaya çıkarmak için kullanılan

analiz yöntemleridir. Bu gelir dilimleri küçüldükçe gelir adaletsizliğine ait daha çarpıcı neticeler ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2004, s. 60).

Ülkemizde gelir dağılımı araştırmalarında kullanılan diğer yöntemler ise P80/P20 oranı ve P90/P10 oranı ile GINI Katsayısı hesaplama yöntemidir. Aşağıdaki Tablo 1.3'te TÜİK tarafından gerçekleştirilen gelir dağılımı araştırmaları neticesinde ortaya çıkan sonuçlar verilmektedir.

Tablo 1.3: Türkiye'de %10'luk ve %20'lik Gelir Gruplarına Göre Gelir Dağılımı, P80/P20 Oranı, P90/P10 Oranı ve Gini Katsayısı

	Gelir Grupları										Yüzde Paylar Analizi		
	Birinci % 20		İkinci % 20		Üçüncü % 20		Dördüncü % 20		Beşinci % 20				
Yıllar	Birinci % 10	İkinci % 10	Üçüncü % 10	Dördüncü% 10	Beşinci % 10	Altıncı % 10	Yedinci % 10	Sekizinci % 10	Dokuzuncu% 10	Onuncu % 10	P80/ 20	P90/ 10	GINI Katsayısı
2006	1,8	3,2	4,4	5,5	6,7	8,1	9,8	12,1	16,0	32,5	9,6	18,1	0,428
2007	2,2	3,6	4,7	5,9	7,0	8,3	9,7	11,8	15,2	31,6	8,1	14,3	0,406
2008	2,2	3,6	4,6	5,7	6,9	8,3	9,9	12,1	15,8	30,9	8,1	14,0	0,405
2009	2,1	3,5	4,6	5,7	6,9	8,2	9,7	11,8	15,4	32,2	8,5	15,3	0,415
2010	2,2	3,6	4,7	5,9	7,0	8,3	9,8	12,1	15,5	30,9	7,9	14,0	0,402
2011	2,2	3,6	4,8	5,8	6,9	8,2	9,8	11,9	15,5	31,3	8,0	14,2	0,404
2012	2,2	3,7	4,8	5,8	7,0	8,3	9,8	11,8	15,5	31,1	8,0	14,1	0,402
2013	2,3	3,8	4,8	5,9	7,0	8,2	9,7	11,7	15,3	31,3	7,7	13,6	0,400
2014	2,4	3,8	2,9	5,9	7,0	8,3	9,8	11,9	15,6	33,0	7,4	13,8	0,391
2015	2,3	3,8	4,8	5,9	7,0	8,2	9,7	11,8	15,5	31,0	7,6	13,5	0,397
2016	2,4	3,8	4,8	5,8	6,9	8,1	9,5	11,6	15,2	32,0	7,7	13,3	0,404
2017	2,4	3,9	4,9	5,8	6,8	8,0	9,4	11,4	14,9	32,5	7,5	13,5	0,405
2018	2,4	3,8	4,8	5,8	6,8	8,0	9,5	11,5	15,0	32,6	7,8	13,6	0,408

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

Tablo 1.3 incelendiğinde gelirin bireyler arasındaki dağılımını gösteren bir veri olan Gini Katsayısı ve yüzde paylar analizi neticelerine bakıldığında ülkemizin ekonomik eşitlik halinden çok çok uzak olduğu tespit edilmektedir.

Ülkemizde 2006 yılında 0,428 olan Gini Katsayısı yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlemiştir. En düşük Gini Katsayısı 2014 yılında 0,391 ile hesap edilmiştir. Bu da demek ki 2006-2018 döneminde gelir dağılımının en adaletli olduğu sene 2014

senesidir. 2018 yılında ise gelir dağılımında 2014 yılına göre bozulma gerçekleşmiş ve 2018 yılında bu oran 0,408 olmuştur. Gini Katsayısında düşüşün yaşandığı 2006-2014 yılları arasında en zengin yüzdelik dilimin gelirinde azalmaya sebep olmuş fakat bu düşüş en fakir yüzdelik grubun gelirinde herhangi bir artışa sebebiyet vermemiştir. Bu da demek oluyor ki gelirin dağılımındaki düzelme üst gelir diliminden orta gelir dilimine kayan gelir kaynaklıdır, düşük gelir grubuna pozitif bir katkısı bulunmamaktadır.

2006 yılı bu 13 yıl içerisindeki gelir dağılımı eşitsizliğindeki en adaletsiz yıl olarak ön plana çıkmaktadır. 2006 yılında Gini Katsayısı 0,428 olarak belirlenmiş, en zengin %20'lik kesim ile en fakir %20'lik kesim arasındaki fark 9,7 kata çıkmıştır. 2006 yılındaki en dikkat çekici veri ise en zengin %10'luk kesim ile en fakir %10'luk kesim arasındaki farkın 18 kat olmasıdır.

2007 ile 2009 yılları arasındaki dönemde ise tabloya bakıldığında gelir dağılımında ciddi bir değişimin gerçekleşmediği görülmektedir. 2007 yılında 0,406 olan Gini Katsayısı, 2008 yılında 0,405, 2009 yılında ise 0,415 olarak ölçülmüştür. 2007 yılında P80/P20 oranı 8,1 iken 2009 yılında bu oran 8,5'e çıkmıştır.

2008 yılında başlayan ve 2009'da devam eden küresel iktisadi krizin de tesiri ile gelir dağılımında 2009 yılı sonrası dönem için iyileşme olmuştur. 2009 yılında 0,415 olarak tespit edilen Gini Katsayısı, 2014 yılına kadar azalmış ve bu yıl 0,391 olarak hesap edilmiştir. Bu süreçte en düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı oran değişmemiştir. En yüksek gelir grubunun ise toplam gelirden aldığı pay düşüş göstermiştir.

2008 krizi dönemi sonrası dönem için gelir eşitsizliği ile kriz olgusunu daha açık bir biçimde anlatacak olursak; kriz dönemleri tüm gelir grupları için gelir kaybı oluşturan süreçlerdir. Müteşebbisler ve sermaye sahipleri için sermaye kayıpları ve iflas, emek sahipleri için ise iş kaybı ile neticelenebilecek ücret kayıpları gibi sonuçlar ortaya çıkabilir. Fakat krizin en önemli etkisini ücret karşılığı çalışan kesim hissedecektir. Çünkü işveren kesiminin iktisadi kriz döneminde ilk başvurduğu yol işçi çıkarmaktır. Bu nedenle kriz ilk aşamada gelir eşitsizliğinde ücret karşılığı çalışanlar aleyhine bir artışa yol açacaktır. İktisadi krizin ikinci önemli mağdurları ise sermaye sahipleri ve müteşebbislerdir. Krizle mücadelede başarı sağlayamayan bu kesim çok daha ciddi

neticelerle (iflas vb.) karşı karşıyadır. Krizin etkisinin azalmaya başladığı andan itibaren kriz döneminde işsiz kalan kesimdeki insanlar, iş bulmaya başlayacaklar ve tekrar gelir sahibi olacaklardır. Fakat müteşebbisler ve sermaye sahipleri için bu kendine gelme süreci bu kadar hızlı gerçekleşmeyebilir. Bu ortamda düşük gelir kesimi ile yüksek gelir kesimi arasındaki fark azalabilir. Sonuçta krizin tesirinin hissedildiği ilk zamanlarda gelir eşitsizliğinde oluşacak, ilerleyen süreçte ise krizin tesirinin azaldığı dönemlerde gelir eşitsizliğinde azalama eğilimi tespit edilecektir.

1.3.5. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bu gelir dağılımı, bir ekonomide elde edilen milli hasılanın, bölgeler arasından nasıl dağıldığı sorusuna cevap arar. Bir ülkenin değişik coğrafi bölgelerinde hayatını sürdüren bireylerin milli hasıladan oransal olarak ne kadar pay aldıklarını ifade eder (Çetinkaya, 2012, s. 41).

Bölgelerin gelişme seviyelerini; tarihsel, coğrafi, sosyal, jeopolitik ve iktisadi etkenler belirlemektedir. Bölgeler arasındaki dengesizliği, iktisadi ve sosyal fırsat eşitsizliği şeklinde özetleyebiliriz (Çetinkaya, 2012, s. 42). Bölgeler arasındaki dengesizlik hakkında yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde iki farklı düşünce meydana gelmiştir.

İlk düşünceye göre bölgeler arasındaki adaletsizlik piyasa içerisinde zamanla yükselmektedir. Gelişme yolunda olan bölgeler diğer bölgeleri negatif doğrultuda etkilemektedir. Üretim faktörleri (emek, sermaye, müteşebbis, toprak) geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru hareket eder. Öncelikle kalifiye işgücü ve sermaye gelişmiş bölgelere doğru kayar. Bu düşünce doğrultusunda bölgeler arasındaki adaletsizliğin düşmesi için geri kalmış bölgelere kamu eliyle kaynak aktarılmalı, müteşebbisler bu bölgelere yatırım yapma hususunda teşvik edilmelidirler. Gelişmemiş bölgelerin kalkındırılması için geniş ölçekli yerel programlar hazırlanmalıdır (Uysal, 2007, s. 255).

İkinci görüşe göre ise bölgelerarası adaletsizlik zamanla azalacaktır. Zira belli bir süre sonra kalkınma ülkenin tümünü kapsayacak, gelişmiş bölgeler, geri kalmış bölgeler üzerinde olumlu etkiler yapacak bu şekilde geri kalmış bölgeler de kalkınmadan payını alacaklardır (Şahin, 2007, ss. 589-590).

1.3.6. Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı

Milli gelirin bir ülkede değişik kıstaslara göre tespit edilen bölgeler arasındaki dağılımını inceleyen gelir dağılımına bölgesel gelir dağılımı denir. Bölgesel gelir dağılımının hesap edilmesinde, bölgelerin yerleşim yerinin niteliği ve gelişmişlik seviyesine göre ayrımı yapılarak analiz gerçekleştirilir. Dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun gelir hiçbir yerde bölgeler arasında adaletli bir biçimde pay edilemez (Çalışkan, 2010, s. 94).

Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, bölgeler arasında tarım, hizmet, sanayi, ulaştırma, sağlık, ticaret eğitim ve haberleşme yönünden farklılıklara ve akabinde gelir dağılımında eşitsizliklerine sebebiyet vermektedir. Bu sebeple gelir dağılımındaki adaletsizliklerin yalnız ele alınmaması, buna neden olan ekonomik ve sosyal etmenlerin meydana getirdiği dengesizliklerin de belirtilmesi ve sonuçlarının analiz edilerek bu doğrultuda bir çözüme kavuşturulması gereklidir (Kuştepe ve Halaç, 2004, s. 16).

Gelir dağılımında eşitsizlik olgusunu ele alırken gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yanı sıra buna sebep olan sosyal ve ekonomik etkenlerin de ortaya koyulduğu eşitsizlik ölçütlerinin ele alınması ve neticelerinin değerlendirilerek çözümün bu şekilde bulunması gerektiği hususunda fikir birliğine varılmıştır (Kargı, 2009, s. 31).

Ülkemizde bölgeler arasında gelişmişlik yönünden ayrılıkların oldukça fazla olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de bölgeler arasında gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmaya veya en azından minimuma indirmeye dönük önlemler ve uygulamalar yer almaktadır. Ancak bu eşitsizlik sebeplerinin çeşitli tespit etme yöntemleri olmasından ötürü üretilen farklı politikalar bölgelerde var olan eşitsizlik sorunu çözmede yeterli olamamıştır (Kuştepe ve Halaç, 2004, s. 16).

Ülkemizde bölgeler arasında sosyo - ekonomik araştırmalar gerçekleştirilirken TÜİK’ in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)’ ndan yararlanılır. Bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkların minimuma düşürülmesine dönük olarak analizlerin yapılabilmesi ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile kıyaslanabilir veriler üretilmesi hedefiyle AB bölgesel sınıflandırması olan Nomenclature d' Unités Territoriales Statistiques (NUTS) kıstasına göre İstatistiki bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) meydana getirilmiştir.

Kültür, coğrafya, ekonomik ve sosyal yönlerden birbirine benzeyen bölgeler ve iller, belirli bir nüfus büyüklüğü de baz alınarak sınıflamalar yapılmıştır. 12 tane Düzey-1 bölge birimi, 26 tane de Düzey-2 bölge birimi olarak sınıflama yapılmıştır. Aşağıda Tablo 1.4’te gelirin düzeyi bir sınıflamasına göre bölgesel olarak daha detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 1. 4: İBBD-1’e Göre Bölgelerde Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Değerleri

Yıllar	TRA	TRB	TRC	TR1	TR2	TR3	TR4	TR5	TR6	TR7	TR8	TR9
2006	5494	5122	5521	19423	12005	11527	14650	14037	9301	8163	7515	7873
2007	6051	5681	5956	21430	13291	12379	16129	15708	10335	9025	8220	8590
2008	6804	6350	6461	23802	14894	13849	17887	17604	11460	10072	9525	9686
2009	7139	6531	6500	23455	14760	13633	16965	17670	11474	10180	9494	9562
2010	8953	7763	7864	26022	17135	15785	19087	19650	13243	11997	11274	11119
2011	10200	9236	9305	30812	19897	18733	23153	23125	15527	14191	13291	12999
2012	11671	10711	10472	34538	21771	20707	25281	25546	17054	15650	14525	14639
2013	12939	11653	12208	39742	23829	23084	28770	29924	19187	17644	16127	16101
2014	13917	12747	13392	44262	27006	25757	31966	32447	21387	19880	18207	17999
2015	15945	14270	15226	50100	30133	28700	36084	36115	23957	22587	20637	21773
2016	18274	16149	16541	55090	33906	32209	39026	40680	25712	24888	22775	22558
2017	21534	19164	19627	65285	39852	38140	46815	46254	30260	28855	26505	26001
2018	24618	22289	23020	76932	47808	45999	56828	53333	36896	33567	30334	29652
2019	28448	25909	26236	86579	54613	51499	61613	61941	42359	38033	34026	35014
2020	35215	31519	31578	98070	65727	59532	71843	74143	45606	45795	41536	41382
2021	45615	40784	43846	140968	94968	85992	106801	101448	67505	62810	56304	54217

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

1.3.7. Sektörel Gelir Dağılımı

Bu gelir dağılımı, farklı üretim sektörlerinin milli hasıladan ne oranda pay aldıklarını ifade eder (Pehlivan, 2009, s. 24). Başka bir ifade ile tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli hasıladan aldıkları payları, bunların farklı dönemlerdeki seyirleri, hangi sektörlerin aleyhine ya da lehine geliştiğini ortaya koymak için incelenmesi gereken dağılım sektörel gelir dağılımıdır (Karaman ve Özçalık, 2007, s. 26).

1.3.8. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımı

Temel üretim sektörlerinden olan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin milli gelirden ne oranda pay aldıklarının araştırılması ve milli gelir dağılımında oluşan

değişimlerin hangi sektörün lehine veya aleyhine olduğunun tespiti hususunda bu gelir dağılımı incelenmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007, s. 27).

Sektörel gelir dağılımı ülkelerin kalkınma seviyesi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün milli gelirdeki oranı yüksek iken, gelişmiş ülke ekonomilerinde ise tarım sektörünün milli gelirdeki oransal payı azdır. Ekonomik olarak kalkınma seviyesi yükseldikçe milli gelir içinde hizmet sektörünün oransal payı yükselirken, tarım ve sanayi sektörlerinin payı düşmektedir (İslamoğlu, 2017, s. 132). Aşağıda Tablo 1.5’de Türkiye ekonomisi için sektörel gelir dağılımı yıllar itibari ile analiz edilmiştir:

Tablo 1.5: Hanehalkı Fertlerinin Esas İşteki İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri, 2006-2018(TL),(%)

Sektörler	Tarım		Sanayi		İnşaat		Hizmet	
Yıllar	Değer(Bin TL)	Oran (%)	Değer(Bin TL)	Oran (%)	Değer(Bin TL)	Oran (%)	Değer(Bin TL)	Oran (%)
2006	5719	18,5	8874	28,7	6327	20,4	10044	32,4
2007	5853	16,3	10221	28,4	8360	23,3	11498	32,0
2008	6366	16,5	11208	28,9	8652	22,3	12540	32,3
2009	6421	14,7	12263	27,9	11558	26,4	13583	31,0
2010	7988	17,8	11857	26,4	10717	23,8	14434	32,0
2011	9596	19,1	12741	25,3	11733	23,2	16293	32,4
2012	10346	19,2	13778	25,6	12286	22,8	17397	32,4
2013	11886	19,2	15896	25,7	14659	23,6	19516	31,5
2014	12471	18,7	17747	26,1	16208	23,8	21345	31,4
2015	14064	18,3	20757	27,1	18159	23,7	23724	30,9
2016	17375	19,2	24616	27,2	21720	24,0	26852	29,6
2017	16996	16,7	29292	28,8	24951	24,6	30407	29,9
2018	18991	17,2	31414	28,4	27123	24,5	33029	29,9

Kaynak:<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=iktisadi%20faaliyet%20kollar%C4%B1&dil=1>

Ülkemizde gelirin sektörler arasındaki dağılımı incelendiğinde tarım sektöründe tersine bir dağılımın söz konusu olduğu tespit edilmektedir. Tarım sektörünün GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) içindeki oranı 2006 yılında %18,5 düzeyinde iken 2009 yılında bu oran %14,7 seviyelerine gerilemiştir. 2018 yılında ise genel ortalamasını koruyarak %17,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelir dağılımı türünde iktisadi krizlerin etkisine rastlamak mümkündür. Şehirlerde işlerini kaybeden bireylerin, kırsal alana geri dönmeleri tarım sektörünün oranını artırıcı bir etki yapmaktadır. Tabloya

bakıldığında özellikle 2008 iktisadi krizinden sonra tarım sektörünün GSYH'den aldığı payda yükseliş olmuştur.

Sanayi sektörünün GSYH içindeki oranı %25-30 aralığında seyretmiştir. Sanayi sektörünün oransal olarak fazla olduğu ekonomiler gelişmiş ülke ekonomileri olarak adlandırılabilir. Çünkü sanayi en önemli ekonomik gelişmişlik göstergelerindendir.

İnşaat sektörünün GSYH içindeki oranı %24'ler civarında seyretmiştir. İnşaat sektörü yıllar itibari ile yükselmiş 2009 yılında 13 yıl içindeki en yüksek seviyesini %26,4 ile yakalamıştır. 2018 yılında ise bu oran %24,5 olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz hizmet sektörü açısından değerlendirildiğinde, GSYH' den aldığı payın yıllar içinde arttığı fakat son birkaç yılda bu payın düştüğü gözlemlenmiştir. Yine de bu 4 sektör içerisinde oransal olarak en fazla payı alan sektör hizmet sektörüdür. Hizmet sektörünün en fazla payı aldığı yıllar %32,4 ile 2011 ve 2012 yıllarıdır. Gelişmişlik açısından değerlendirme yapılırsa hizmet sektörünün diğer sektörlerden fazla pay alması olumlu bir izlenim olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak bakacak olursak; tarım sektörünün payında yıllar içerisinde gerileme olması, kalkınma düzeyi açısından pozitif bir netice olmakla birlikte, sanayi sektörünün yeterli biçimde gelişmemiş olması hizmet sektörünü yıllarca daha öncü bir sektör olarak göstermiştir.

1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ölçme Yöntemleri

Sosyal sınıfların yaşam koşulları ve hayat şartları arasındaki ayrım, eşitsizliği ifade etmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliği ise belli orandaki nüfus kesiminin hasıladan aldığı pay ile benzer ölçüdeki diğer bir nüfus kesiminin hasıladan aldığı pay arasındaki farklılıktır (DPT, 2001, s. 8).

Gelir dağılımı eşitsizlikleri çoğunlukla toplumlarda piramide benzetilir. Piramidin taban kısmında geliri düşük ama nüfusun büyük bir kısmını meydana getiren dilimler var iken en üstünde gelir düzeyi yükselmekte fakat aile sayısı eksilmektedir. Piramidin tepesinde ise en fazla gelire sahip az sayıda aile vardır. Gelir dağılımını gösteren bu piramidin tavanı ile tabanı arasındaki fark ne kadar fazla ise o toplumdaki gelir dağılımı da o kadar eşitsiz ve adaletsiz demektir (Seyidoğlu, 2002, s. 221).

Gelir dağılımı eşitsizliğini belirlemek üzere değişik metotlar ve sayısal göstergeler geliştirilmiştir (Şahin, 2007, s. 580). Aşağıda bu metotların en mühimlerine değinilmiştir:

1.4.1. Değişim Aralığı

Bir dizideki en yüksek gelir seviyesi ile en düşük gelir seviyesi arasındaki farktır. Değişkenlik ile ilgili yalnızca üstü kapalı bir bilgi veren bu kriter, dizinin yalnızca iki uç değerini göz önüne alarak arada kalan diğer terimlerin nasıl değiştiklerini ihmal ettiğinden eleştirilmektedir (Karluk, 1999, s. 28).

1.4.2. Aralık Ölçüsü

Eşitliğin iki uç noktasındaki verileri karşılaştırmaktadır. Aralık ölçüsü; iki uç nokta arasındaki farkın gelire oranı şeklinde ifade edilmektedir. Bu yöntem iki uç nokta arasındaki dağılımı hesaba katmadığından eleştiri konusu olmaktadır (Karluk, 1999, s. 28).

1.4.3. Görelî Ortalama Sapma

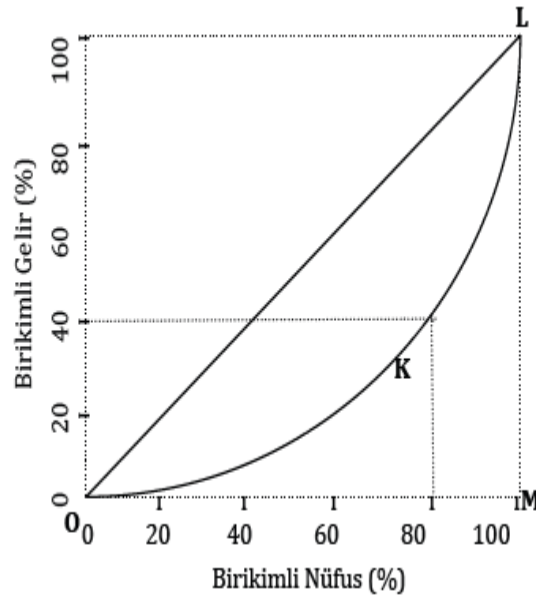
Bu yöntem bir dağılımdaki uç değerlerin etkisinden arındırılmasına yönelik bir tekniktir. Dağılımdaki tüm gelir seviyelerini gelirin ortalaması alınarak karşılaştırıp tüm farkların mutlak değerlerinin toplamı bulunup; bu farklar toplamı, gelirin ortalamasına oranlanırsa görelî ortalama sapma meydana gelir. Bu yöntemde, gelirin ortalamasının benzer tarafında yer alan yoksul bir bireyden zengin bir bireye yönelik gerçekleştirilen gelir transferlerine karşı hassasiyet göstermiyor olması bir eleştiri noktasını oluşturmaktadır (DPT, 2001, s. 12).

1.4.4. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımı çalışmalarında en fazla kullanılan metottur. Bu metot 1905 senesinde Amerikalı bilim adamı Max Otto Lorenz tarafından geliştirilmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin grafik yardımıyla ifade etme yöntemlerindendir. Gelirdeki adaletsizliği, dikey ekseninde de bu nüfusun elde ettiği gelirin kümülatif oranları, yatay ekseninde nüfusun kümülatif oranlarıyla ifade eden diyagrama Lorenz Eğrisi denilir. Lorenz eğrisi, gelirin ne kadarlık kısmının (yüzde olarak) kaç kişi arasında bölüştürüldüğünü ifade etmektedir (Taner, 2001, s. 27).

Gelir dağılımı adaletinde bir eşitlik var ise herkesin gelirden adaletli bir biçimde yararlandığını göstermek için eğri tam eşitlik doğrusu ismini alır. Başka bir deyişle gelir kişiler arasında özdeş bölüştürülmüşse, eğri mutlak eşitlik doğrusu ile çakışarak 45° 'lık bir doğru şeklini (köşegen) alır. Herhangi bir ülkede gelir dağılımı adaletinde ne kadar fazla eşitsizlik varsa eğri köşegenden uzak yatay eksene paralel bir görüntü halini alır. Aksine, ülkede gelir dağılımı adaletsizliği ne kadar az ise, eğri köşegene yakın yatay eksenden uzak bir görüntü haline dönüşür (Bellù, 2005, s. 2).

Şekil 1.1: Lorenz Eğrisi Grafiği

Kaynak: Dinler, 2003.

Şekil 1.1'deki OB çizgisi üzerindeki bütün noktalarda nüfusun yüzdesi ile bu nüfusa denk olan gelir yüzdesi eşittir. Hasılanın tüm kişilere eşit oranda dağıldığı, birey ya da hanehalkının nüfus içindeki yüzdelerinin gelirden elde ettikleri yüzdelerine eşitlendiği noktalardan meydana gelen 45° 'lık açı yapan OB çizgisi mutlak eşitlik eğrisi adını alır (Bellù, 2005, s. 2).

Gelir dağılımında adaletsizliğinin varlığı halinde, en düşük gelir grubu örneğin nüfusun en az gelire sahip % 20'si toplam gelirin % 20'sinden daha azını alırken, nüfusun en yüksek gelirli % 20'si toplam gelirin % 20'sinden daha fazlasını alacaktır. Bu sebeple, fiili gelir dağılımını gösteren Lorenz eğrisi daima mutlak eşitlik eğrisinin aşağısında yer alır.

1.4.5. Yüzde Paylar Analizi

Bu yöntem bireysel gelir dağılımını ve adaletsizliği ölçmede kullanılan metotlardan en önemli olanıdır. Bu analiz yönteminde hanehalkları %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10, %20'lik 5, gruplara bölünerek her grubun toplam hasıladan elde ettiği pay kıyaslanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002, ss. 19-20). Hanehalkı gelirlerine ait yüzde payların hesap edilebilmesi için, hanehalkları kullanılabilir gelirlerinin toplamına göre küçükten büyüğe doğru sıralama yapılır. Yüzde paylar analizinin hangisi yapılacaksa hanehalkları o kadar gruba bölüştürülür. Her yüzde gruba ayrılan kullanılabilir gelir, kullanılabilir gelirin toplamına oranlandığında, hanehalklarının gelirine ilişkin yüzde paylarına ulaşılır (TÜİK, 2008, ss. 58-59).

1.4.6. Gini Katsayısı

İtalyan iktisatçı Corrode Gini tarafından 1914 yılında gelir dağılımı eşitsizliğini hesaplamada kullanılan Gini katsayısı bulunmuştur. Bu iktisatçı gelir dağılımı eşitsizliğini matematiksel bir katsayı ile ifade etmektedir. Bu katsayı ve toplanma oranı 0 ile 1 arasında çıkan ondalıklı bir değere denk gelmektedir. Bir toplumda gelir adaletli olarak paylaşılmışsa Gini katsayısı '0' değerine yaklaşmakta, toplumdaki gelir sadece bir kişi ya da grup tarafından alınmışsa Gini katsayısı '1' değerine yaklaşmaktadır (Han, 2010, s. 32).

Global ölçekte yapılan gelir dağılım ölçümleri Gini katsayısının 0,25 ve 0,50 arasında değerler aldığını göstermektedir. Bilimsel bir anlatımla, $0 < \text{GiniKatsayısı} < 1$ 'dir. Gini katsayısı kişisel gelir dağılımı eşitsizliğini özetleyen bir değerdir (Sağbaş ve Şen, 2016, s. 23).

1.4.7. Kuznets Eğrisi

Simon Kuznets tarafından gerçekleştirilen ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki çalışması bu alanda bir ilktir. Bu çalışmaya Ters U Eğrisi veya Kuznets Eğrisi denir. Bu teorinin temelindeki mantık gelirin görece daha az gelişmiş ülkelerde daha dengeli dağıldığı yönündedir. Fakat ekonomik büyüme ve kişi başına düşen gelir düzeyi yükseldikçe, gelir dağılımı adaletsizliğinde de yükselme gözlenir. Fakat sürecin diğer aşamalarında gelir dağılımı adaletsizliği düşüş gösterir, böylelikle gelir düzeyi ile gelir dağılımı adaletsizliği arasındaki ilişki sonucunda "Kuznets Eğrisi" meydana gelir (Bükey ve Çetin, 2017, ss. 104-117).

Lorenz eğrisi ölçütü olan Kuznets katsayısı bilindiği üzere Gini katsayısına benzer sektörlere göre düzenlenmiştir. Katsayı 0 ile 1 arasında değer alır. Genellikle sektörel bir ekonomi modelinde kullanılır. Eğer katsayı 0 ise bilinmelidir ki sektörel ortalama ülke ortalamasına eşittir. Üretimin toplamı tek bir sektör tarafından yapılıyorsa veya bu sektörün istihdam içindeki önemi pek yoktur ve katsayı değeri 1'dir (Doğan ve Tek, 2007, s. 99).

1.5. Gelir Dağılımını Belirleyen Faktörler

Gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizlik ve adaletsizliklerin çeşitli nedenleri vardır. İktisadi sistemin özelliklerine göre gelir dağılımını belirleyen bu faktörlerin etkinliği değişiklik gösterebilir. Gelir dağılımı eşitliği veya eşitsizliğini belirten faktörleri ve üretilen politikaları şu şekilde sıralayabiliriz (Aktan ve Vural, 2002, s. 18): Faktör fiyatları, İşsizlik ve gelir dağılımı, Enformel sektör ve kayıt dışı ekonomi, Ekonomik buhranlar ve enflasyon, dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir vergisine etkisi, eğitim seviyesi, faiz ve gelir dağılımı, küreselleşme (globalleşme), teknolojik organizasyonel gelişim ve değişimlerin etkileri (Aktan ve Vural, 2002, s. 18).

1.5.1. Faktör Fiyatları

Gelir dağılımına faktör fiyatları (ücret, rant, kâr ve faiz) tesir etmektedir. Bu faktörler içinde fiyatı etkileyen en önemli öge ücrettir. Ücretin önemli bir faktör olmasının sebebi toplumun büyük bir kesimini ilgilendiren işgücü tarafından kayda değer bir yerinin olmasından ötürüdür (Türk, 2009, s. 327). Bir ekonomide emek ile servetin eş değer bölüştürüldüğü düşüncesine varılırsa; ücrette oluşacak bir değişme, fiyatı yükselen üretim faktörünü pozitif olarak etkileyecektir. Başka bir yönden incelendiğinde üretim faktörünün fiyatı düşerse gelir dağılımı fiyatı düşen üretim faktörünü negatif olarak etkileyecektir (Özbilen, 1998, ss. 382-383).

1.5.2. İşsizlik ve Gelir Dağılımı

İşsizlik, insanın sosyal ilişkilerinde ve aile hayatında çözümü zor olan problemlere ve iktisadi kayıplara sebep olmaktadır. İşsizlik ve istihdam birbirini tamamlayan olgulardır. İşsizlik ve istihdam gelecekte büyük problemlere sebep olan ve bir ülkede çözüme kavuşturulması gereken temel sıkıntılardandır (Olgun, 2018, s. 22).

Kişilerin işsiz kalmalarının yol açtığı sosyal ve iktisadi etkiler, gelirin düzenli olduğu bir toplumda, topluma makro ölçüde zarar verir. Çalışma şansına sahip ve

yaşamını sürdürebileceği bir gelir elde eden bireyler hem ekonomik hem de sosyal olarak daha özgür hareket edebilmektedir. Özgür hareket eden bireyler daha demokratikleşmekte ve sivilleşmektedir. Neoliberalist sistemin sebep olduğu işsizlik, yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik, toplum içindeki bütünleşmeyi ve demokratik bir yönetim anlayışını negatif olarak etkilemektedir. Kişiler arasında gelir farklarının artmasına sebep olmaktadır (Olgun, 2018, s. 23).

1.5.3.Enformel Sektör ve Kayıt Dışı Ekonomi

Kayıt dışı ekonominin amacı, başta işgücü arzı fazlalığının neden olduğu problemlere çözüm bulmaktır. Kırsaldan kente göç eden, usulüne uygun olarak iş bulamayıp kendi işini oluşturan insanlar kayıt dışının büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Daha sonra kayıt dışılığın genişlemesi ve kayıt dışı fazlalığın ekonomiye verdiği zarar hesap edildiğinde ülkeler kayıt dışı ekonomi gerçeğinin büyüklüğünü anlamışlardır (Altınışik ve Peker, 2008, ss. 105-106).

Kayıt dışı ekonomi (enformel sektör) uzun süreçte dış ticaret potansiyelini azaltmakta, sosyal güvenlik kurumlarının açıklarını artırmaktadır. Kayıt dışılık ayrıca kamu otoritesine olan güvenin azalmasına ve kamu otoritesinin kaybolmasına neden olmaktadır (Altınışik ve Peker, 2008, ss. 105-106).

1.5.4. Ekonomik Buhranlar ve Enflasyon

Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen devamlı artışlara enflasyon denmektedir. Enflasyon neticesinde oluşan ekonomik krizler ekonominin istikrar sorunu olduğunu gösterir. İstikrarın olmadığı bir ekonomide gelir dağılımındaki adaletsizlik de karşımıza bir problem olarak çıkmaktadır. Ekonomik buhranın bulunduğu ülkelerde geliri az olan kişilerin gelirleri daha da azalmakta ve gelir dağılımındaki eşitsizlik ve adaletsizlik daha da artarak devam etmektedir. Gelir seviyesi yüksek olan kişiler ise enflasyonist ortamlarda kendilerini savunacak olanaklara sahiplerdir. Enflasyon geliri sabit olan bireyleri daha olumsuz etkilemektedir (Karluk, 2005, ss. 69-70).

Ekonomik krizler sonucu meydana gelen işsizlik, iflas, devalüasyon ve yüksek enflasyon gelir dağılımına negatif yönde tesir ederler. Ekonomik kriz ve enflasyonun olduğu durumlarda devletler veya uluslararası kuruluşların ortaya çıkan olumsuzlukları azaltıcı bilinçli gayretleri olmaması halinde global ölçekte yoksulluk olgusunun

yükselmesi ve ülkeler arası birey başına düşen gelir farklarının artmasının kaçınılmaz olacağı varsayımları kısmen de olsa teyit edilmiştir (Üzümcü, 2008, ss. 479-504).

1.5.5. Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Vergisine Etkisi

Dolaylı vergiler genellikle şirketlerin veya kişilerin harcamalarının vergilendirilmesinden elde edilmektedir. Özel iletişim vergisi (ÖİV), damga vergisi Katma değer vergisi (KDV), özel tüketim vergisi (ÖTV), gümrük vergisi ve harçlar vb. dolaylı vergileri oluşturmaktadır. Bu vergi grubuna giren en önemli vergi türü KDV’ dir. KDV azalan oranlı bir vergi olup gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Geliri ne olursa olsun herkesten harcamasına göre eşit oranda alınan bir vergi türüdür (Demirgil, 2018, ss. 118-131).

KDV’ nin gelir dağılımında eşitsizlik ve adaletsizlikten uzak olmasının sebebi azalan oranlı bir vergi olmasından ötürüdür. Düşük gelire sahip gelir gruplarının fazla vergi ödedikleri bir gelir dağılımı ortamında dolaylı da olsa yıkıcı sonuçlar oluşmaktadır. Gelir dağılımındaki bu adaletsizliği önleyebilmek adına yalnızca artan tarifeli ve yaygın bir gelir vergisi sistemi oluşturulmalıdır (Özmucur, 1996, s. 48).

Dolaysız vergiler vergi yükümlüsünce doğrudan devlete ödenen vergi çeşitleridir. Dolaysız vergiler ülkemizde kişisel gelir vergisinin içinde yer almaktadır. Kişisel gelir vergisi artan oranlı bir yapıya sahip olduğu için, artan oranlı gelir vergisi tarifesinin uygulandığı ülkelerde amaç; geliri fazla olandan daha yüksek, geliri az olandan daha düşük vergi almaktır (Demirgil, 2018, ss. 118-131). Bu durum gelir dağılımı açısından olumlu bir gelişmedir. Böylelikle gelir düzeyi yüksek olandan, az olana doğru bir aktarım gerçekleşecektir. Dolaysız vergilerin büyük bir kısmı geliri yüksek olan kesimden geliri az olan kesime doğru yapılan bir transfer özelliğinde olup, gelir dağılımı adaletsizliğini onarıcı ve gelir düzeyi az olan kişilerin harcamalarını artırıcı bir göreve sahiptir (Özmucur, 1996, s. 48).

Dolaysız ve dolaylı vergi farkı bilhassa vergi adaletinin sağlanmasında önem arz etmektedir. Dolaysız vergiler yükümlünün ödeme gücü ile ilgili vergiler olarak kabul edilmekte ve vergi adaletini sağlamada mühim bir araç olarak değerlendirilmektedir. Dolaylı vergiler, yükümlülerin ödeme gücünü hesaba katmadığı için vergi adaleti açısından adaletli bir gösterge değildir. Ülkemizde dolaylı vergilerin oransal olarak payının yüksek oluşu gelir dağılımındaki adaletsizliği daha artırmaktadır. Devletin

amacı vergilendirmede adalet sağlamak ise ortalama üstündeki tüm gelir fazlalıklarını vergilendirmelidir. Bu vergileri de ortalamanın altında gelir elde edenlere transfer etmelidir. Eğer amaç vergilendirmede tam eşitlik değil de gelir eşitsizliğini oransal olarak düşürmek ise bu halde de geliri yüksek olanların daha fazla oranda vergilendirilmesi gerekmektedir (Özgüler, 2017, ss. 62-71).

1.5.6. Eğitim Seviyesi

Eğitim seviyesi ile kast edilen kişilerin global düzeyde geçerli bilgi, birikim ve beceriye sahip olup olmadığıdır. Esasen eğitim bölüşüm adaletsizliğinin minimuma düşürülmesinde önemli bir siyasi araç olmasına rağmen eğitimde fırsat eşitliğini sağlayan bir siyasi anlayış bulunmamaktadır (Şahin, 2007, s. 580). Bu sebeple bireyin kaliteli bir eğitim alabilmesi için gelirinin fazla olması gerekmektedir. Kırsal alanlarda eğitim seviyesinin düşük olduğunu göz önüne aldığımızda, sektörel bazdaki gelir adaletsizliği sebebi ile düşük eğitimli kişiler kırsal alanlardan kentlere göçmekte ve ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadırlar (Şahin, 2007, s. 580).

Türkiye’de 1980 sonrasında meydana gelen gelişmeler, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri daha da arttırmıştır. Bölüşüm adaletsizliğinin azaltılmasında önemli bir araç olmasına karşın, devlet eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için herhangi bir politik anlayış geliştirmemiştir. İyi bir eğitim alınabilmesi için gelirin yüksek olması gerekmekte bunu da sadece yüksek gelirli aileler gerçekleştirebilmektedir (Yüce, 2002, ss. 1-38).

Bir ülkenin eğitim seviyesinin yükselmesi ile verimlilik arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Verimlilik artışı ile beraber ücretlerde meydana gelen iyileşme ve devletin eğitim sistemini destekleyici politikalar geliştirmesi milli hasılayı artırırken öte yandan da gelir dağılımı eşitsizliğini düzeltici özellik taşımaktadır (Ulusoy vd., 2015, ss. 45-75).

Devlet genellikle yüksek gelirli ailelerde bulunan eğitim tekeli bozmak ve eğitim sisteminden tüm toplumun eşit şekilde faydalanabilmesini sağlamak için çeşitli politikalar geliştirmiştir (Ulusoy vd., 2015, ss. 45-75). Bunlar;

- 1) Devletin eğitim sistemindeki ekipman imkânlarını geliştirmesi ve çeşitlendirmesi,
- 2) Eğitime başlama yaşı ile alakalı لازم olan tedbirler alınmalı,

- 3) Herkese aynı fırsat verilmeli,
- 4) Devletin doğrudan veya dolaylı olarak artan eğitim giderlerini karşılaması.

Devlet tüm bunları temin ederse eğitimin kişiler arasında daha hakkaniyetli dağılımını sağlayabilecektir. Eğitim yatırımlardan elde edilen en büyük fayda değerlendirildiğinde, eğitim olanaklarının adaletsiz bölüşümü gelir dağılımındaki eşitsizliğin yegâne sebeplerinden bir tanesidir. Devlet politikaları arasında eğitimin önemli bir yerinin olmasının nedeni, toplumsal ve ekonomik yaşam açısından çok önemli olması ve gelir dağılımı açısından önem arz etmesinden kaynaklanmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007, s. 39).

1.5.7. Faiz ve Gelir Dağılımı

Faiz oranları azaldıkça hanehalkının borçlanma isteği daha artacak, buna bağlı olarak daha fazla mal ve hizmet alma arzusunda olacaktır. Yine faiz oranları azaldıkça yatırım isteğinde olan şirketler, sermayenin marjinal verimliliğinin daha az olduğu yatırımlara yönelecektir. Gelir dağılımı adaletsizleştikçe geliri yüksek olanlar düşük gelirliyle göre gelirleri daha fazla olduğu için daha çok tasarruf yapmış olacaklardır (Dinler, 2015, s. 106).

1980’li yıllarda faiz oranlarının serbest hale gelmesi ile faiz oranları yükselmiş, faiz oranlarının yükselmesi kredi faizlerini de yükseltmiştir. Bu durum toplumdaki gelir ve servet dağılımını da büyük oranda bozmuştur. Servetin belirli kesimin lehine artması ekonominin tekelleşmesine sebep olmuştur. 1980’ li yıllarda kredi faizlerinin yüksek oluşu, sanayi müesseselerinin el değiştirmesi büyük şirketlerin faydasına bir tekelleşme sağlarken, mevduat oranlarının yüksek olması birikim amacıyla bulunan kimi sermayedarların servetlerinin artmasına olanak tanımıştır. Yani 1980 yılları sonrasında uygulanan faiz politikaları gelir dağılımında negatif yönde etki oluşturmuş, sermayenin üretkenliğinin bozulmasına ve yatırımları yavaşlamasına neden olmuştur (Dinler, 2015, s. 106).

1.5.8. Küreselleşme

Küreselleşmenin bireylerin yaşamını rahat sürdürmesinde pozitif katkısının olduğunu öne süren görüşler, küresel buhranın olduğu günümüzde oldukça fazla eleştirilmiştir. Küresel iktisadi buhranlar neticesinde meydana gelen negatif etkiler de

küreselleşme karşıtlarının savunduğu küreselleşmenin fakiri daha fakir, zengini ise daha zengin hale getirdiği 'görüşün doğruluğunu kanıtlar bir nitelik taşımaktadır (Üzümcü, 2008, ss. 351-379).

Küreselleşme süreci ile beraber devletler birbirleriyle entegre olmuş ve uyum sağlamaktadır. Bu uyumla beraber hizmet ve mal unsurlarının yanı sıra yabancı yatırımlar, işgücü, teknolojik faaliyetler, mali düşünceler, bilgi ve kültür akımları da süratli bir şekilde yer değiştirmektedir. Bunun sonucunda toplumsal münasebetler mekân, zaman ve uzaklık gibi engelleyici unsurlardan etkilenmemektedir (Han, 2008, s. 102).

Küreselleşmenin çok fazla eleştirilmesinin nedeni toplumsal adaletsizlik ve eşitsizlik neticesinde yoksulluğa sebep olduğundan ötürüdür. Dünyada günlük bir dolardan daha az gelir elde edip hayatını sürdürmeye çalışan ve mutlak yoksul kabul edilen bireylerin sayısı, 1987 yılında 1,2 milyar birey iken, buhranlarla geçen yıllardan sonra 2000 yılı başlarında 1,5 milyar kişiye yükselmiştir (Özpınar ve Şimşek, 2003, ss. 1-11).

Öte yandan 2008 yılı ortalarında gelişmiş ülkelerde pek hissedilmeyen fakat azgelişmiş ülkelerde ciddi manada gösterilere sebep olan küresel gıda buhranının arttığı yıllarda yoksulluk ve açlık problemi daha da artmıştır. Bu konuyla ilgili çalışmalar içinde bulunduğumuz zamanda dünyada nüfusun yarısı günlük 2 dolardan, 1,5 milyar insan nüfusunun ise günlük 1 dolardan daha düşük bir gelirle hayatını sürdürdüğünü göstermektedir. Dünyada her yıl 11 milyon kişinin açlık veya yetersiz beslenmeden ötürü hayatını kaybettiği, 300 milyonu çocuk olmak üzere, 800 milyon insanın açlığa maruz kaldığı belirtilmektedir (Özpınar ve Şimşek, 2003, ss. 1-11).

1.5.9. Teknolojik ve Organizasyonel Gelişim ve Değişimlerin Etkileri

Teknolojik değişim ve gelişim nitelikli iş gücünün kalitesini yükselteceği için bu iş gücünün yararına olacaktır. Fakat nitelikli olmayan işgücü tam otomatik yapılar ve robot teknolojisi ile beraber olumsuz olarak etkilenmektedir. Organizasyonel manada gelişmenin ana elemanlarını ürünün dizaynı, iş ve planlama süreci ve var olan idari anlayışın organizasyonundaki değişikliklerden oluşmaktadır. Bu gelişim ve değişim insanların gelirleri üzerinde farklılığa yol açmaktadır (DPT, 2001, s. 64). İnsanların gelir dağılımını etkileyen, organizasyonel ve teknolojik değişime sebep olan unsurlar

şunlardır: İktisadi büyüme, bütçe fazlası, enflasyon ve göç süreci. Teknolojik değişmeler ve gelişmeler, imalatda eğitim almış bir emek faktörünün oranını yükseltmektedir. Emeğin eğitim seviyesi çalışanların maaş farkını belirleyen en önemli unsurdur. Bilgi, birikim ve emeğine olan talep, emek arzının üzerinde arttığında, eğitilmiş kesimin emeği ile eğitimsiz kesim ya da az eğitilmiş kesim arasındaki maaş farkı giderek daha da artmaktadır (DPT, 2001, s. 64).

1.6. Gelir Dağılımı Adaletsizliğini Önlemeye Yönelik Tedbirler

Ülkeyi idare eden yöneticilerin elinde gelir dağılımı adaletini sağlayabilecek, eşitsizliği minimum seviyeye indirebilecek çeşitli argümanlar vardır. Gelir dağılımında adaleti gerçekleştirmenin yöntemi, gelirin daha düşük gelir grupları yararına iktisadi argümanlar aracılığı ile tekrar bölüştürülmesidir (Dilik, 1999, ss. 152-153). Vergiler ve kamu harcamaları, kamu maliyesi politikası araçları, istihdam artırıcı politikalar ile beraber ekonominin kayıt altına alınması, asgari ücret uygulaması bütün alanlarda gelir dağılımı adaletini sağlayabilecek en mühim argümanlardır (Bilen ve Es, 1998, ss. 376-399). Bunun yanında ülkede teknolojik olarak iyi bir seviyeye gelmiş, bilgi olarak donanımlı ve fırsat eşitliğinin sağlandığı bireylerin yer aldığı yaygın bir eğitim sistemi ile de gelir dağılımında adalet kavramına katkı sağlanmış olacaktır.

1.6.1. Maliye Politikası Uygulamaları

Bu uygulamaların gelir dağılımı eşitsizliğini sağlamadaki görevi, bilhassa gelişme yolunda olan ülkelerde meydana gelen yapısal bozuklukların bir neticesi olarak görülen servet eşitsizliğinin oluşturduğu sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır (Cural, 2009, ss. 73-97). Maliye politikası aracı ile devletin gelir adaletsizliğine ve piyasaya el atması gelir vergisi vasıtası ile gerçekleşmektedir. Diğer bir yol ise devletin halktan ve firmalardan topladığı vergileri kişilere karşılıksız olarak dağıtmasıdır (vergi iadeleri, sosyal güvenlik ödemeleri vb.). Gelirin yeniden dağıtılmasını sağlamak, gelir seviyesi düşük gelir gruplarından daha az miktarda vergi almak veya hiç vergi almayacak şekilde harcanabilir gelir oranını artırmak ya da gelir seviyesi yüksek gelir gruplarından daha çok vergi alarak harcanabilir gelirlerinin oranını azaltmaktır. Başka bir yeniden bölüşüm yöntemi ise toplanan vergilerin ve kamu gelirlerinin düşük gelir gruplarına transfer edilerek, bu grupların harcanabilir gelirlerini artırmaktır (TÜSİAD, 2000, s. 56).

Gelir dağılımında adaletsizliğinin önlenmesi için kamu harcamaları, kamu gelirleri ve borçlanma politikası da önemli görevler üstlenmektedir. Bu araçlar yerinde ve zamanında kullanıldığında gelir dağılımının daha adil olacağı varsayılmaktadır.

Vergilerin dolaysız şekilde alınması gelir seviyesi yüksek kesimlere yükümlülük getirmekte olup, verginin gelir ve servet üzerinden alınmasına sebep olduğu için pek istenilmemektedir. Kamu gelirleri içindeki dolaysız vergilerin payı, gelir seviyesi yüksek kesimlerden orta ve daha düşük seviyedeki kesimlere doğru yapılan transfer niteliği taşımaktadır. Bu transfer türü de gelir dağılımındaki eşitsizliği düşürücü ve gelir seviyesi düşük kesimlerin gelirlerini de arttırıcı bir görevi vardır (Boratav, 1965, s. 191).

1.6.2. Ekonominin Kayıt Altına Alınması

Kara ekonomi, illegal ekonomi, resmi olmayan ekonomi, gizli ekonomi, kayıp ekonomi, karaborsa ekonomisi, gözlenemeyen ve enformel ekonomi gibi anlamlara gelen kayıt dışı ekonomi; bilinen istatistiki metotlarla öngörülemez ve GSMH hesaplarını oluşturmada kullanılamayan gelir oluşturuu ekonomik faaliyetlerin tamamından oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle kayıt dışı ekonomi, hiç belgelendirilmemiş veya içerik olarak gerçekte bağdaşmayan belgelerle gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin kamunun bilgi alanı dışında gerçekleştirilmesidir. Kayıt dışı ekonomi, devletin denetimi dışındaki ekonomik faaliyetler şeklinde de ifade edilebilir. Kişilerin ya da firmaların ekonomik faaliyetlerini devletin denetimi dışında tutmasının en önemli sebebi ise vergi kaçırma isteğidir. Batılı ülkelerde uyuşturucu, kara para aklama ve silah kaçakçılığı gibi illegal sektörler kayıt dışılığı meydana getirirken, gelişme yolundaki ülkelerde kayıt dışı ekonomi bununla beraber daha fazla eşya ve hizmet alışverişlerinin belgelendirilememesini ifade etmektedir (Kıldış, 2000, s. 38).

Kayıt dışı ekonomi işgücü piyasasının aktif olan işleyişini negatif yönde etkilemektedir. Kayıt dışı ekonominin var olduğu sektörde işçi çalıştırma sistemi yapısal olarak parçalanmış vaziyettedir. Bu durum işçilerin işveren karşısındaki isteklerini sınırlamakta ve sendikal faaliyetleri zayıf hale getirmektedir. Kayıt dışı ekonominin var olduğu sektörde çalıştırılan işçilere sigorta ödemesinin yapılmaması sosyal sigorta şirketlerinin finansmanını da negatif yönde etkilemektedir (Yücel, 2011, ss. 165-167).

Kayıt dışı ekonomi kayıtlı ekonomiye göre haksız rekabete sebep olmakta böylece kayıt dışı ekonomi kayıtlı ekonomiye göre işveren açısından daha cezpt edici olmakta ve kayıt dışılık giderek artmaktadır (ASO, 2005, s. 10).

1.6.3. Asgari Ücret Uygulaması

Bu uygulama faktörler arası gelir dağılımı adaletini dengelemeyi hedeflemektedir. Asgari ücret uygulamasının amacı; çalışanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gereken gelir seviyesinden daha az bir maaşla çalışmasını önlemektir. Bu uygulama işsizliğe neden olma faktörü göz ardı edilirse yoksulluk sınırı dolaylarında maaş alan çalışanların ortalama maaşlarında bir artış sağlayacağı için yoksulluğu azaltıcı bir etkisi vardır. Ülkelerarası kıyaslamalar da bu tezi doğrular niteliktedir. Asgari ücret seviyesinin yüksek olduğu durumlarda düşük ücret seviyesindeki bireylerin sayısının istihdam içindeki payı o oranda düşük olmaktadır. Gelir grupları arasındaki kazanç farklılıkları da o oranda ortadan kalkmaktadır (Tekpınar, 2013, ss. 57-58).

Nitelikli işgücü maaşı arz ve talebe göre şekillenirken nitelikli olmayan işgücünün maaşı ise asgari ücrete göre belirlenmektedir. Böylece nitelikli olmayan işgücü asgari ücret düzeyinde dahi iş bulamaz ve işsiz olarak hayatını sürdürmeye devam edecektir (ASO, 2005, s. 8).

1.6.4. İstihdam Artırıcı Tedbirler

Yoksulların büyük bir çoğunluğunun yer aldığı kırsal alanda yoksulluğun azaltılması amacı ile kamu istihdam programları uygulanabilmektedir. Kırsal alanlarda genellikle tarım ve hayvancılık yapıldığı için ücretler oldukça düşük ve bilhassa tarım sektöründe işçi çalıştırma süresi kısa süreli ve sezonluk olmaktadır. Kırsal alandaki yoksulluğun en önemli sebeplerinden biri ücretlerin diğer iş kollarına göre daha düşük olması ve çalışma süresinin kısa olmasından kaynaklanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002, s. 26). Tarım sektörü ve tarımla uğraşan bireyler emek yoğun bir gelişmeye açık olduklarından kırsal kesimdeki fakir bireyler yüksek ücret düzeyi ile daha rahat ve kolay iş bulabilmektedir. Kamu tarafından istihdamı artırmak için uygulanan bu programlar oluşturdukları ek istihdam ile bu istihdamdan yararlanan kesimin gelir seviyesini yükseltebilmektedir. İstihdam programları etkin bir şekilde yönetilirse işin maliyet düzeyi düşer ve kırsal kesimdeki yoksulların pazarlık gücünü artırarak uzun vadede

ortalama gelirlerini de yükseltebilirler. Ayrıca, kırsaldan kente göçü engellemek için büyük oranda dışsal fayda sağlamaktadır (Aktan ve Vural, 2002, s. 39).

1.6.5.Eğitim Politikası

Çalışan kesimin arasındaki gelir eşitsizliğini açıklamada eğitim seviyesi önemli bir faktördür. Bununla ilgili yapılan bir çalışmada 20 ülkeden 19'unda eğitimin çalışan kesim arasında gelir dağılımı adaletsizliğinin hesabında en fazla paya sahip faktör olduğuna ulaşılmıştır (Bilen ve Yumuşak, 2000, s. 82).

Gelir dağılımında adaletin sağlanması için eğitimin yaygın hale getirilmesi ve eğitimde kalitenin artırılması büyük önem arz etmektedir. Kırsal kesimlerde eğitim seviyesinin düşüklüğü sebebiyle kırsal kesimden kente göç eden bireyler iş bulmada zorluk çektiklerinden ucuz işgücü olarak çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca öğrencilere verilecek destekleme ücretleri (burs, kredi vb.) ile eğitimin niteliği korunarak eğitim sistemi yaygınlaştırılmalıdır. Böylelikle gelir dağılımı pozitif doğrultuda değişecektir (Uysal, 2007, s. 285).

1.6.6. Para Politikası

Kısa dönemde enflasyon, işsizlik ve milli gelir gibi makro değişkenleri etkilemektedir. Genişletici bir para politikası ile (faiz oranlarının düşürülmesi ve kredi alımlarının kolay hale getirilmesi vb.) tüketicilerin gelecekte umutsuz olmamaları halinde kısa dönemde tüketim ve dolayısıyla milli gelirde pozitif bir katkı gerçekleştirilebilmektedir. Aslında para politikasının uzun dönemdeki başarısı ile gelir dağılımı adaleti arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Şundan dolayıdır ki fiyat stabilizasyonun elde edildiği ekonomilerde hem ekonomik büyüme hem de gelir dağılımındaki adalet daha eşit olduğundan daha adil bir yapı vardır. Batılı ülkelerin yer aldığı ekonomik sistemlerde para politikası bağımsız ve daha başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu yüzden batı ekonomileri ekonomik olarak daha kalkınmış, hem de gelir dağılımı adaleti açısından daha sağlıklı bir gelir dağılımına sahiptirler (Özcan, 2006, ss. 5-12).

Gelir seviyesi yüksek olan kesimler enflasyonist durumlarda kendilerini koruyacak olanaklara sahipken, geliri sabit olan kesimler fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen artışa oranla gelirlerini o oranda artıramadıkları için bu durum reel olarak gelirlerinin azalmasına sebep olur ki bu da emek yoğun çalışan kesimlerin gelir

düzeylerinde düşüşe yol açan başlıca sorunlardan biridir (DPT, 2001, s. 72). Ekonomik buhranlar nedeni ile oluşan ulusal paranın değer kaybetmesi, işçi sayısının azaltılması ve firmalarda iflas etme gibi neticeler de gelir dağılımındaki adaletsizliği yükseltmektedir. Buhranlar sonucu meydana gelen ekonomik ve sosyal şokların negatif tesirlerini azaltan veya ortadan kaldıran sosyal güvenlik ağlarının kifayetsiz olduğu ülkelerde söz konusu negatif tesirler daha şiddetli olmaktadır. Bu durumun varlığı halinde emek yoğun çalışanlar 3 alternatif ile karşı karşıya bırakılmaktadır: Kayıt dışı sektöre yönelme, işsiz kalmayı göze alma veya daha az bir maaşla çalışmayı kabullenme. Bu 3 durumun varlığı halinde de gelir dağılımı negatif olarak etkilenmektedir. Bundan dolayı para politikası yapıcıları enflasyon ile faiz hedeflerine yön verirken sosyal harcamalardan yararlanan kesimleri ve sabit ücretli çalışanları da göz önüne almalıdırlar (DPT, 2001, ss. 70-77).

1.6.7. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması

Kırsal alanda iş çeşitliliğinin çok fazla olmaması, işgücünün genellikle tarımsal faktörler olması ve tarımdan elde edilen gelirin de belirsiz olması iktisadi düzeni etkilemekte ve iktisadi kararsızlık oluşturmaktadır. Bu durum bireyin yaşam standartlarını da doğrudan etkilemektedir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009, s. 14). Tarım sektöründe gelirin belirsiz olması, tarım sektöründeki plan ve program eksikliği ve sürekli politikalar oluşturulamaması kırsal alanda yeterli oranda katma değer oluşturulamamasına neden olmaktadır. Bu halde kırsal alanda yoksulluğu git gide yükseltmektedir.

Kırsal yoksulluğun azaltılmasında çeşitli yollar vardır. Bunlar; tarım arazilerinin toplulaştırılması, tarımda teknolojinin daha fazla kullanılması, teknolojik ilerleme ve değişiklikler kullanılarak tarım sektöründeki büyümenin artırılması ve tarımda fazla işgücünün eritilmesi sayılmaktadır. Devletin tarımsal üretim için yaptığı destekleme programlarının amacına uygun olarak kullanılması, desteklemenin bir tür işsizlik sigortası gibi kullanılmaması, yapılan desteklerin tarımsal üretimi artırmaya yönelik olarak kullanılması ve böylece üretkenliğin sağlanması gerekmektedir (Dansuk, 1997, s. 98).

Kırsal yoksulluğu azaltmaya dönük politikaların tarım sektöründe meydana getirdiği büyümeden, kentsel alanlarda yaşayan yoksulların da büyük ölçüde

faaydalanmasını olası hale getirmektedir. Tarımsal sanayi ek iş imkânları meydana getirerek, kentlere göçün azalmasını ve bu sebeple kentsel alanlardaki nitelikli olmayan işgücünün reel ücretlerinin artmasını olası hale getirecektir (Buğra ve Keyder, 2007, ss. 24-25).

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK

2.1.Yoksulluk Tanımı

Geçmişten bugünüme kadar ulaşmış toplulukların hiçbirisinde yoksullukla ilgili görüş birliğine varılmış herhangi bir tanım biçimi yoktur. Yoksulluk, çok kapsamlı bir olgudur, o yüzden çeşitli tanımları vardır. Yoksulluk; kıtlık, fakir olma hali, sefalet, başka birinin eline bakma, asgari düzeydeki ihtiyaçları karşılayacak durumunun olmaması, yeteri derecede geliri olmaması gibi çeşitli şekillerde ifade edilmektedir (Güneş, 2009, s. 16).

Yoksulluğun genel bir tanımını yapacak olursak; kişinin hayatını idame ettirebilmesi için zaruri olan şeylerden mahrum olması halidir (Aslan ve Bilgili, 2003, s. 325).

World Bank (WB) (Dünya Bankası)' na göre yoksulluk; temiz suya erişememe, asgari yaşam düzeyine ulaşamama, kıtlık, kalacak yerinin olmaması, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yararlanamama, gelecek adına kaygı duyma, iş bulamama ve hürriyetten yoksun olma ile ilişkilidir.

2.2. Yoksulluk Türleri

2.2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, kişinin veya ailesinin hayatını idame ettirebilecek asgari refah seviyesine ulaşamama halidir. Diğer bir ifade ile, bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gereken zorunlu ihtiyaçlarını (yeme, içme, barınma) karşılayamayacak durumda olmasıdır (Şenses, 2003, ss. 62-63).

Bu tanımda önem arz eden iki değişken vardır. Asgari tüketim miktarı ve bunu alacak asgari ürün fiyatı. Bu iki değişken tespit edilerek yoksulluğun sınırı belirlenmektedir. Tespit edilen bu sınır altında hayat sürmek mümkün olmayacaktır.

Mutlak yoksulluk tanımında yer alan hayatını idame ettirebilmesi için gereken asgari besin miktarı ve kaloriyi esas alması ona mutlaklık özelliği kazandırmaktadır. Mutlak yoksul oranı ise asgari refah seviyesine erişemeyenlerin sayısının toplam nüfusa bölünmesi ile bulunmaktadır (DPT, 2001, s. 104).

Mutlak yoksulluk hesaplanırken kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için gereken asgari düzeydeki ihtiyaçları tespit etmek gerekir. Bu değer üzerinden yoksulluk çizgisi hesap edilir. Bu hesap yapılırken iki yol izlenir: Birinci yolda yalnızca minimum gıda harcaması maliyeti esas alınır. Bunun için de bireyin hayatını devam ettirebilmesi için gereken kalori ihtiyacı hesap edilir ve bu ihtiyaca cevap verebilecek gıda harcaması maliyeti belirlenir. İkinci yol ise diğer temel ihtiyaçları dikkate alarak bir yoksulluk çizgisi oluşturur. Mutlak yoksulluğu giyinme, barınma, ısınma gibi temel ihtiyaçların maliyeti üzerinden ilk hesaplayan kişi Rowntree 'dir (TÜSİAD, 2000, s. 97). İlk kez 1989' da York şehri üzerinde yaptığı yoksulluk çalışmasında; temel ihtiyaçlardan (yeme, içme, barınma, ısınma ve giyim) oluşan bir gelir seviyesi belirlemeye çalışmış ve bu gelir seviyesinin altında olanlara yoksul demiştir.

WB ise mutlak yoksulluğu şöyle tanımlamıştır. Bir kişinin hayatını idame ettirebilmesi için lazım olan kalori miktarını 2400 kalori olarak belirlemiş ve günlük geliri 2400 kalori alamayacak düzeyde olan kişileri “mutlak yoksul” olarak ifade etmiştir (DPT, 2001, s.104).

Görelî yoksulluk ise hanehalkının ortalama refah seviyesinin aşağısında olma halidir (TÜSİAD, 2000, s. 98). Görelî yoksulluk bir kişinin ya da toplumun yer aldığı sosyal grubun ya da yerleşim yerinin diğerlerine göre yoksulluğunu incelediği gibi ayrıca bu grubun ya da yerleşim yerinin diğer grup ve yerlerle kıyaslanmasını konu alır. Diğer bir deyişle görelî yoksulluk maddî imkânların, toplumun günlük yaşamında gerçekleştirmeleri normal karşılanan aktivitelere katılımını sağlamak, rahat yaşam şartlarına erişmenin imkânsız hale gelmesi veya çok kısıtlı olacak derecede yetersiz kalması şeklinde ifade edilebilir. Tüm geliri yoksulluk sınırının aşağısında olan kişi veya ailesi bu tanıma göre yoksul sayılmaktadır (TÜSİAD, 2000, s. 98).

Başka bir deyişle temel ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamasına rağmen, ulaşım, eğitim, sağlık, sosyal aktivitelere katılım ve yaşanabilir bir ev yaşamı açısından yeterli olmayan, sosyal refah açısından gelişmiş toplumlarda vazgeçilemeyen ve yaşam kalitesini artırıp, insanların yaşamını kolaylaştıran bazı ev eşyalarını (televizyon, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, buzdolabı, telefon vb.) alamayan bireyler ve hanehalkı ikinci derecede yani görece yoksul olarak kabul edilmektedirler (Seyyar, 2002, s. 171).

Mutlak yoksulluk sınırının tespitinde kaynak, kişinin veya ev halkının asgari refah seviyesi iken; görelî yoksulluk sınırının tespitinde kaynak, refah seviyesinin ortalamasının alınması ile gerçekleştirilir. Refah kıstası olarak tüketim seviyesi veya gelir seviyesi seçilebilir. Fakat yoksulluk araştırmasının yapıldığı çoğu gelişmiş ülkede yoksulluk sınırının tespitinde tüketim yerine toplam gelir esas alınır. Toplam geliri yoksulluk sınırının aşağısında olan hanehalkı veya kişi yoksul sayılmaktadır. Görelî yoksulluk çizgisi belirlenirken ortalama gelir seviyesinin belli bir yüzdesini (%50) oluşturur yani gelirler küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortadaki gelirin değeri tercih edilmektedir (TÜSİAD, 2000, ss. 97-98).

2.2.2. Objektif ve Subjektif Yoksulluk

Objektif görüş yoksulluğun hangi etmenlerden oluştuğunu ve bireyleri yoksulluktan kurtarmak için nelerin lazım olduğu hususunda önceden belirlenen kriterleri içinde barındırırken, sübjektif görüş ise yoksulluğun açıklanmasında bireylerin tercihlerine yer vermektedir. Objektif yoksulluk görüşünde esas alınan ölçüt tüketim giderleri ve günlük alınması gerekli kalori miktarı gibi değişkenlerdir (Okumuş, 2010, s. 74).

Sübjektif görüş ise yoksulluğun açıklanmasında kişilerin tercihlerini esas almaktadır. Bireylerin sağladığı toplam faydanın ölçümünde karşımıza çıkan sorunlar sebebiyle iktisatçılar, objektif görüş yerine bu görüşü esas almaktadır. Subjektif görüşte kişiler hangi şartlarda neyin onlar için doğru neyin yanlış olduğunun kararını verememektedir (Okumuş, 2010, ss. 74-75).

2.2.3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Kırsal ya da kentsel alanlarda yoksulluğun içeriği ile alakalı bariz farklar yoktur. Yoksul bireyler belirlenirken nüfusun oranı, konut azlığı ya da fazlalığı, konut

çeşidi, hizmete sunulan devlet hizmetlerinin düzeyi gibi kriterler göz önüne alınarak yoksul kesim tespit edilmektedir. Kırsal kesimde yer alan yoksullar genellikle güvenlik, karar alma hürriyeti, bağımsızlık ve sosyal haklar gibi yoksulluğun daha çok niteliksel kısmına önem verirken kentlerde yaşayan yoksul insanlar ise yetmeyen gelir ve tüketim seviyesinin fazlalığı gibi niceliksel kısmı önemsemektedirler (DPT, 2001, s. 136).

Yoksulluk aslında ülkelerin genelinde kırsal kesimde yaşanan önemli bir problemdir. Sağlık, eğitim, konut, su, ulaşım ve iletişim gibi temel hizmetlere ulaşma hususundaki aksaklıklar kırsal yoksulluğu ifade etmektedir. Kırsal yoksulluk nüfus artış hızını yükseltmekte ve kentlere doğru göçü hızlandırmaktadır. Aslında kırsal ya da kentsel yoksulluk bireylerin yaşadığı alana göre meydana gelen yoksulluk çeşitleridir (Aktan ve Vural, 2002, ss. 47-48) .

Kentsel problemlerin en önemlisi ekonomik yetersizliklerdir. Ekonomik yetersizliklerin de ana sebebi siyasi istikrarsızlıktır. Barınma, sağlık, eğitim, güvenlik hizmetleri ve sosyal imkânların az olması gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması kentsel yoksulluğu tetiklemektedir (Aktan ve Vural, 2002, ss. 47-48).

Kırsal yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı yerler ise tarım, hayvancılık ve küçük işletmelerde çalışıp da kendini anlatmakta zorluk çeken kişilerin yaşadığı kesim olarak bilinmektedir (Odabaşı,2009, s. 16).

Kırsal alanlarda yaşayan çocuk sayısı fazla olan ailelerde, tarımla uğraşan işçi kesiminin oluşturduğu ailelerde ve eğitim seviyesi düşük olan ailelerde yoksul kalma riski daha fazladır (Dalgıç vd., 2015, s. 53). Kırsal kesimden kentlere göç eden yoksul aileler para kazanmak amacı ile kayıt dışı olarak çalışmakta, çalışma şartlarının kötü olduğu ortamlarda ve iş güvenliği olmayan iş kollarında çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Böylesi durumlar da gelir seviyesinin değişkenlik göstermesine sebep olmakta ve yoksulların oranının artmasına neden olmaktadır.

2.2.4. İnsani Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu; hayatını idame ettirebilmek veya asgari hayat düzeyine erişebilmek maksadıyla, birey ya da hanehalkının ihtiyaç duyduğu temel ihtiyaçları karşılayacak gelirin kazanılamaması halidir. Bu yoksulluk kültürü hesaplanırken genelde asgari bir hayat seviyesine erişmek için gerekli olan gelir yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Belirtilen bu yoksulluk sınırının aşağısında gelir düzeyine

sahip hanehalkı veya kişi yoksul olarak isimlendirilmektedir (Aktan ve Vural, 2002, s. 45).

İnsani yoksulluk ise bazı kişilerin yaşam olanaklarının standartlara uygun olmamaları demektir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl hazırlanan insani gelişme raporlarında insani gelişme kavramı şöyle tanımlanır: Birey başına düşen gelirin yanı sıra insan kaynaklarının gelişimini, özgürlük, kişilik gibi etmenleri ve insanın temel ihtiyaçlarını karşılama seviyesini birlikte ele almakta ve bu şekilde insanın kalkınma sürecindeki etkisini ele almaktadır. UNDP, 1997’ de ilk defa yayımladığı insani gelişme raporunda yoksulluğu değişik boyutları ile incelemiş ve ölçmeye çalışmıştır. UNDP yoksulluğu üç ölçütü hesap etmektedir. Bunlar; (Demir, 2006, s. 2).

2.2.4.1. Eğitim

Eğitim olanaklarından yararlanamama, yetişkin bireyler içindeki okuma ve yazma bilmeyenlerin oranı insani yoksulluğun eğitim alanındaki göstergelerindendir. Eğitim ile ilgili ölçütler 2010’da revize edilmiş, yetişkin okuma ve yazma oranı yerine okullaşma oranı (yıl bazında) ve beklenen okullaşma oranı(yıl) alınmaya başlanmıştır (Şenses, 2001, s. 100).

2.2.4.2. Yaşam Süresi

Uzun bir hayat süresinin olmaması başka bir ölçüt olarak sayılmakta, UNDP’ e göre kırk yaşın altında hayat süren kişiler insani yoksul olarak kabul edilmektedir (Şenses, 2001, s. 100).

2.2.4.3. Ekonomik ve Sosyal İmkânlar

Ekonomik ve sosyal olanaklardan yoksunluk yoksulluğun diğer bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. UNDP şu 3 veriden faydalanarak bu olanaklara sahip olma seviyesini tespit etmektedir (Aktan, 2002, s. 45).

- Sağlık olanaklarından faydalanamayan nüfus oranı,
- Beş yaşın aşağısında olan ve yeterli beslenemeyen nüfus oranı,
- Temiz içme suyuna sahip olamayan nüfus oranı.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), bu 3 kıstasın (eğitim, ekonomik ve sosyal olanaklar ve yaşam süresi) ortalamasını hesap ederek bir endeks

elde etmektedir. Bu endeks insani yoksulluk endeksidir. Bu endeks, temel eğitim sisteminden yararlanamama, kamu ve özel sektör olanaklarına ulaşamama, hayat süresinin azlığı, gibi gelişim yönünden ortaya çıkan yoksunlukları, yoksulluğun boyutlarını ve insani gelişme sistemi dışında kalmış bireylerin oranını ölçmektedir (Aktan, 2002, s. 45). İnsani Yoksulluk Endeksi, az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler olmak üzere iki ülke grubu için hazırlanmaktadır. Bu endeks sıfıra doğru yaklaştıkça yoksulluk oranı azalmakta, 100'e yaklaştıkça yoksulluk artmaktadır (Kutlar ve Dođanođlu, 2007, ss. 75-76). Ülkeler insani gelişme endeksi baz alınarak yoksullukla mücadele metotları belirlenmektedir.

2.2.5. Küresel Yoksulluk ve Çalışan Yoksulluğu

Kırsal yoksulluk genellikle gelişmiş olan ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Aile yapısında meydana gelen değışiklikler, işsizlik sorunu ve gecekondulaşma gibi sorunlar küresel yoksulluğu da arkasında getirmiştir. Küresel yoksulluğu oluşturan kişiler küresel düzenin içinde yer alamayan, ekonomik, sosyal, hukuki ve politik olarak değersiz görülen kişilerden oluşmaktadır (Tunç, 2014, ss. 244-245).

Küreselleşme, batılı zengin ülkelerin dünya üzerindeki ekonomik düzenden aldıkları payı en üst seviyeye çıkarmak için sermayeciliğin dünya geneline dağıtılması halidir. Böylelikle dünya üzerinde gelir dağılımı bozulur ve yoksulluk daha da artar. Dünya ülkeleri üzerinde işsizliğin artması açlık, yoksulluk ve fakirliğin artması gibi çoğu soruna sebep olmuştur (Memiş, 2014, s. 147).

Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT), çalışan yoksulluğun tanımını şu şekilde yapmıştır. Senenin yardan fazlasını ücretli veya kendi adına çalışan ve milli gelirin %60'ının aşağısında bir gelire sahip olan kişilerdir (Kapar, 2010, s. 53).

Bu bireylerin çalışan yoksul olarak tabir edilmesinin sebebi bireylerin çalıştıkları halde yoksulluktan kurtulamamalarıdır. Aslında çalışan yoksullar iş sahibi olmayan kişilerden bile daha düşük hayat seviyesine sahiptirler. Nedeni ise iş sahibi olmayanlara devletin destek vermesidir. Bu destek maddi ve manevi olarak gerçekleşir. Devlet yoksul ailelere gıda yardımı, sağlık hizmeti, eğitimde yardım, konutta ev sahibi yapma gibi hizmetler sunması neticesinde çalışan yoksullar bu tip tüm yardımlardan yoksun kalmaktadırlar (Kapar, 2010, s. 53).

Çalışan yoksulluk, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bireylerin çalışmaları sonucunda temel ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede kazanç sağlayamamasına neden olmaktadır.

Küreselleşme yoksul olan kesimi çalışmaya sevk etmek için uğraşıyordu. Ancak kapitalist düzen genişlerken yeterli düzeyde istihdam oluşturmuyor ve oluştursa dahi düşük maaşla çalıştırmayı amaçlıyordu. Böylece hem düşük ücret hem de işsizlik olgusu yoksulluğa sebep olmuştur. Temel tüketim ihtiyaçlarını karşılayamayan az ücretle çalışan işçiler ve kısa süreli çalışan kesim, biçare bir şekilde borçlanmaya gitmekte ve böylelikle kapitalist düzen onların yalnızca bugünkü gelirlerini değil gelecekteki çalışma karşılığında alacakları ücretleri de kontrol altına almaktadır. Küreselleşme aslında yoksulluğu çalışmayan ve çalışmak istemeyenlere değil çalışanların üzerine büyük bir yük gibi yüklemiştir (Bahçe ve Köse, 2012, ss. 23-31).

2.3. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri

Yoksulluk çizgisinin tespit edilmesinden sonra karşımıza çıkan başka bir problem, yoksulluğun oransal olarak nasıl tespit edileceğidir. Bu konuda değişik kıstaslar mevcuttur. Yoksulluk ölçütü Amartya Sen tarafından iki özelliği içinde barındırmalıdır (TÜSİAD, 2000, s. 185):

Diğer tüm durumlar sabitken (ceteris paribus), yoksulluk çizgisinin aşağısındaki bir bireyin kazancından zengin bir bireyin kazancına transfer yoksulluk ölçütünü artırmalıdır.

Yoksulluk çizgisinin aşağısındaki bir bireyin kazancındaki düşüş, diğer tüm durumlar sabitken (ceteris paribus) yoksulluk ölçütünü arttırmalıdır.

2.3.1. Kafa Sayım Endeksi

Bu endeks, birey başına tüketim veya kazancının yoksulluk çizgisinin aşağısında olan bireylerin nüfusun toplamına oranını tespit etmektedir. Çok sayıda eleştiri almasına karşın en çok kullanılan yoksulluğu ölçme yöntemlerinden biridir (Aktan ve Vural, 2002, s. 26).

Bu endeks, yoksulluğun dağılımı ve derecesi konusunda bilgi vermemektedir. Öte yandan yoksulluk çizgisinin aşağısında kalan birey ve ailesinin kazancındaki azalış ve gelir transferine karşı duyarsızdır. Kafa Sayısı Yoksulluk Endeksi, yoksulluk çizgisi

aşağısında bulunan birey veya ailesinin yoksulluk oranında oluşan değişimlerin takibinde kullanılan bir yöntemdir. Ayrıca uygulanan politikaların hangi oranda başarılı olduğunu tespit etmek için bu yöntemden yararlanılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002, s. 27).

Bu endeks şu şekilde formüle edilebilir (Ökten ve Kale, 2009, s. 66).

$$Q = Y / N \quad (1)$$

N=Toplam Nüfus

Y=Yoksulluk Sınırı

Q=Kafa Sayısı Endeksi

2.3.2. Sen Endeksi

Bu endeks yoksullar arasındaki gelir dağılımını göze alarak yoksulların sayısını ve yoksulluğun büyüklüğünü de kapsamaktadır. Amartya Sen tarafından geliştirilen bu endeks adını da buradan almaktadır. Endeks ile yoksul kesimin kazancındaki azalmanın yoksulluk endeksini artırması ve geliri düşük yoksul kesimden daha yüksek gelirli yoksul kesime gelirin transferi gerçekleştiğinde yoksulluk endeksinin artması sağlanmaktadır (Sen, 1976, s. 19). Böylelikle Kafa Sayısı Endeksinin eksik olan yönleri de tamamlanmış olmaktadır.

Bu endeks, Yoksulluk Açığı Endeksleri, Kafa Sayım Endeksi ile Gini Katsayısının harmanlaştırılması ile meydana gelir. Formülü şu şekildedir (Shorrocks, 1995, s. 1226).

$$S = HI + H(1-I)Gp \quad (2)$$

S= Sen endeksi,

H= Kafa sayısı endeksi yoksulluk oranı,

I= Yoksulluk açığı endeksi yoksulluk oranı,

Gp= Gini katsayısını

Sen endeksi 0 ile 1 arasında değer alır. Sen endeksinin sıfıra eşit olması durumunda (S=0) bütün hane halklarının yoksulluk sınırından daha yüksek bir kazançla sahip olduğu, (S=1) olması halinde ise tüm hane halklarının gelirlerinin sıfır olduğu

varsayılmaktadır. Tüm yoksul aileler aynı kazanca sahip olduğunda Gini katsayısı sıfıra yaklaşacağından Sen endeksi yoksulluk açığı endeksine eşit hale gelmektedir. Yoksul ailelerin kazançları arasında büyük bir fark olduğunda ise Gini katsayısı 1'e yaklaşacağından Sen endeksi Kafa Sayısı Yoksulluk endeksine eşit olacaktır (Cafri, 2009, s. 21).

2.3.3. Foster- Greer- Thorbecke Endeksi (FGT Index)

FGT endeksinde yoksulluğun yoğunluğu dikkate alınır. Değişik türden ekipler arasındaki yoksulluğun tesirini mukayese etmeye yarayan bir endeks türüdür. Temel yoksulluk ölçüsünü başka coğrafyalar ile ve başka hane halklarındaki yoksulluk ölçütü benzeri alt gelir gruplarını ayırt edebildiği için çoğunlukla kullanılan bir yoksulluk ölçütüdür (TÜSİAD, 2000, s. 101).

$P\alpha$ ölçütü, kişinin gelir açığını başka kişilerin gelir açığına bağlı bir şekilde ölçmektedir. Bir kişinin gelir açığı tespitinin yalnızca yoksulluk çizgisine ve o kişinin kazancına göre ölçülmesi gerektiği görüşünü savunur (Aktan ve Vural, 2002, s. 29).

Bu endekste kati bir denge aralığı yoktur. Burada belli bir değer aralığında olan ölçüt $P\alpha$ ölçütüdür. FGT endeksinin yoksullukla mücadele hususunda yeterli olmadığı anlaşılmıştır (Osberg ve Xu, 2008, ss. 419-441).

$$P\alpha(y,z) = \frac{(1)}{(N)} \sum_{yi=1}^m \frac{[z_{yi}]^{\alpha}}{[z]}, \alpha \geq 0 \quad (3)$$

Yukarıdaki formülde:

Z yoksulluk sınırı,

N nüfusu (ya da ele alınan örnek kitleyi) bireyin ortalama reel harcaması,

M yoksul insanların sayısı,

α eşitsizlikten hoşlanılmamasının, bir ölçümü olarak düşünülebilir (Gönel, 2010, s. 38).

Yalnızca $\alpha=0$ olduğunda yoksul bireylerin sayısı önem arz eder ve bu halde ölçüt Kafa Sayısı Oranına evrilir. Yoksul kişilerin sayısının toplam nüfus içindeki payını verir. Bu durumun dışındaki tüm olasılıklar yoksulların gelir seviyesindeki değişikliğe karşı duyarlıdır (Aktan ve Vural, 2002, s. 30).

2.3.4. Yoksulluk Açığı Endeksi

Gelir ile yoksulluk sınırı arasındaki farka ya da yoksulların hayat standardına yoksulluk açığı endeksi denir (Gönel, 2010, s. 38).

$$\text{Ortalama Yoksulluk Açığı} = \text{Nüfusun Gelir Açıklarının Toplamı} / \text{Nüfus} \quad (4)$$

şeklinde formülleştirebiliriz.

Yoksulluk açığının oransal olarak artması yoksulluğun şiddetlendiğini ve derinleştiğini ifade eder. Ortalama yoksulluk açığı, yoksulların ortalama kazancının yoksulluk sınırından ne kadar uzaklaştığını tespit etmektedir.

Yoksulluk açığı endeksi ile Kafa sayısı endeksi gelir dağılımı eşitsizliklerine duyarsız olmaları sebebi ile birbirlerine benzemektedirler. Yoksul sayısının kaç kişi olduğu hususunda net bir bilgi vermez. Yoksulluk açığı endeksinin diğer bir kötü özelliği de gelir transferi durumunda, yoksulların maddi durumlarında meydana gelen değişimlere duyarsız oluşudur (Yücel, 2011, s. 74).

2.3.5. İnsani Gelişmişlik Endeksi

UNDP, 1990 yılı itibari ile geliştirilmiş bir yoksulluk kıstasıdır. 1990 yılından bu yana kullanılan bu endeks günümüzde de geçerliliğini yitirmemiştir. İnsani gelişme endeksi yüksek hayat standardına dayalı eğitim, sağlık hizmetlerinden oluşan kaliteli ve uzun yaşam ve bilgiye kolay erişebilen, iktisadi ve sosyal göstergeleri iktisadi büyüme ile ilişkilendiren, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin endekslerini inceleyerek kültürlerarası kıyaslamalar yapabilmesine imkân tanımaktadır (Şenses, 2003, s. 100).

Sürdürülebilir insani gelişme endeksi 3 temel esasa dayandırılmıştır:

- Bilgi edinme
- Yeterli bir hayat standardı
- Uzun ve sağlıklı bir yaşam.

Bu endeks ekonomik büyüme sağlamanın yanında bu ekonomik büyümenin ekonomik unsurlara eşit bir şekilde dağıtılması, çevreyi yenilemek ve bireyleri güçlü kılmak gibi faktörler yönünden ele alınmaktadır. İnsani gelişme endeksinin fazlaca sayıda göstergesi olmasına rağmen ölçümdeki sıkıntılar sebebi ile az sayıda gösterge ile çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Siyasi, iktisadi ve kültürel hürriyetlerden itibaren insan hakları, bireylerin türetici ve randımanlı olmalarını sağlayacak alternatiflerin

çeşitlendirilmesine kadar nice öğeyi içerir. Ancak yalnızca 3 boyutlu ele alınır (Bolayır, 2007, s. 46).

2.3.6. Gıda Oranı Yaklaşımı

Yoksulluk sınırı, belli bir birey veya aile için asgari besin ihtiyacını tespit etmeye çalışır. Bu sınır kabul edilebilir en az tüketim seviyesi olarak belirlenebilir. Gıda oranı yaklaşımı sınırı belirlenirken asgari alınması zorunlu kalori miktarını tespit eder ve yeteri kadar kalori alındığı takdirde diğer besin ihtiyaçlarının karşılandığı kabul edilir (Önder ve Şenses, 2005, s. 5).

Ev halkı gıda masraflarının bütün kazanca oranının bir yoksulluk belirtisi olarak kullanabileceğini öngörür. Bu düşünce tarzı ile kazancın belli bir oranından arta kalanını (ki bu oran genelde %40'dır) gıda masraflarına ayırt eden ev halkını yoksul olarak vasıflandıran bu yaklaşım mutlak yoksulluk sınırının tespitindeki diğer bir yaklaşımdır (Önder ve Şenses, 2005, s. 5).

2.4. Yoksulluğun Nedenlerine İlişkin Görüşler

2.4.1. Yoksulluk Kültürü Görüşü

Bu görüşe göre bir toplulukta yoksulluk kültürünün meydana gelebilmesi için bazı şartlar gerekmektedir (Özbudun, 2002, s. 60). Bunlar;

- Psikolojik olarak da destek almayan ücretlerin düşük olması,
- İşsizliğin sürekli ve büyük ölçekli olması,
- Tek veya iki yönlü akrabalık sisteminin var oluşu,
- İktisadi ve sosyal örgütlenmenin gelir seviyesi düşük kesimler arasında sağlanamaması,
- Yalnızca alt kesime ait olduğu savunulan bireysel yeteneksizlik olgusu,
- Kâr etmek için üretmek.

Üstteki tüm şartların gerçekleşmesi durumunda meydana gelen hayat tarzı, yoksulluk kültürü olarak isimlendirilmektedir. Yoksulluk kültürü nesilden nesile çocuklar aracılığı ile taşınmaktadır. Yoksul çocuklar yaşadıkları bu aşağı kültür anlayışında yaşamları süresince ellerine geçen hayatlarını değiştirme şartlarını kullanamamaktadırlar (İkizoğlu, 2000, s. 13).

Bu görüş, yoksul bireyi suçlayan görüşten farklıdır. Bu görüşte yoksulluğun yalnızca kendinden kaynaklanmayacağını, yoksul kişinin içerisinde bulunduğu kötü yaşam şartlarından etkilendiğini ve yaşının belli bir yaş seviyesine geldiği anda yaşadığı kötü yaşam koşullarının değer ve kalıplarını değiştiremez bir şekilde kabullendiğinden yoksulluktan kurtulamadığını öne sürmektedir (Kerbo, 1983, s. 265).

2.4.2. Yoksul Bireyi Suçlayan Görüş

Bu görüş, kişilerin yoksul olmalarından kendilerinin sorumlu oldukları düşüncesi temeline dayanmaktadır. Yoksul insanlar, çalışmayı sevmeyen, zamanını ve parasını boşa kullanan ve kendilerini yönetmeyi başaramayan kişiler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aslında yoksul bir kişinin kendindeki noksanlıklarının farkına varması onu yoksulluktan kurtaracak bir vasıta olabilmektedir. Kerbo, akli melekelerin yoksulluk üzerinde birçok faktörden sonra gelen ikinci planda bir tesiri olduğunu öne sürmektedir (Kerbo, 1983, s. 265).

2.4.3. Durumsal Yoksulluk Görüşü

Durumsal yoksulluk görüşüne göre, yoksul bireylerin hayat biçimleri, tercihleri ve davranışları birbirinden farklıdır. Yoksul bireyler toplumda egemen olan, toplumun geneline kabul gören görüşleri onaylar. Yoksul olmalarının sebebi belli değerlerle hayatını sürdürmelerini kabulleniyor olsalar dahi bu durumu değiştirme eğilimleri düşüktür. Bu sebeptir ki yoksul kişiler mevcut durumdaki hayat koşullarının olumsuzluğuna katlanmakta ve durumunu kabullenmektedir (Kerbo, 1983, s. 269). Bu görüş diğer iki görüşten ayrı olarak yoksulluğun kişisel özellikler üzerindeki etkisinin daha çok olduğunu vurgulamakta, siyasi ve mali güçlerin yoksulluk üzerindeki etkisinin belirgin olduğunu belirtmektedir (Kerbo, 1983, ss. 269-270).

2.4.4. Yapısal Yoksulluk Görüşü

Bu görüşe göre yoksul insanların kişisel özelliklerinin yoksulluk üzerinde fazlaca bir tesiri bulunmamaktadır. Esas önemle üzerinde durulması gereken nokta, toplum içindeki uyumsuzluk ile siyasi ve mali güç kaynaklarının eşit olmaması hususudur. Sosyal gruplar arasındaki ayrım ve eşitsizliği anlayarak ancak yoksulluk olgusu daha kolay anlaşılacaktır. Sanayileşme ile meydana gelen hızlı değişimlere, hiçbir özel yeteneğe ve maharete haiz olamayan kişiler bu değişime uyum sağlayamamakta ve yoksulluk sürekli hale gelmektedir (Kerbo, 1983, s. 276). Kişiler

eğitim seviyesi yüksek olmasına rağmen çalıştıkları iş kolunda yoksulluk seviyesinde maaş almalarından ötürü yoksulluk olgusu önlenememektedir. Yine de kişilerin eğitim durumlarının ve iş becerilerinin yoksulluk üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Kerbo, 1983, s. 276).

2.5.Yoksullukla Mücadele Yöntemleri

Yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi iki önemli problemin kısa vadede çözülmesi neredeyse imkânsızdır. Bu iki problemin çözümünde kalıcı, oturmuş, kısa, orta ve uzun süreçte uygulanabilir iktisadi ve sosyal yöntemler göz önüne alınmalıdır. Yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği ile mücadelede iki önemli yöntem vardır. Bunlar; sosyal yardım ve sosyal güvenlik yöntemleridir. Yoksullukla mücadelede sosyal güvenlik yöntemleri önemli bir yere sahiptir. Halkın büyük kısmına sosyal güvence sağladığı, kapsam olarak geniş ve içerik itibari ile kapsamlı sosyal yardım ve sosyal hizmet programlarının olduğu bir toplulukta yoksulluğun büyük oranda önlendiği düşünülmektedir (Aktan, 2002, ss. 140-143) .

Diğer bir deyişle dinamik ve çalışkan sosyal güvenlik ağının olduğu bir toplulukta yoksullukla mücadelede de önemli bir yol kat edilmiş denmektedir. Diğer önemli yöntem ise sosyal yardım yöntemidir. Sosyal yardım yöntemi, halkın mali ve sosyal güçlükler çektiği anda ve yoksulluk olgusu ile mücadele edemeyen yoksul ve yardıma düşkün kişilere, düşkünlük şartları ortadan kalkana dek gelir yönünden desteklenmesi ve bu bireylerin en kısa zamanda tekrardan şahsi kazançlarını gerçekleştirebilecekleri imkânlarla ulaşmalarına destek olan yöntemlerdir (Kaya, 2009, ss. 11-28). Yoksullukla mücadele yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz:

2.5.1.Dolaylı Yaklaşım (İktisadi Büyüme)

Ekonomik olarak büyümenin, yoksullukla mücadelede önemli bir yöntem ve politika olduğuna yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkinin ilk ögesi büyümenin gelir dağılımı üzerinde ne gibi bir etki yaptığı diğeri ise ekonomik büyümenin sağlık ve eğitim gibi ana hizmetlerin kalitesi ve istihdam imkânlarını artırmasıdır (Pissarides, 1991, s. 225). Büyüme yoksulluk üzerinde pozitif etki oluştururken gelir ve servet eşitsizliğinin maksimum seviyede gerçekleşmesi yatırım ve gelir dağılımı adaleti üzerinde negatif etki yaratmaktadır. Ekonomik büyümenin yoksul kişiler ve gelir dağılımı adaleti yararına

olması için düşük seviyede ve eşitsiz büyüme yöntemini savunanlar da yok değildir (Cornia, 1999, s. 10). Başka bir deyişle büyüme daha çok adaletsizliğe sebep olmadığı müddetçe, yoksulluğun azalmasına olumlu katkıda bulunabilmektedir.

Yoksul ailelerin kazançlarının yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar olduğu ve herhangi bir şekilde tasarruf yapmadıkları görülmektedir. Bu gidişat aynı zamanda vergi ödemesinin sıfır olması ile bütçe gelirlerinin de azalmasına neden olarak bütçe içindeki kamu yatırımlarının azalmasına sebep olmaktadır (Küçükaksoy, 2009, s. 371). Ülke nüfusunun da devamlı artması, birey başına denk gelen sermayeyi düşürücü etki yapmaktadır. Tüm bu olumsuzluklar ekonomide negatif çarpan etkisine sebep olmakta ve negatif ekonomik büyüme yani ekonomik küçülme olgusu yaşanmaktadır. Bu durum da yoksul ailelerin daha da yoksullaşmasına sebep olmakta ve yoksulluk büyüme üzerinde kısır döngü oluşturmaktadır. Bu kısır döngü yalnızca hanehalkının elindeki geliri artırma yönünde uygulanacak sosyal yardım politikaları ile kırılmaktadır. Yani ekonomik büyüme gelir dağılımı eşitsizliğini giderici yönde gerçekleştiğinde yoksulluğu azaltabilmektedir (Küçükaksoy, 2009, ss. 371-372).

Ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki pozitif katkıları büyümenin emek piyasalarında istihdam ve ücret seviyesindeki etkileri şeklinde meydana gelmektedir. Ekonomik olarak büyümenin süratli olması kısa zamanda istihdam ve ücret gibi emek piyasaları göstergeleri yardımıyla kalifiye olmayan işçiler ile genç kesim arasındaki yoksulluk oranını azaltacaktır. Ayrıca uzun vadede büyüme sağlık ve eğitim gibi temel hizmet kollarını ve istihdam olanaklarını artırarak yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliğini azaltacağı ve vergilendirme benzeri tekrardan dağıtım politikalarının uygulanmasına imkân vereceği düşüncesi kabul görmektedir. Bilhassa, tarım ve hizmet sektörlerinin ekonomik olarak büyümesinin yoksulların oldukça fazla bir kısmını barındıran bu sektörlerden yaşamını sürdürenlerin ekonomik durumunu iyileştireceği öngörülmektedir (Şenses, 2003, s. 219).

Gerçekçi bir büyüme grafiğini yakalamanın en mühim kriteri, ekonomik büyümenin üretim artışı ile milli hasılayı ve bireylerin şahsi gelirlerini artırmalarından geçmektedir. Fakat üretim artışı tasarrufların artması ve artan bu tasarrufların yatırımlara dönüşmesi ile gerçekleşmektedir. Bu yüzden ekonomik büyüme yatırımların verimliliğine ve tasarruf oranının fazlalığına bağlıdır (Cypher and Dietz, 1997, s. 128).

2.5.2. Dolaysız Yaklaşım

Ekonomik olarak büyümenin meydana geldiği zamanlarda tüm toplum bu büyümeden payını eşit bir şekilde alamamaktadır. Böyle olunca da büyümeden az oranda pay alan kesimlerin mağduriyetleri yardımlar ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yardımlar doğrudan yardımlar diye geçmektedir. Doğrudan yardımlar genellikle sosyal güvenlik sistemi dışında kalan ihtiyaçlı ailelere dönük yapılan sosyal yardımlar biçiminde gerçekleşir. Ayrıca ihtiyaçlı olan bu ailelerin ve kişilerin belirlenmesi, yardım miktarı, türü ve yardımın ne kadar süre yapılacağı gibi kıstasların tespiti de ayrıca önem arz etmektedir (Seyyar, 2003, s. 40).

Doğrudan yardımlar ile yoksul ailelerin yalnızca o andaki gereksinimleri karşılanmaktadır. Fakat uzun vadede yoksullukları halen sürmektedir. Bu sebeple uzun ve kalıcı çözümler getirilmelidir. Yoksulluğun neden kaynaklandığı, yoksulluğu meydana getiren ekonomik ve sosyal etmenler giderilmeden yoksulların problemleri çözüme kavuşturulamamaktadır. İhtiyarlık, korunmaya muhtaç çocuklar ve sakatlıklardan meydana gelen yoksullukta doğrudan yardım politikaları, yoksulluğun cüzi çözüm yollarındandır. Fakat kırsal alanlarda tarımsal üretime dayanan üretim eksikliğine bağlı yoksulluğu veya işsizliğin sebep olduğu yoksulluğun çözümünde kalıcı faktörlere gerek vardır (Dansuk, 1997, s. 103).

Dolaysız yaklaşım devletin eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük çalışmaları ve bu çalışmalar aracılığı ile yoksullar için gerçekleştirilen transferleri incelemektedir (Dansuk, 1997, s. 103).

2.5.3. Mikro Finansman Yöntemi

Bu yöntem gelir düzeyi düşük kişi ya da yoksul hanehalkı ve küçük firmaların para desteği ile kendini idame ettirme düşüncesi olup; gelir artırıcı bir finansman türüdür. İtimata dayalı, şartsız ve kefilsiz az miktardaki sermaye biçimindeki mikro kredi yöntemi, yoksul aileler için yaşanabilir bir hayat meydana getirmektedir. Hedefi yoksul ailelerin muhtaçlıklarını gidererek, kırsal alanlardan şehre göçü engellemek ve şehirden kırsal alana geri göçü gerçekleştirmektir (Dündar, 2007, s. 28).

Mikro finansman yöntemi ile yoksulluğun negatif etkilerinin azaltılabileceği neticesine varabilmektedir. Ülkemizde yoksulluğu azaltmak için mikro kredi yöntemi

benimsenmektedir. Bu yöntemin amacı yoksulların kısıtlı finansman hizmetini artırmak ve yoksul aileler için iş imkânı oluşturmaktır (Dündar, 2007, s. 28).

Finans sektörlerinde yoksullara yeterince kredi sağlanamaması neticesinde mali, sosyal ve nüfus açısından verimsiz bir döngü meydana gelmekte ve yoksul ailelerin yine yoksul kalmalarına sebep olmaktadır. Aslında finans sektörlerimizin yoksula kredi vermemelerinin sebebi yoksul ailelerin alacakları krediyi geri ödeme güçlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır (Bilen ve Çetin, 2012, s. 6).

2.5.4. Şartlı Nakit Transferler Yöntemi

Bu yöntem genel olarak yoksul bireylerin sermayelerini artırmayı öngörmektedir. Şartlı Nakit Transferler Yöntemi (ŞNTY), yoksul ailelerin çocuklarının önceden tespit edilmiş yatırımda bulunmaları şartı ile bu ailelere nakit yardımında bulunulması yöntemidir. ŞNTY öncelikle eğitim ve sağlık hizmetleri kolunda düzenlemeler yapmaktadır. Sağlık hizmetleri kolunda şartlar; yoksul ailelerin bebek ve çocuklarının periyodik olarak sağlık testlerinin yapılması, büyüme ve gelişmelerinin düzenli olması, kadınların bilgilendirilmesi, bayanların hamileliği boyunca düzenli kontrol edilmesi gibi şartlar istenmektedir. Eğitim hizmetleri kolundaki şartlar ise okuma çağındaki çocukların okula gitmesi ve devam etmesi ayrıca eğitim standartlarına göre başarılı sayılması gerekmektedir (Sarıpek, 2017, s. 95).

ŞNTY, müşkül halde olan kişileri sosyal yardım programlarından ayrı olarak kısa sürede yoksulluğu azaltmayı amaç edinirken; uzun sürede ise gelecekteki insan sermayesini artırmayı hedeflemektedir. Bu yöntem yoksulluk yüzünden toplumdan tecrit edilmiş kesimlere erişimde başarı sağlayarak tüm dünya üzerinde büyük rağbet görmektedir. Bu programın en mühim özelliği yoksul, çocuklu ailelerin hedeflenmesi ve nakit para aktarımının bizzat bayanlara yapılmasıdır (Karagöl ve Dama, 2015, ss. 21-22).

ŞNTY' nin ana amacı, yoksulluk denilen bu uluslararası problem karşısında geçici önlemler almak yerine, sürekli ve faal çözüm metotları geliştirmektir. Bu amaca erişmenin en önemli yolu da yoksul ve gelir seviyesi düşük ailelerin sermayelerinin artırılması ve en üst seviyeye çıkarılması ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle bu program doğrultusunda bu hedefe yardım edecek sağlık ve eğitim hizmetlerini ilgilendiren koşulların sağlanması gerekmektedir (Sarıpek, 2017, s. 97).

2.5.5. Nakit Gelir Desteği Yöntemi

Gelir, bir toplulukta hayatını sürdüren tüm kişilerin çalışma yaşamındaki konumlarından farklı olarak yalnızca topluluğun bir parçası oldukları için şartsız bir biçimde gerçekleştirilen düzenli bir kazanımdır. Gelir hakkı, topluluktaki kişilerin üretimden payını alması olarak kabul edilmektedir (Metin, 2012, s. 125).

Bu yöntem, yoksul insanlara bir bağış biçiminde değil de bir yurttaşlık hakkı şeklinde gerçekleştirilmelidir. Gerçekleştirilen bu gelir desteği de bireyleri çalışma yaşamını terk edecek derecede abartılı bir ücret olarak değil de yoksul bireylerin hayata sarılmalarını sağlayacak miktarda olmalıdır.

Nakit gelir desteği, yoksullukla mücadelenin hem bir vasıtası hem de devletin siyasi bir politikası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram, kişilere bir yanda işgücü sektöründe daha fazla bir kazanç için bazı güçlükleri göz önünde bulundurarak daha az bir kazançla işgücü sektöründe daha az önem verilen aktivitelere vaktini ayırmak arasında tercih yapma özgürlüğü vermektedir (Metin, 2012, s. 126).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Kaygısız (2018) çalışmasında, gelir dağılımı ve yoksulluk ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Çalışmasında gelir dağılımı ve yoksulluğun temelini meydana getiren dinamikleri belirlemeye çalışmıştır. Bu amaç ile 2000-2016 yılları arasını esas alan bu dönem için Avrupa ve Merkez Asya Bölgesi üst ve orta gelir grubunda yer alan ülkelerde yoksulluk ve etkenleri üzerine dinamik panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz neticesinde gelir eşitsizliği ile yoksulluk arasındaki ilişki pozitif, istatistiksel olarak da anlamlı sonuçlanmıştır. Kısacası gelir eşitsizliğinde meydana gelen yükselme yoksulluğu da yükseltmektedir. Ayrıca işsizlik oranı, nüfus yoğunluğu ve döviz kurunun yoksulluğu pozitif olarak etkilediği; enflasyon, milli hasıla ve sağlık sektöründe yapılan harcamaların ise yoksulluğu negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Yanar ve Şahbaz (2013) çalışmalarında, 3 parametreyi ele alarak gelir eşitliği, yoksulluk ve küreselleşme arasındaki bağlantıyı geliştirmekte olan 102 ülke için araştırmışlardır. 102 ülkenin 2010 yılı verileri ele alınarak yatay kesit analizi yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada iktisadi, siyasi ve sosyal küreselleşmenin yoksulluğu azalttığını ayrıca iktisadi ve sosyal küreselleşmenin gelir adaletsizliğini azalttığını ancak siyasi küreselleşmenin gelir adaletsizliği üzerinde kayda değer bir tesirinin olmadığı neticesine varmışlardır.

Tüzemen (2015) çalışmasında, Balkan ülkelerinin 2000 yılı ile 2013 yılları arasında birbirlerine ne oranda yakınsadığını araştırmıştır. Yapılan testler sonucunda ele bu yıllar arasında 12 Balkan ülkesinin birbirlerine yakınsamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu 12 Balkan ülkesinin yine bu yıllar arasında lider ülke olarak kabul edilen Yunanistan'a da yakınsamadığını tespit etmişlerdir.

Yıldırım vd. (2009) çalışmalarında, Türkiye ekonomisinde NUTS-1 düzeyinde bölgeler arasında gelir yakınsamasının varlığını 1978-2001 yıllarını esas alarak araştırmışlardır. Bu dönemi esas aldıkları verilerde Beta yakınsamasının gerçekleştiğini, yakınsama ivmesinin fakir Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde daha fazla gerçekleştiği sonucuna varmışlardır.

Aslan ve Kula (2011) çalışmalarında, ülkemizdeki 67 il arasında gelir yakınsamasının var olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmalarda yapısal kırılmalı analiz metodunu kullanmışlardır. Çalışmalarında 1975-2001 dönemini esas almışlardır. Bu dönemde KBGSMH verilerini kullanarak Erzurum ve Bitlis civarındaki iller dışında kuvvetli bir yakınsamanın olduğu sonucuna varmışlardır.

Doğruel ve Doğruel (2003) çalışmalarında, ülkemizdeki 67 il üzerinde yakınsamanın varlığı hakkında araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma dönemi 1987-1999 yıllarını kapsamaktadır. Araştırma neticesinde çalışma gerçekleştirilen yıllar arasında 67 il içinde mutlak ve koşullu yakınsamanın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada iller düşük gelirli iller ve geliri yüksek iller diye iki gruba ayrılarak yalnızca geliri yüksek iller arasında yakınsamanın olduğunu, düşük gelirli iller arasında ise yakınsama olmadığını tespit etmişlerdir.

Yamanoğlu (2008) çalışmasında, ülkemizde şehirler arasındaki 1990 ile 2001 yılları arasını kapsayan bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırma sonucunda, iller arasında 1990 ile 2001 yılları ve 1995 ile 2001 yılları arasını kapsayan dönemlerde mutlak ve koşullu yakınsamanın bulunduğunu tespit etmiştir. Ayrıca 1990 ile 1995 yılları arasını kapsayan dönemde ise şehirler arasında herhangi bir yakınsama veya ıraksamanın söz konusu olmadığı sonucuna ulaşmıştır. 1990 ile 2001 yılları arası dönemde şehirler arasında ortalama % 0,7 oranında yakınsamanın olduğu neticesine varmıştır.

Kutlu (2018) çalışmasında, iktisadi ve sosyal yönü olan ve iktisadi olarak bir ferahlama arayışlarının artmasıyla daha yoğun bir şekilde araştırma konusu olan gelir dağılımı konusunu araştırmıştır. Çalışmada Erzincan, Bayburt ve Erzurum (TRA1) illerinin gelir dağılımının belirleyicileri bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmada ülkemizdeki gelir dağılımının durumu ve izlediği yolda etraflıca ele alınmıştır. Erzincan, Bayburt ve Erzurum illerinin gelir dağılımının belirleyicilerinin araştırılmasında TÜİK tarafından

2016 yılında gerçekleştirilmiş Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nın yatay kesit mikro veri setinden yararlanılmıştır. Kuramsal altyapı ve ekonomik anlayış ile ortaya konan değişkenler sıralı logit modeliyle tahmin edilmiştir.

Bu çalışma sonucunda ise TRA1 bir alt bölgesinde yaşayan bireylerin mesleği, yaşı, cinsiyeti, medeni hali, eğitim seviyesi ile yıllık geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Filiztekin ve Çelik (2010) çalışmalarında, TÜİK' in 1994 ile 2003 yılları arasındaki Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketindeki verilerden faydalanılarak ülkemizdeki bölgesel gelir dağılımı eşitsizliğinin yapısını araştırmaya çalışmışlardır. Bölgesel düzeyde fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışlar, satın alma gücü ve eşdeğerlik ölçeği düzeltmeleri gerçekleştirilmiş ve gelir hesabı yapılırken de ortalama, ortanca ve standart sapma ve Gini Katsayısı esas alınmıştır. Ülkemizde farklı gelir dilimlerinde yer alan nüfusun bölgeler arasında da ne tür bir gelir dağılımı olduğu hususu araştırılmıştır. Ailelerin gelirleri 6 gelir türüne ayrılarak bölgesel olarak payları ve bölgelerinde ülke geneline olan katkıları hesaplanmıştır. Ayrıca 1994 ile 2003 yılları arasında diğer iktisadi parametrelerin değişimi ile ne tür bir etkileşim içinde oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bölgelerin kendi içindeki ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin belirleyicilerini tespit etmek için Varyans Analizi ve Pyatt eşitsizlik ayrıştırma analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı; bölgesel olarak Türkiye'de varolan gelir adaletsizliğin yapısının araştırmaya çalışılmasıdır. Ülkemizde bu konuda daha önceden yapılan araştırmaların sonuçlarına bakarak yorum yapılabilir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik son 40 yıl içinde azalmış olsa bile 1990 yıllar ve 2000' li yılların başlangıcında bu düşüş yavaşlamıştır. 1994 yılından 2003 yılına kadar olan dönemde gelir dağılımı adaletsizliğinde gözle görülür oranda düşüş yaşanmasına rağmen, 2003 yılında gelir dağılımı adaletsizliğinin halen 1987 yılındaki seviyeye çok yakın olduğu görülmektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve AB ülkelerine göre çok daha yüksektir. Ayrıca bölgesel olarak yapılan araştırma adaletsizliğin düzeyi ile bu düzeyin değişiminin bölgeler arasında yüksek oranda farklılık arz ettiğini ve bölgelerin ortalama gelirleriyle adaletsizlik seviyeleri arasında açık bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Batı Karadeniz, Kuzey Doğu Anadolu, Güneydoğu ve Orta Doğu Anadolu

bölgelerinde 1994 yılından 2003 yılına kadar bu bölgelerde ülke ortalamasına kıyasla ortalama ve ortanca gelirden düşüş yaşanması ve bu bölgelerdeki gelir adaletsizliğinin ciddi oranda yükselmesi bu bölgelerdeki açlık ve yoksulluk sınırının aşağısında kalan kesim sayısının arttığını gösterir.

Halaç ve Kuştepe (2008) çalışmalarında, ülkemizde kişi başına düşen gelir ile bölgelerarası gelirin yakınsayıp yakınsamadığını araştırmaktır. Araştırmada 1990 yılının ilk çeyreği ile 2001 yılının son çeyreği arası dönemler esas alınmıştır. Bu yıllar arası çeyrekli veriler kullanılarak Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kişi başına düşen GSYİH' nin panel birim kök testi aracılığı ile ulaşılan sonuçlar ülkemizin bölgeler arası gelir dağılımı farklılıklarını ortaya çıkaracaktır. Ülkemizin olası gelir dağılımı eşitsizliğine karşı alınabilecek önlemler ve çözüm tavsiyeleri sunulmuştur. Bu çalışmada 5 farklı panel birim kök testi kullanılmıştır. Uygulanan panel birim kök testleri neticesinde kullanılan iki değişken için ülke genelinde hiçbir yakınsama eğilimi tespit edilememiştir. Bu netice ülkemizde bu hususta farklı metodlar kullanılarak gerçekleştirilen diğer araştırmaları destekler niteliktedir.

Çapar (2018) çalışmasında, ülkemizdeki Düzey-2 bölgelerini esas almıştır. Bu çerçevede 2003-2014, 2003-2015 ve 2003-2016 yılları arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, bölgeler arasındaki gelir dağılımı yakınsaması analizleri ile bölgesel farklılıkların ortaya konulmasıdır. Gelir yakınsamasından ayrı olarak gelir dağılımı yakınsamasının eli alınmasındaki ana gaye bölgesel olarak benzerliğin olup olmadığını ortaya koymaktır.

Çalışmada TÜİK' in verilerinden faydalanılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine ölçme yöntemlerinden sayılan Gini Katsayısı parametresinden faydalanılarak bölgeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu tespit yapılırken beta yakınsaması yaklaşımı ile mekansal etkiler de göz önüne alınmıştır. Düzey-2 bölgeleri kapsamında bu etkiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ülkemizdeki Düzey-2 bölgeleri esas alınarak Gini katsayısı kapsamında yatay kesit verileri kullanılarak 2003-2014, 2003-2015 ve 2003-2016 yılları için gelir eşitsizliği yakınsaması analizleri ile bölgeler arasındaki aykırılıklar meydana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu aykırılıklar meydana çıkarılırken mekansal etkileri araştırılmış ve

2003-2014 yılları kıyaslaması için gelir eşitsizliği yakınsamasında mekansal bağımlılığın olduğu neticesine varılmıştır. Ayrıca beta yakınsamasının olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. 2003-2015 ve 2003-2016 yılları arasında ise mekansal bağımlılık olgusuna ulaşılamamış ancak beta yakınsamasının gerçekleştiği neticesine ulaşılmıştır.

Dağdemir ve Acaroğlu (2011) çalışmalarında, Türkiye’deki bölgesel gelir dağılımının 1990-2006 yılları arasındaki değişimini il seviyesinde araştırmışlardır. İl seviyesinde Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBGSYH) ve Kişi Başı Milli Gelir (KBMG) verilerinden yararlanılarak neo-klasik yakınsama modeli yönüyle analiz edilmiştir. Ayrıca bölgeler arasında gelir farklılıklarının sebepleri de araştırılmıştır.

Bölgeler arasındaki eşitsizlik kıstasları ülkemizdeki KBMG’ nin KBGSYH’ ya göre daha dengeli dağıldığına işaret etmiştir. Bölgesel gelir eşitsizlikleri 1990-2001 yılları arasında azalsa da 2001-2006 yılları arasında bölgesel eşitsizliklerdeki azalma KBMG için devam etse dahi KBGSYH için artmaya başlamıştır. Yatay kesit analizi neticesinde KBGSYH şehirlerin sermaye stoku, işgücü ve hizmet sektörünün verimliliği ve kentleşme oranı değişkenlerince açıklandığını göstermiştir.

Çalışmanın sonucunda ülkemizde bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğinin giderilebilmesi için bölgesel politikaların uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

Nas ve Değirmen (2018) çalışmalarında, bölgelerarası ekonomik eşitsizliğin ülke ekonomisinin en önemli problemlerinden biri olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizliklerin gelişimi ve sebepleri tahlil edilmiştir. Yapılan çalışma neticesinde bölgeler arasında hem yakınsama hem de ıraksama bulgularına rastlanmıştır.

Ülkenin doğu ve kuzey bölgeleri, ülkenin batı ve güney bölgelerine oranla daha az gelişmiştir. Bu durumun bölgeler arasında önemli oranda ekonomik eşitsizliklere sebebiyet verdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2004-2014 yılları arasında Düzey-1, Düzey-2, Düzey-3 ve 7 coğrafi bölge olmak üzere dört alanda sigma yakınsama analizi yapılmış ve bu yıllarda bölgeler arasında yakınsama olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Abdioğlu ve Uysal (2013) çalışmalarında, Türkiye’de istatistiki bölge birimi Düzey-2 kapsamında yer alan 26 bölgede neo-klasik büyüme modeli temelli yakınsama tezinin 2004-2008 yılları için var olup olmadığı araştırılmıştır.

Abdioğlu ve Uysal çalışmalarında nispi gelir yakınsanmasını tespit edebilmek için öncü bölge olarak İstanbul ilini seçmiş ve bölgelerin İstanbul ilinde yakınsamaları log (GSKDi / GSKDistanbul) serisi de panel birim kök testleri aracılığı ile incelenmiştir. Analizler EViews 5 programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nispi gelir yakınsamasını tespit etmek amacıyla öncü bölge olarak seçilen İstanbul'a göre oluşturulmuş Gayri Safi Katma Değer (GSKD) serisinin birim kök içerip içermediğini araştırılmıştır. 25 alt bölgenin İstanbul iline yakınsanmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Saraçoğlu ve Doğan (2005) çalışmalarında, AB ülkeleri ile birliğe aday ülkeler bazında 29 ülke üzerinde yakınsama hipotezini incelemişlerdir. İncelemede 1985 ile 2004 yılları arası esas alınmıştır. Yöntem olarak panel birim kök analiz yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde çıkan sonuçlar şu şekildedir. AB ülkelerinin grup ortalamalarını ıraksadığını, yalnızca birliğe aday ülkelerin ortalamalarına yakınsandığını, öte yandan 15 AB üye ülkesinin Fransa'ya yakınsandığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte üye ülkelerden İrlanda, İtalya, Litvanya, Estonya ve Avusturya, aday ülkelerden ise yalnızca Türkiye'nin Fransa'ya yakınsadığı hipotezi kabul görmüştür.

Sağbaş (2002) çalışmasında, devlet eliyle gerçekleştirilen harcamaların yakınsama üzerindeki rolünü araştırmıştır. Netice, Türkiye'de büyümenin iller arasındaki gelir eşitsizliğini azaltıcı bir biçimde meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Fakat devlet eliyle gerçekleştirilen harcamalar ile büyüme arasında bir bağ tespit edilememiştir. Bu da devlet eliyle gerçekleştirilen harcamaların gelir dağılımındaki yakınsama olgusuna katkısının olmadığına işaret eder.

Karaca (2004) çalışmasında, bölgeler arasındaki yakınsama olgusunu işgücü başına gelir değişkeni ile araştırmıştır. Bu çalışmada doğrusal olmayan en küçük kareler metodu kullanılmıştır. Karaca çalışmasında 2004 ile 2017 yılları aralığını esas almıştır ve bu yıllar arasındaki tüm veriler TÜİK' den alınmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen netice, ülkemizde 2004 yılı sonrası dönemde bölgesel olarak ve il bazında gelir farklılıklarının düşüş gösterdiği yönündedir. Bölgeler arasındaki farklılıkları izah eden ilave değişken yöntemine göre de mutlak yakınsama hızı koşullu yakınsama hızından daha düşüktür. Bu sonuçlar ülkemizde 2000 yılı sonrasında sosyal yapıda meydana

gelen değişmenin ve kentleşme oranında meydana gelen artışın yakınsamayı artırdığına işaret etmektedir. Bayanların işgücüne katılım oranının ve istihdamın özendirilmesi, bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğinin minimum seviyeye indirilmesinde uzun vadeli bir araç olarak kullanılabilir olduğu varsayımı kabul edilmiştir.

Zeren ve Yılandı (2011) çalışmalarında, 1991-2000 yılları arası veri olarak alınmıştır. Düzey-2 seviyesinde yöntem olarak panel veri seti yöntemi esas alınarak incelemeler yapılmıştır. Çalışmada model olarak iktisadi münasebetlerin de bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiği varsayımına bağlı olarak rassal katsayı modeli tercih edilmiştir. Bu model vasıtasıyla hem Türkiye geneli ortalaması hem de tek tek bölgesel olarak mutlak ve koşullu yakınsamanın olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Koşullu yakınsamanın var olup olmadığını bulabilmek amacıyla mevduatlarının gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki oranları esas alınmıştır. Gerçekleştirilen çalışma neticesinde bölgeler arasında hem mutlak hem de koşullu yakınsama gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bölgesel olarak koşullu yakınsamanın 25 bölgede, mutlak yakınsamanın ise 17 bölgede meydana geldiği, meydana geldiği neticesine varılmıştır. Tüm bölgeler için araştırılan yakınsamanın yanında mevduat ile kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla arasındaki bağ da araştırılmıştır. Mevduatlarını kişi başına geliri olumlu yönde etkilediği neticesine varılmıştır.

Ersungur ve Polat (2006) çalışmalarında, ülkemizdeki Düzey-1 bölgelerine göre kişi başına gelir seviyeleri arasında yakınsama olup olmadığını araştırmışlardır. Yapılan yakınsama araştırması neticesinde bölgeler arasındaki gelir seviyelerinde Türkiye’de meydana gelen ekonomik buhranların da tesiriyle kuvvetli bir yakınsamanın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu neticenin ortaya çıkmasında bilhassa ülkemizde meydana gelen 1994,1999 ve 2001 ekonomik burhanlarının tesiri oldukça fazladır. Verilerden de anlaşılacağı üzere ekonomik buhranların yaşandığı bu senelerde bütün bölgelerin kişi başına gelir seviyelerinde ciddi manada azalmalar oluşmuştur. Özellikle İstanbul gibi gelir düzeyinin yüksek olduğu bölgelerde normal dönemlerde öteki bölgelere göre kişi başına gelir düzeylerinin daha süratli bir artış olmasına karşın bu bölgelerin ekonomik buhran zamanlarında gelir düzeyi düşük bölgelere göre kişi başına gelir seviyelerinde daha fazla oranda düşüş olduğu görülmüştür. Bu da bölgeler arasındaki kişi başına gelir düzeyinin yakınsanmasını sağlamıştır.

Erlat (2012) çalışmasında, 1975-2001 dönemini ele almıştır. Veriler Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) 'nden alınmıştır. Bu çalışmada ülkemizin yedi coğrafi bölgesi ve 65 ilinin zamanla yakınsayıp yakınsamadıklarını araştırmıştır. Bunu yaparken de zaman dizisi yöntemini kullanmıştır. Bölgeler için yapılan yakınsama analizinde panel birim kök yöntemi istatistiksel olarak sonuç vermemekte fakat Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin yakınsadığı tespit edilmiştir. Ege, Marmara ve Karadeniz bölgelerinde bölgesel yakınsama mevcutken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bölgesel yakınsamanın gerçekleşmediği neticesine varmıştır. 65 şehri ele aldığımızda ise ulusal yakınsamanın varlığı sonucuna ulaşmıştır.

Özgül ve Karadağ (2015) çalışmalarındaki temel amaç, Türkiye'deki Düzey-2 seviyesinde refah göstergeleri kullanarak koşullu yakınsamayı araştırmaktır. 1990-2001 dönemini kapsayan bu çalışmada kesit analizi metodu kullanılmıştır. Büyüme göstergesi olarak KBGSYH ve kalkınma endeksi olmak üzere iki değişkenden faydalanılmıştır. Bu şekilde lise mezunu olanların oranı, okuma-yazması olmayanların oranı, kişi başına sermaye ve nüfus artış hızının yakınsama üstündeki etkileri araştırılmıştır.

Çalışma neticesinde ülkemizde koşulsuz yakınsama olduğuna dair deliller olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan sosyal ve ekonomik belirtilerin genel olarak bölgesel büyüme üzerinde bir tesiri olmadığı gösterilmiştir. Yalnızca analizde kullanılan nüfus artış hızı ve bağımlı değişken olarak KBGSYH vasıtası negatif ve anlamlı neticelere ulaşılmıştır.

Berber vd. (2000) çalışmalarında, 1975 ile 1997 yılları arası ele alınmış, kişi başına gelir seviyesi düşük olan bölgelerin kişi başına gelir seviyesi yüksek olan bölgelerden daha süratli büyüdüğü yakınsaması ülkemiz örneği için analiz edilmiştir. Bölgelerarası kişi başına gelir düzeyi panel veri ve yatay kesit analizi yöntemi ile test edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Türkiye'de bölgesel olarak yakınlaşma görülmemiştir.

Erk vd. (2000) çalışmalarında, son yıllarda kişi başına düşen gelirin değişik bakış açıları ve iktisadi büyüme üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu araştırma yapılırken beta ve sigma yakınsama analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma neticesinde Türkiye'deki şehirler ve bölgelerde neo-klasik büyüme modelince yakınsama olmadığı sonucuna varılmıştır.

Karaalp ve Erdal (2009) çalışmalarında, sanayileşmenin belli başlı bölgeler arasında gerçekleştirilmesi ve komşu şehirlerin ekonomik olarak büyümesinin, şehirler arasında gelir farklılıklarına etkisi araştırılmak istenmiştir. İlk olarak imalat sanayisindeki yayılma üretim, istihdam ve katma değer verileri yardımı ile Gini Katsayısı, lokasyon oranı ve Herfindahl Endeksi metotları ile hesap edilmiştir. Sonrasında ise şehirler arasındaki etkileşim beta yakınsama ve panel veri yöntemi yardımı ile analiz edilmiştir. 73 şehir üzerinde yapılan araştırma sonucunda, şehirler arasındaki gelir farklılıklarının zaman geçtikçe azaldığı, yığılmanın bu aşamayı yavaşlattığı ancak birbirine yakın olan şehirlerin büyümesinin süreci hızlandırdığı belirtilmiştir. Yedi coğrafi bölge üzerinde yapılan analizde ise bölge içindeki belli başlı şehirlerin yakınsamayı pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıçaslan ve Özatağan (2007) çalışmalarında, nispi nüfus değişikliğinin bölgeler arasındaki gelir yakınsaması üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada 1987-2000 arası yıllar temel alınmıştır. 64 adet şehrin panel verilerinden yararlanarak elde edilen neticeler, ülkemizdeki şehirler arasında hem gelir hem de kişi başına gelirin yakınsama modellerini göstermektedir. Ayrıca kişi başına düşen gelir için yakınsama oranları, gelir seviyesinden ortalama %30 daha yüksek çıkmıştır. Aradaki bu farkı tespit etmek için nispi nüfus değişikliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Sonuçlar kişi başına düşen gelirdeki 100 puanlık büyümenin 17'sinin kişi başına geliri yüksek olan şehirler lehine değiştiğini göstermiştir. Yani bölgesel gelir dağılımı ile nüfus değişimi arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Filiztekin (1998) çalışmasında, ülkemizde iller arasındaki yakınsamanın varlığını analiz etmeye çalışmıştır. Araştırmasında 1975-1995 dönemi verilerini esas almıştır. Analiz yöntemi olarak yatay kesit yöntemini kullanmıştır. Araştırma sonucunda iller arsında mutlak yakınsamanın olmadığı fakat koşullu yakınsamanın var olduğunu tespit etmiştir.

Atalay (2007) çalışmasında, Türkiye'nin 1993 ile 2004 yılları arasını kapsayan KBGSYH verileri ile AB Üyesi 12 ülkenin AB'ye reel yakınsama durumları araştırılmıştır. Ayrıca AB'ye üye ülkeler ile Türkiye'de mutlak ve koşullu yakınsama, panel veri analiz yöntemi kullanılarak en küçük kareler, sabit etkiler modeli ve karma ortalama grup yöntemleri ile sınama gerçekleştirilmiştir. Bu farklı yöntemlerle yapılan

Çalışmanın sonucunda birbirleri ile uyumlu neticeler elde edilmiştir. Sonuçta Türkiye ile AB üyesi 12 ÷lkede 1993-2004 yılları arasında mutlak ve koşullu yakınsama gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Türkiye'nin 2001 yılından bu tarafa reel yakınsama alanında kayda değeri gelişmeler olmasına karşın halen 12 AB üyesi ÷lkenin gerisinde olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de eğitim, bilim ve teknolojinin geliştirilmesi hususunda kapsamlı politikalara ve reformlara ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Akıncı (2017) çalışmasında, Neo Klasik Büyüme Modelini temel almıştır. Neo Klasik Büyüme Modeline göre; yoksul ÷lkelerin zengin ÷lkelere göre daha hızlı büyüyecekleri belirtilmesine rağmen bu durum dünya gerçekleri ile örtüşmemektedir. Zengin olan ÷lkeler daha da zenginleşirken, fakir olan ÷lkeler daha da fakirleşmiştir. Akıncı çalışmasında ÷lkemiz ekonomisini de 12 alt bölge itibari ile 1980-2014 arasını incelemiştir. Araştırmasında yoksul ve zengin kesim arasındaki yakınsama ilişkisini zaman serisi analiz yöntemi ile incelemiştir. Araştırma sonucunda yoksul kesimin yoksul kesime, zengin kesimin de zengin olan kesime yakınsadığı gör÷lmüş ve ÷lkemiz 12 alt bölge ekonomisinin iraksadığı sonucuna varılmıştır.

Apergis vd. (2011) gelir eşitsizliği ve yoksulluğun dinamiklerini ABD'de 50 eyalet üzerinde 1980-2004 yılları arası panel veri analizi ile test etmişlerdir. Çalışmalarında hem uzun hem de kısa vadede gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında çift yönlü ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca kısa vadede yoksulluk üzerinde hem gelir eşitsizliğinin hem de işsizliğin pozitif, kişi başına düşen milli gelir ve eğitim seviyesinin ise negatif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yolsuzluk olgusunun yoksulluk üzerinde mühim bir etkisinin olmadığını ifade etmektedirler.

Poetzold (2013) çalışmasında, eski AB Üye Devletleri arasında refah devleti programlarında bir yakınlaşma olup olmadığını araştırmaktadır. Bu tür eğilimleri belirlemek için çalışmada, net emeklilik, net işsizlik yenileme oranlarının yanı sıra kamu sosyal harcama verileri ele alınmıştır. 1980-2005 yılları arasındaki 14 ekonomiden oluşan bir örneklem (Lüksemburg hariç AB-15) kullanılmıştır. Bulgular, güney üye devletlerdeki sosyal koruma düzeylerinde güçlü bir yaklaşmanın yol açtığı bir yakınsama sürecinin varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, yenileme oranlarındaki yakınlaşma, kamu sosyal harcamalarındaki yakınlaşmaya göre önemli ölçüde daha az belirgindir. Özetle, kamu sosyal harcamaları ile işsizlik yardımlarının yakınlaşma

eğiliminin ileri sanayileşmiş ülkelerde ve zaman içinde devam ettiğini göstermektedir. Bu bulgular daha önceki çalışmaları doğruluyor ve genişletiyor.

Tsanana ve ark (2013) çalışmasında, Balkanlarda gelir yakınsaması konusunu incelemektedir. 1989-2009 yıllarını kapsayan ve AB'nin 15 ülkesinin ele alındığı bir çalışmadır. Bu çalışmada uygulanan yöntem Nahar ve Inder(2002) tarafından benimsenen ve geleneksel yöntemlerden ayrılan bit yöntemidir. Bu çalışmanın bulguları AB-15 ülkesi ile Balkan 8 ülkenin birbirine yakınsamasının olmadığı, sadece Yunanistan ve Slovenya'nın birbirine yakınsadığı şeklindedir. Literatürde yer alan çalışmalar, yöntem ve bulguları Tablo 3.1'de özet olarak verilmiştir.

Tablo 3.1: Literatür Özeti

Yazar(lar)	Ülke ya da Bölge	Dönem	Yöntem	Bulgu
Kaygısız(2018)	Avrupa-Merkez Asya Bölgesi	2000-2016	Panel Veri Analizi	Yakınsama
Yıldırım vd. (2009)	İBB Düzey-1	1978-2001	Panel Veri Analizi	Yakınsama
Aslan ve Kula (2011)	TR'deki 67 İl	1975-2001	Yapısal Kırılmalı Analiz Yöntemi	Yakınsama
Doğruel ve Doğruel (2003)	TR'deki 67 İl	1987-1999	Yatay Kesit Analizi	Yakınsama
Yamanoglu (2008)	Türkiye	1990-2001	Yatay Kesit Analizi	Yakınsama
Kutlu (2018)	TRA1 İlleri	2016	Yatay Kesit Mikro Veri Seti Yöntemi	Yakınsama
Çapar (2018)	İBB Düzey-2	2003-2014 2003-2015 2003-2016	Yatay Kesit Analizi Yöntemi	Yakınsama
Nas ve Değirmen (2018)	İBB Düzey-1 İBB Düzey-2 İBB Düzey-3	2004-2014	Sigma Yakınsama Analizi Yöntemi	Yakınsama
Sagbaş(2002)	TR'deki 67 İl	1986-1997	Regresyon Analizi	Yakınsama
Zeren ve Yılcı(2011)	İBB Düzey-2	1991-2000	Rassal Katsayılı Panel Veri Analizi	Yakınsama
Ersungur ve Polat(2006)	İBB Düzey-1	1987-2000	Regresyon Analizi	Yakınsama
Erlat(2012)	TR'deki 7 Coğrafi Bölge	1975-2001	Panel Birim Kök Testi	Yakınsama
Özgül ve Karadağ(2015)	İBB Düzey-2	1990-2001	Kesit Analizi	Yakınsama
Koralp ve Erdal(2009)	TR'deki 7 Coğrafi Bölge ve 73 İl	1993-2001	Panel Birleştirilmiş Momentler Metodu	Yakınsama
Filiztekin(1998)	TR'deki 67 İl	1975-1995	Panel Veri Analizi	Yakınsama

Tablo 3.1: Literatür Özeti(devamı)

Kılıçaslan ve Özatağan(2007)	TR'deki 64 İl	1987-2000	Panel Veri Analizi	Yakınsama
Atalay(2007)	TR ve 26 AB Ülkesi	1993-2004	Panel Veri Analizi	Yakınsama
Poetzold (2013)	AB-15 Ülkesi	1980-2005	Panel Regresyon Analizi	Yakınsama
Apergis vd.(2011)	ABD 50 Eyalet	1980-2004	Panel Veri Analizi	Iraksama
Akıncı(2017)	İBB Düzey-1	2006-2012	Panel Veri Analizi	Iraksama
Erk vd.(2000)	TR'deki 67 İl	1979-1997	Panel Veri Analizi	Iraksama
Tüzemen (2015)	Balkan Ülkeleri	2000-2013	Panel Birim Kök Testi	Iraksama
Filiztekin ve Çelik (2010)	Türkiye	1994-2003	Varyans Analizi ve Pyatt Eşitsizlik Araştırma Yöntemi	Iraksama
Halaç ve Kuştepeli (2008)	7 Coğrafi Bölge	1990:Q1-2001:Q4	Panel Birim Kök Testi	Iraksama
Dağdemir ve Aceroğlu (2011)	7 Coğrafi Bölge	1990-2006	Yatay Kesit Analizi Yöntemi	Iraksama
Abdioğlu ve Uysal (2013)	İBB Düzey-2	2004-2008	Panel Birim Kök Testi	Iraksama
Saraçoğlu ve Doğan (2005)	AB Ülkeleri	1985-2004	Panel Birim Kök Testi	Iraksama
Karaca(2004)	TR'deki 67 İl	1975-2000	Yatay Kesit Analizi ve Regresyon Analizi	Iraksama
Berber vd.(2000)	TR'deki 7 Coğrafi Bölge	1975-1997	Yatay Kesit Analizi ve Panel Regresyon Analizi	Iraksama
Yanar ve Şahbaz(2013)	102 Ülke	2010	Yatay Kesit Analizi	Iraksama
Tsanana ve ark.(2013)	AB-15 ve 8 Balkan Ülkesi	1989-2009	Nahar-Inder Yöntemi	Yakınsama Yok

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE BULGULAR

4.1. Türkiye’de İstatistiki Bölge Sınıflandırması

Bu sınıflandırma yapılırken üç kıstas esas alınmaktadır. Bu kıstaslardan birincisi ülkenin daha önce gerçekleştirdiği bölgesel sınıflandırmayı dikkate almaktır. Mesela bölgelerin coğrafi özelliklerine göre yapılan bir sınıflandırma İBBS bölgeleri meydana getirilirken de baz alınır. İkinci kıstas aynı ekonomik potansiyele sahip bölgelerin (tarımsal faaliyetler, hayvancılık faaliyetleri vb.) bir araya getirilerek bu şekilde bir sınıflandırma yapılması şeklindedir. Üçüncü kıstas da nüfustur. Düzey-1 bölgelerinin nüfus alt değeri 150.000, Düzey-2 bölgelerinin nüfus alt değeri 800.000 ve Düzey-3 bölgelerinin nüfus alt değeri 3 milyondur. Aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurularak ülkemizde 12 tane Düzey-1, 26 tane Düzey-2 ve 81 tane Düzey-3 İBBS bölgesi tanımlanmıştır (Taş, 2006, ss. 187-189). Bunlar;

- Nüfus
- Temel İstatistiki göstergeler
- Şehirlerin sosyal ve ekonomik kalkınma sıralaması
- Coğrafi konum
- Bölgesel gelişme planları. Türkiye’de İBBS ya da (NUTS)’a göre sınıflandırılmış bölgeler Tablo 1.4’de gösterilmektedir.

Tablo 4.1: Türkiye’de İBBS ya da (NUTS)’a Göre Sınıflandırılmış Bölgeler

Kod	Düzy 1 (12 bölge)	Kod	Düzy 2 (26 alt bölge)	Düzy 3 (81 il)
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul alt bölgesi	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ alt bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22	Balıkesir alt bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir alt bölgesi	İzmir
		TR32	Aydın alt bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33	Manisa alt bölgesi	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa alt bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42	Kocaeli alt bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara alt bölgesi	Ankara
		TR52	Konya alt bölgesi	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	TR62	Antalya alt bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62	Adana alt bölgesi	Adana, Mersin
		TR63	Hatay alt bölgesi	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale alt bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72	Kayseri alt bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	TR81	Zonguldak alt bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82	Kastamonu alt bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83	Samsun alt bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	TR90	Trabzon alt bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

Tablo 4.1: Türkiye’de İBBS ya da (NUTS)’a Göre Sınıflandırılmış Bölgeler(devamı)

TRA	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1	Erzurum alt bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2	Ağrı alt bölgesi	Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	TRB1	Malatya alt bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2	Van alt bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
TRC	Güneydoğu Anadolu	TRC1	Gaziantep alt bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2	Şanlıurfa alt bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3	Mardin alt bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Kaynak: Taş, 2006, ss. 187-189

4.2. Metodoloji

Ekonomik olay ve olguları araştıran çalışmalarda birçok metot ve bu metotlar için farklı veri türleri kullanılmaktadır. Ekonomik araştırmalarda kullanılan veri türleri;

- **Zaman serisi verisi** (yıllık, aylık, haftalık, günlük vb.)
- **Yatay kesit verisi** (zamanın belli bir noktasından diğer birimlerden (kişi, firma, bölge veya ülke) elde edilen verilerdir) (Tatoğlu, 2012, s. 2).
- **Panel veri** kişiler, hane halkları, firmalar, sektör, bölge ve ülkeler gibi değişik birimlere ait olan yatay kesit verileri ile yıllık, aylık, haftalık ve günlük gibi değişik dönemlere ait zaman serisi verilerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulur (Tatoğlu, 2012, s. 2).

Örneğin; Avrupa Birliğine (AB) üye ülkelerin 1995-2010 yılları arasındaki büyüme oranları, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüne (NATO) üye ülkelerin 1990-2003 yılları arası savunma sanayi harcamaları, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin 2001-2009 yılları arası işsizlik oranları veya ülkemizdeki 81 ilin 2004-2008 yılları arası KBGSYH oranları gibi örnekler verilebilir.

İktisadi analizler gerçekleştirilirken değişik nedenlerden dolayı dikey zaman serisi verileri veya yatay kesit verileri kullanılabilir. Ancak bazı iktisadi analizler gerçekleştirilirken yatay kesit verileri ya da zaman serisi verileri tek başlarına analizi izah etmede yeterli olmayabilir. Bu sebepten iktisadi analizlerin gerçekleştirilebilmesi

için farklı dönemlere ait dikey zaman serisi verileri ile yatay kesit verilerinin birleştirilmesi gerekmektedir. Bunu yaparken de panel veri setleri kullanılmalıdır (Tatoğlu, 2012, s. 3). Bu çalışma panel veri kullanılarak yapılmıştır.

4.2.1. Panel Verinin Avantajları

Klevmarken (1989) ve Hsiao (2003) panel veri analiz yönteminin faydalarını şu şekilde sıralamışlardır:

Panel veri kişilerin, firmaların, bölgelerin ve ülkelerin ayrı yapılarda olduğunu iddia eder. Zaman serisi ve yatay kesit verileri, ayrı yapılarda bulunma halini kontrol edemediğinden ortaya çıkan neticelerin sapmalı olma riski ile karşı karşıyadır. Ancak iki veri bir arada olunca bu risk nerede ise sıfıra iner.

Bireyler, firmalar, ülkeler ve bölgelerden elde edilen mikro panel verileri, makro düzeyde elde edilen değişkenlere nazaran daha doğru neticeler vermektedir (Baltagi, 2005, s. 7). Panel veri uzun dönemsel çalışmalarda daha net sonuçlar verir. Panel verinin ekonomik tahminlerinin verimliliği daha yüksektir.

4.2.2. Panel Verilerde Birim Kök Testleri

Bir zaman serisinin istatistiki olarak çözümlemesi gerçekleşmeden önce, o seriyi meydana getiren sürecin zaman içinde durağan olup olmama durumunun incelenmesi gerekmektedir (Tarı, 2010, s. 374). Ekonomik modellerde durağan olmayan serilerle analiz gerçekleştirildiğinde, ilişki gerçek bir ilişkiden ziyade sahte regresyon şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Başka bir ifade ile durağanlığın gerçekleşmediği durumlarda geleneksel t ve F testleri ile R^2 değerleri sapmalı neticeler vermektedir. Bu yüzden analizi gerçekleştirilen serinin ilk önce durağanlığı test edilmelidir (Tatoğlu, 2012, s. 199; Tarı, 2010, s. 374).

Panel Birim Kök Testleri birinci kuşak ve ikinci kuşak testleri olarak grupta yer almaktadır. Birinci kuşak testler, seriler arasında bağıntı olmadığını varsaymaktadır. Bağıntı varsa bu testlerin gücü zayıftır. Ayrıca H_0 hipotezini güçlü bir biçimde reddederler. Birinci kuşak testlerin en fazla bilinenleri:

Levin, Lin ve Chu (2002), Harris ve Tzavalis (1999), Breitung (2000), Hadri (2000), Im, Peseran ve Shin (IPS, 2003), Fisher ADF(Maddala ve Wu, 1999), Fisher Philips ve Perron (Choi, 2001), Levin ve Lin (1992).

İkinci kuşak panel birim kök testlerinin özelliği ise birimlere ait seriler arasında bağıntının olduğu varsayımıdır. İkinci kuşak testlerin en çok bilinenleri:

Peseran (2007), Bai ve Ng (2004), Philips ve Sul (2002), Moon ve Perron (2004) den oluşmaktadır (Tatoğlu, 2012, s. 199).

4.2.3. İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testleri

4.2.3.1. Peseran Panel Birim Kök Testi

Peseran(2007), faktör yüklemelerini tahmin etmek yerine birimler arasında var olan bağıntıyı ortadan kaldırmak adına kolay bir yöntem önerisinde bulunmuştur. Peseran(2007) 'ın bu yönteminde ADF testlerinin gecikmeli yatay kesit ortalamaları ile testlerin genişletilmiş versiyonu kullanılmaktadır ve birimler arasındaki bağıntıyı ortadan kaldırmaktadır. Bu metotta “Yatay Kesit Genelleştirilmiş Dickey Fuller(CADF)” şeklinde isimlendirilmektedir. Basit bir CADF regresyonu;

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + r_i^* Y_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + d_1 \Delta \bar{Y}_t + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

şeklindedir. Burada yer alan $\bar{Y}_t$, bütün N gözlemlerinin zaman t'ye göre ortalamasıdır. Gecikmeli yatay kesit ortalamaları ve ilk farklarının varlığı, bir faktör yapısı yolu ile birimler arası bağıntıyı da ele almaktadır. Hata teriminde oto bağıntı var ise regresyon tek değişkenli durumda Y_{it} ve $\bar{Y}_t$ 'nın gecikmeli ilk farklarının eki ile de genişletilebilmektedir (Tatoğlu, 2012, ss.223- 224).

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + r_i^* Y_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + \sum_{j=0}^p d_{j+1} \Delta \bar{Y}_{t-j} + \sum_{k=1}^p c_k \Delta Y_{i,t-k} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

CADF regresyonu tahmin edildikten sonra CIPS istatistiğini ortaya çıkarmak için gecikmeli değişkenlerin t- istatistiklerinin ortalamaları (CADF_i) alınmaktadır:

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \quad (6)$$

CADF_i, CIPS istatistiğinin birleşik asimptotik limiti standart değildir ve önemli değerler çeşitli T ve N değerleri için hesaplanmıştır.

4.3. Yakınsama

Neoklasik büyüme modeli, nispeten fakir ekonomilerin, zengin ekonomilerden daha hızlı büyüyeceğini ve zaman içinde iki grubun kişi başına gelir düzeylerinin birbirine yaklaşacağını öngörmektedir (Solow, 1956, ss. 65-94). Literatürde

yakınsama adı ile alınan bu teoriye göre şayet ülke veya bölge ekonomileri teknolojik gelişim ve tercihler açısından benzer özelliklere sahipse bu durumda görece yoksul ekonomiler zengin ekonomilere göre daha hızlı büyüme gösterirler. Bu model, ekonomik olarak benzer özelliklere sahip farklı ekonomilerin kişi başına düşen gelirleri arasındaki farkın, sermaye olarak daha az stoğa sahip fakir ya da yoksul ülkelerin, zengin ülkelere göre daha süratli bir şekilde büyüyeceğini ve zamanla bu iki ekonomi arasındaki ekonomik farkın kapanacağını öne sürmektedir. Teknolojik gelişmeler, sermaye birikimi ve nüfus artışı gibi faktörlerin ülkeler arasındaki yakınsamayı gerçekleştireceğini savunan bu modele göre, kişi başına gelir düzeyinin başlangıçta düşük olduğu ülke ekonomileri, düşük sermaye/işgücü oranına bu sayede de yüksek marjinal sermaye birikimine sahiptirler.

Ülkelerarası sermaye kâr oranının yüksek olduğu yani sermayenin görece az olduğu kaynaklara doğru yönlenecektir. Böyle bir durumun varlığı halinde sermaye görece zengin ülkelere göre daha yoksul ülkelere doğru yönlenecek ve yoksul ülkelerdeki kişi başına gelirin zengin ülkelere oranla daha hızlı artacağını, diğer bir ifade ile bu ülkelerde ekonomik olarak büyümenin daha süratli bir biçimde gerçekleşeceğini ve dolayısıyla ülkeler arasında gelir yönünden yakınsamanın gerçekleşeceğini göstermektedir (Jones, 2002, s. 36). Ayrıca ülke ekonomilerinin zengin olduğu ülkeler çoğunlukla teknolojiyi üreten kesimler olduğundan, yoksul ülkeler ise bu teknolojiyi üretmek yerine yalnızca üretilen teknolojiyi kullandıkları için yoksul ekonomiler sadece kullanımdan kaynaklı maliyete katlanıp teknoloji üretmenin maliyeti altına girmek istemezler. Bu maliyet zengin ülkelerin katlanmak zorunda olduğu maliyetten daha aşağıda olacağından, böyle bir durumda da ülkeler gelir yönünden yakınlaşacak bu da diğer bir faktör olarak sayılabilecektir (Paas, Kuusk, Schlitte ve Vörk, 2007, s. 7).

Literatürde yakınsama olgusunu şehir, bölge ve ülke bazında analiz eden birçok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların bir bölümünde yakınsamanın olduğu sonucuna kanaat getirilirken bazılarında ise yakınsamanın olmadığına tersine ıraksamanın varlığına işaret etmektedir. Örneğin Poetzold (2013), AB 15 ülkesi arasında 1980-2005 yıllarını kapsayan çalışmada ülkeler arasında yakınsamanın mevcut olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tsanana ve ark.(2013), AB-15 ülkesi ve 8 Balkan ülkesini kapsayan çalışmada ülkeler arasında yakınsamanın olmadığı sonucuna varmıştır. Bergstrom

(1998), yılında gerçekleştirdiği çalışmada İsveç'in bölgeleri arasında yakınsama olduğu sonucuna ulaşmıştır. Apergis(2011), İBB Düzey-1 arasında 1980-2004 yılları arasında kapsayan çalışmada ise ıraksama sonucuna ulaşmıştır. Yakınsama hipotezi ile alakalı ülkemizde şehirler, bölgeler ve ülke genelinde de birtakım araştırmalar yer almaktadır. Örneğin Ersungur ve Polat (2006)'ın İBB Düzey-1 bölgelerini ele aldığı 1987-2000 yıllarını kapsayan regresyon analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada sonuç yakınsama çıkmıştır. Kılıçaslan ve Özatağan (2007), Türkiye'deki 64 ili ele aldığı çalışmada sonuç yakınsama çıkmıştır. Berber vd.(2007), Türkiye'deki 7 coğrafi bölgeyi ele aldıkları çalışmalarında ıraksama sonucuna ulaşılmıştır. Zeren ve Yılancı(2011)'nın İBB Düzey-2 bölgelerini ele aldığı 1991-2000 yıllarını kapsayan çalışmada ise sonuç yakınsama çıkmıştır.

Yakınsama ikiye ayrılmaktadır. Beta yakınsaması ve sigma yakınsaması.

4.3.1. Beta Yakınsaması

Görel olarak yoksul ekonomilerin, görel olarak varlıklı ekonomilere oranla büyüme eğiliminin daha hızlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum yoksul ekonomilerin, varlıklı ekonomileri kişi başına gelir ya da üretim seviyesi yönünden yakalama eğiliminde olduğunu anlatmaktadır (Baumol, 1986; De Long, 1988). Beta yakınsama hipotezinde kullanılan denklem, (Barro ve Sala-i-Martin, 1997, s. 25), Karaca (2004) ve Karaalp (2008) takip edilerek aşağıdaki denklem yardımıyla izah edilmektedir:

$$\frac{1}{T} \log \frac{Y_{i,t}}{Y_{i,t-T}} = \alpha + \left[\frac{e^{-BT}-1}{T} \right] \log (Y_{i,t-T}) + \epsilon_{i,t} \quad (7)$$

Bu özdeşlikte $Y_{i,t-T}$ başlangıç dönemindeki kişi başına düşen reel milli geliri, T ; zaman aralığını (boyutunu), $Y_{i,t}$; t dönemindeki kişi başına düşen reel milli geliri ifade etmektedir. β ise yakınsama hızını gösteren katsayıdır (Karaalp, 2008, s. 154). β katsayısı hesaplama açısından pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunda, ekonomiler arasındaki ekonomik farkın düşmekte olduğu ve ekonomilerin birbirine yakınsadığı, β katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunda ise ekonomiler arasındaki ekonomik farkın artmakta olduğu ve ekonomilerin birbirinden uzaklaştığı (ıraksadığı, divergence) kabul edilmektedir. Beta yakınsama iki kategoride ele alınmaktadır (Barro ve Sala-i-Martin, 1997, s. 26):

4.3.1.1. Koşulsuz Beta Yakınsaması

Ekonomilerin beşeri sermaye, yatırım, kurumsal yapı, teknoloji ve tasarruf oranı gibi etkenler açısından eşit kıstaslarda olduğu değerlendirilmektedir (Karaca, 2004, s.4; Ersungur ve Polat, 2006, s.337). Denklem (7) kullanılarak hesaplanacak katsayısı, mutlak yakınsamayı ifade eder. Denklem (7) buraya tekrar alınacak olursa;

$$\frac{1}{T} \log \frac{Y_{i,t}}{Y_{i,t-T}} = \alpha + \left[\frac{e^{-BT}-1}{T} \right] \log (Y_{i,t-T}) + \varepsilon_{i,t}$$

Şayet ekonomik birimlerin aynı durağan durum denge seviyesine yakınsaması araştırılıyor ise koşulsuz yakınsama metodunun takip edilmesi gerekmektedir (Ceylan, 2010, s. 57).

4.3.1.2. Koşullu Beta Yakınsaması

Bu yöntem çalışmalarda genellikle kullanılan yöntemdir. Bu büyüme modeli, gelir seviyelerinin başlama noktasının farklı farklı olduğu ekonomilerde ilerleyen dönemlerde bu ekonomilerin birbirine yakınsayacağını söylemektedir. Fakat ekonomilerin yalnızca gelir seviyesinin başlama noktasının farklılığını veri olarak almanın eksik bunu belirlemede eksik kalacağını ifade etmektedir. Bu yöntem ekonomileri birbirleri ile kıyaslarken diğer etmenleri de göz önüne almak gerektiğini belirtir. (Friedman, 1992, Pesaran, 2007)

Koşullu yakınsamada ise ekonomiler arasında sermaye, kurumsal yapı, teknoloji, yatırım ve tasarruf oranı vb. etkenler arasında bir takım farklılıklar gözlenebileceği varsayılmakta ve bu farklılıklar, uygun değişkenler vasıtası ile bu modele dahil edilmektedir (Karaca, 2004, s. 4; Ersungur ve Polat, 2006, s. 337). Şayet ekonomik birimlerin farklı durağan durum denge seviyesine yakınsaması araştırılıyorsa koşullu yakınsama metodunun izlenmesi gerekmektedir (Ceylan, 2010, s. 57). Denklem (7)'ye kukla değişkenler veya başka açıklayıcı değişkenler eklenerek, koşullu yakınsama modelleri oluşturulabilir:

$$\frac{1}{T} \log \frac{Y_{i,t}}{Y_{i,t-T}} = \alpha + \left[\frac{e^{-BT}-1}{T} \right] \log (Y_{i,t-T}) + \gamma D_{i,t} + w_{i,t} \quad (8)$$

$$\frac{1}{T} \log \frac{Y_{i,t}}{Y_{i,t-T}} = \alpha + \left[\frac{e^{-BT}-1}{T} \right] \log (Y_{i,t-T}) + \gamma D_{i,t} + \alpha X_{i,t} + w_{i,t} \quad (9)$$

Burada; $D_{i,t}$ iktisadi bölgeler için esas alınmış bölgesel kukla değişken ; $X_{i,t}$ bölgelerin yapısal belirleyicilerini yansıtmak üzere modele alınan açıklayıcı

değişkenlerdir. Burada en çok kullanılan açıklayıcı değişken ise; tarım sektörü katma değerinin, iktisadi bölgelerin GSYH'leri içindeki oranıdır. Ülkelerin farklı durağan durum seviyeleri olduğunda, koşullu yakınsama hipotezi geçerlidir (Mankiw, 1995, s. 307).

4.3.2. Sigma Yakınsaması

Bu yakınsama türü kişi başına düşen gelirin standart sapmasının zaman içinde devamlı olarak azaldığı tezini öne sürer (Paas vd., 2007, s. 12). Beta yakınsaması, sigma yakınsaması olgusunun ifade edilebilmesi için gerekli bir ön koşul iken sigma yakınsaması olgusu için beta yakınsaması bir ön koşul değildir. Yani beta yakınsamasının gerçekleşmesi için sigma yakınsamasının gerçekleşmemesi gerekmektedir. Şundan dolayıdır ki zamanla ekonomik faktörlerin birbirinden uzaklaşmasına neden olan ekonomik krizlerin ortaya çıkması olasılığı vardır (Jones, 2002, s. 28).

4.4. Veri Seti ve Ekonometrik Yöntem

İktisadi araştırmalar yapılırken zaman kesitinin analizlerde eksik kaldığı noktalarda başvurulmuş panel veri analizi yöntemi hem zaman serisi hem de yatay kesim verilerini birlikte gösterebildiği için araştırmayı yapan kişiye daha fazla gözlemle çalışma olanağı sağlarken serbestlik derecesinin artmasını da sağlamaktadır (Yerdelen, 2012a). Çalışmada panel birim kök testlerinin kullanılmasındaki amaç; panel birim kök testlerinin bilgi eksikliğine sebebiyet vermemesi, zaman aralığının kısa süreli olduğu hallerde de analiz gerçekleştirilmesine olanak sağlaması, yapısal kırılmalara müsaade etmesi ve testlerin gücünü arttırmasından ötürüdür. Öte yandan panel veri analiz yöntemi ile çalışılması çoklu doğrusal bağlantının derecesini azaltıp, araştırmayı yapan çalışmacının da çalışmasının güvenilirliğini arttırmaktadır (Yerdelen, 2012a). Bu bağlamda İstatistikî Bölge Birimleri Düzey-1 12 alt bölge için KBGSYH verileri ile yakınsamaya ait gerçekleştirilecek analizde panel birim kök testleri kullanılacaktır.

Bu çalışmada, yakınsama hipotezi İBB Düzey-1 12 alt bölge için panel birim kök analiz yöntemi vasıtası ile teste tabi tutulmuştur. Bölgelerin 2006-2021 yıllarına ait reel kişi başı GSYİH verileri TÜİK'den alınmıştır. Bölgeler arasındaki yakınsamayı test etmek için kişi başı GSYİH serisi doğal logaritması alınarak birim kök testlerine tabi tutulmuştur. Çalışmada koşulan tüm testler için Eviews-12 paket programı

kullanılmıştır. Nispi gelir yakınsaması için lider bölge olarak TR1(İstanbul) seçilmiş ve bölgelerin İstanbul'a yakınsamaları $\log(GSYİHi/ GSYİHİstanbul)$ serisine panel birim kök testleri uygulanarak incelenmiştir. Çalışmada testlerin daha güçlü sonuçlar vermesi, bilgi kaybını engellemesi ve yapısal kırılmalara izin vermesi gibi üstünlüklerinden ötürü panel birim kök testleri tercih edilmiştir.

4.5. Yatay Kesit Bağımlılık Testleri

Kurulan modelde yer alan değişkenler arasındaki uzun süreli ilişkinin belirlenmesi öncesinde hangi yöntemin uygulanması gerektiğine karar verilebilmesi için yatay kesit bağımlılığı, eğim heterojenliği ve birim kök gibi önsel testlerin yapılması gerekmektedir. Gerçekleştirilen analizin ilk aşamasında panel grubunu oluşturan kesitler arasında bağımlılık olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bunun için yatay kesit bağımlılığı testlerinden Breusch ve Pagan (1980) tarafından Lagrange çarpanı (LM) testi ile Pesaran (2004) tarafından oluşturulan CD testinden yararlanılmıştır. Lagrange çarpanı testinden, $T > N$ olduğunda anlamlı sonuçlar alınmaktadır. Ayrıca,

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_i X_{it} + \varepsilon_{it} \quad i=1 \dots N \quad t=1 \dots, T \quad (10)$$

şeklinde formüle edilmektedir. Denkleminde yer alan t zaman boyutunu, i ise yatay kesitin boyutunu anlatmaktadır. Bununla beraber,

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \widehat{P}^2_{ij} / X^2_{N(N-1)/2} \quad (11)$$

şeklinde hesaplanan LM test istatistiğinde, $H_0: Cov(\varepsilon_{it}, \varepsilon_{jt}) = 0$ şeklindeki sıfır hipotezi modeldeki bölgelerin birbirine bağımlılığı olmadığını ifade etmektedir. $H_1: Cov(\varepsilon_{it}, \varepsilon_{jt}) \neq 0$ biçimindeki alternatif hipotez ise ülkeler arasında bağımlılık olduğunu ifade etmektedir (Tatoğlu, 2017).

LM testini doğruluğunu sınamak için ise Pesaran (2004) tarafından oluşturulan ADF regresyonu tahmininde elde edilen bulguların kullanıldığı CD testinden yararlanılmıştır. Bu testte elde edilen CD testinin bulunmasında, her birimin kendisi dışında bütün birimlerle korelasyonu hesap edilmektedir. Ayrıca N birim boyuttaki kolerasyon sayısı, $N*(N-1)$ biçiminde tahmin edilmektedir (Tatoğlu, 2017).

Dengeli panel için CD testi;

$$CD = \sqrt{\left(\frac{2T}{N(N-1)}\right)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (\hat{P}_{ij} T - 1) N(0,1) \quad (12)$$

biçiminde hesaplanmaktadır. Bu testte hipotezler; H_0 : “Yatay kesit bağımlılığı yok.”

H_1 : “Yatay kesit bağımlılığı var.” biçimindedir.

Modelde gösterilen serilerin birim kök testi için birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olması halinde hesaplanabilen ve Pesaran (2007) tarafından türetilmiş yatay kesit genişletilmiş Im-Pesaran-Shin (Cross-Sectionally Augmented IPS-CIPS) testinden faydalanılmıştır. CIPS testi, Pesaran (2007) tarafından geliştirilmiş olan CADF (Cross-Sectional Augmented Dickey-Fuller) testinin türetilmiş halini ifade eder.

$T > N$ ve $N > T$ olması halinde hesaplanan CADF regresyonu;

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + p_i Y_{i,t-1} + \beta_i \bar{Y}_{t-1} + \sum_{j=0}^k \gamma_{ij} \Delta Y_{it-1} + \sum_{j=0}^k \delta_{ij} Y_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (13)$$

biçiminde gösterilmiştir. Denklemdaki α_i deterministik trenddir. $\bar{Y}_{t-1} = (1/N) \sum_{i=1}^N Y_{i,t-1}$

ve $t_i(N, T)$, p_i değeri için kullanılan ADF istatistiğini yansıtmaktadır.

H_0 : $\beta_{i=0}$ (tüm yatay kesit boyutları için)

H_1 : $\beta_i < 0$ ($i=1, 2, \dots, N_i$), $\beta_{i=0}$ ($i=N_i+1, N_i+2, \dots, N$) biçimindedir.

Ayrıca Pesaran (2007) tarafından ayrı ayrı ülkelerin birim kök test istatistiklerinin ortalaması elde edilerek genel panel hesaplanması için bulunan birim kök testlerinden yatay kesit genişletilmiş Im, Pesaran ve Shin (Cross – Sectionally Augmented IPS – CIPS) hesaplanabilir. CADF istatistiğinin ortalaması olan CIPS;

$$CIPS = 1/N \sum_{i=1}^N t_i(N, T)$$

biçiminde hesaplanmaktadır. Ayrıca kritik değerler Pesaran (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan alıntı yapılmaktadır (Tatoğlu, 2017).

Yapılan çalışma, istatistiksel olarak panel veri analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Panel veri analizi ile testin ilk adımında, seriler arasındaki yatay

kesit bağımlılığının test edilmesi planlanmaktadır. Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde ise Breusch ve Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange Çarpanı (LM) testi ile Pesaran (2004) tarafından oluşturulan CD (Yatay Kesit Bağımlılığı), Pesaran (2004) ölçeklendirilmiş LM Testi, Baltagi, Feng, ve Kao (2012) sapması düzeltilmiş ölçeklendirilmiş LM Testinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, kullanılan yatay kesit bağımlılığı test bulguları aşağıda verilen Tablo 4.2'deki gibidir. GSYİH değişkenin birim kök testi $I(0)$ çıkarsa yakınsama vardır. $I(1)$ çıkarsa ıraksama vardır.

Tablo 4.2: GSYİH İçin Yapılan Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları(İBB Düzey-1 12 Bölge)

Test	İstatistik	d.f.	Olasılık
Breusch-Pagan LM	1052.585	66	0.0000
Pesaran scaled LM	85.87123		0.0000
Bias-corrected scaled LM	85.47123		0.0000
Pesaran CD	32.44355		0.0000

Olasılık değeri 0,05(%5) anlamlılık değerinden küçük olduğu için tüm testler anlamlıdır. Yatay kesit bağımlılığı testinden elde edilen bulgulara göre, h_0 hipotezi % 1 anlamlılık düzeyinde ret edildiği görülmektedir. H_1 hipotezi kabul edilmiş seriler arasında bir bağımlılık söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum seriler arasında gelir dağılımı ve yoksulluk arasında bir bağımlılığın olduğunu diğer bir ifadeyle herhangi bir kesitte ortaya çıkan bir değişimin diğer bir bölgeyi etkileyeceğini göstermektedir.

Tablo 4.3: Gayrisafı Yurtiçi Hasıla Birim Kök Testi Sonuçları

CIPS= -1.813 (N,T)= (12,16)			
	%10	%5	%1
Kritik Değer	-2.11	-2.22	-2.45

Not: GSYİH için yatay kesit ve birinci fark ortalamasını içeren Pesaran Panel Birim Kök Testi Seçilen deterministik: sabit

Dinamik: F eklem testine dayalı olarak genelden özele doğru kriter kararı gecikmeleri

H0 (homojen durağan olmayan): tüm i için $b_i = 0$

Not: Kritik değer %1'de (-2,52), %5'de (-2,28), %10'da (-2,16)

Bu modelde kullanılan değişkenlerin durağanlık düzeylerini test edebilmek için Eviews-12 paket programı aracılığı ile panel birim kök testleri uygulanmıştır. Elde edilen birim kök testi bulgularına göre, LnKBGSYH değişkenleri düzeyde birim kök içerdiğinden farkı alınarak durağan hâle gelmiştir. Bu doğrultuda bu değişkenlerin I(0) olduğu yani bölgelerin birbirine yıllar içinde yakınsadığı ifade edilebilir.

Yapılan çalışma, istatistiksel olarak panel veri analizi ile değerlendirilmiştir. Panel veri analizi ile testin ikinci aşamasında İstanbul bölgesi ile kıyaslamak için seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığının test edilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde ise Breusch ve Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange Çarpanı (LM) testi ile Pesaran (2004) tarafından oluşturulan CD (Yatay Kesit Bağımlılığı), Pesaran (2004) ölçeklendirilmiş LM Testi, Baltagi, Feng, ve Kao (2012) sapması düzeltilmiş ölçeklendirilmiş LM Testinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, kullanılan yatay kesit bağımlılığı test bulguları aşağıda verilmiştir:

Tablo 4.4: GSYİH İçin Yapılan Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları (İstanbul ile Kıyaslama)

Test	İstatistik	d.f.	Olasılık
Breusch-Pagan LM	207.1276	55	0.0000
Pesaran scaled LM	14.50480		0.0000
Bias-corrected scaled LM	14.13813		0.0000
Pesaran CD	9.751306		0.0000

Tablo 4.5: Gayrisafı Yurtiçi Hasıla Birim Kök Testi Sonuçları Birim Kök Testi
Sonuçları (İstanbul İle Kıyaslama)

CIPS = -1,527 (N,T) = (11,16)			
	%10	%5	%1
Kritik Değer	-2,11	-2,22	-2,45
CIPS = -2,152 (N,T) = (11,15)			
	%10	%5	%1
Kritik Değer	-2,16	-2,28	-2,52

Not : D.Ingd için kesitsel ve birinci fark ortalamasını içeren Pesaran Panel Birim Kök Testi> p

Seçilen deterministik: sabit

Dinamik: F eklem testine dayalı olarak genelden özele doğru kriter kararı gecikmeleri

H0 (homojen durağan olmayan): tüm i için bi = 0

Bu modelde kullanılan değişkenlerin durağanlık düzeylerini test edebilmek maksadıyla Eviews-12 paket programı aracılığı ile panel birim kök testleri uygulanmıştır. Elde edilen birim kök testi bulgularına göre, LnKBGSYH değişkenleri düzeyde birim kök içerdiğinden farkı alınarak durağan hâle gelmiştir. Bu doğrultuda bu değişkenler için I(0) olduğu yani bölgelerin İstanbul bölgesine yakınsadığı ifade edilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yakınsama hipotezi, bir ülkenin ya da bölgenin birey başına düşen milli geliri ile başlangıçtaki birey başına düşen milli gelir düzeyinin ters orantılı olduğu tezini iddia eder. Bu hipoteze göre, fakir ülkeler ya da bölgeler zengin ülkelere göre daha hızlı büyüyecektir ve uzun vadede bu iki ekonominin reel büyüme oranları birbirine yaklaşacaktır. Gelir yakınsamasında, başlangıç çıktı düzeyiyle kişi başına düşen gelirin büyüme oranı ters orantılıdır. Bu nedenle, benzer teknolojik yapıya sahip ülkeler veya bölgeler daha düşük gelire sahip olanlardan daha hızlı büyüyecektir. Bu nedenle, benzer yapılara sahip bölgeler birbirine yakınsama eğilimindedir. Buradan hareketle gelir dağılımı eşitsizliğinin yüksek olduğu bölgelerde eşitsizliğin düşme eğiliminde, gelir dağılımı eşitsizliğinin düşük olduğu bölgelerde ise eşitsizliğin yükselme eğiliminde olduğu söylenebilir. Böylece bölgeler arası gelir dağılımı farklılıkları giderek ortadan kalkacak ve bölgeler birbirine yakınsayacaktır.

Gelir düzeylerindeki gelişmelerin benzerliği önemli olsa da bu, bölgesel refah artışlarının bir göstergesi olarak değerlendirilmemelidir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin ortadan kalkması, bölgelerin refah seviyelerinin artmasının en önemli bileşenlerinden biridir. Bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesi, bölgesel gelir dağılımları arasındaki yakınsamanın düzeyi ve bu bölgelerin birbirleri ile olan ekonomik ilişkilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri açısından son derece önemlidir. Bu, refahın bir göstergesi olarak kabul edilir.

Türkiye için İBB Düzey-1 12 alt bölge boyunca, bölgeler arasındaki etkileşim açısından kritik olan hipotezler test edilmiştir. 12 bölgedeki KBGSYH' lerin birbirine yakınsayıp yakınsamadığını belirlemek için 4 farklı panel birim kök testi ve CIPS testi kullanıldı. Uygulanan bu testler ile bölgeler arasındaki KBGSYH' nın ülke genelinde yıllar içerisinde yakınsama eğilimi gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin 12 Düzey-1 bölgesi için yapılan analiz sonuçları, bölgelerin KBGSYH değerlerinin Türkiye geneli ile bağlantılı olarak gitgide daha yüksek değerlerde birbirine yakınsadığını göstermektedir. Bu, bölgeler arasında benzerlik olduğu anlamına gelir. Bölgeler arasında yüksek KBGSYH değerlerinde ortaya çıkan gelir dağılımı sorunları, ülkelerin gelir dağılımı sorunuyla aynı olduğu için bölgelerin ülke genelinden ayrı olarak değerlendirilmesinin olası olmadığını

söylemektedir. Bu nedenle, Türkiye genelinde uygulanacak olan gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik politikaların hem bölgelerin gelir dağılımları üzerinde hem de Türkiye genelindeki gelir dağılımı üzerinde olumlu etki oluşturacağını söylemek mümkündür.

Bu sonuç bölgeler arasındaki farklılıklarının giderilmesi amacıyla devlet ya da özel sektör eli ile yeni teşviklerin sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca 11 alt bölgenin yarattıkları katma değer ile nispi gelir seviyesi yüksek olduğu için lider bölge olarak seçilen İstanbul bölgesinin KBGSYH' sının diğer bölgelere yakınsamasının zamanla gerçekleştiği ortaya çıkmıştır.

Gelir yakınsaması konusunda bölgesel kalkınma literatüründe çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen, gelir dağılımı yakınsaması konusunda çok az çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın bu yönüyle literatüre katkıda bulunacağını söylemek mümkündür. Literatürdeki öteki çalışmalar ile kıyaslandığında, bu çalışmada ulaşılan sonuçların Türkiye'deki 7 coğrafi bölge için yakınsama hipotezinin geçerliliğinin panel birim kök testleri ile inceleyen Erhat (2012)'in bulguları ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Yine Kaygısız (2018)'in Avrupa-Merkez Asya Bölgesi ile ilgili yaptığı 2000-2016 dönemlerini kapsayan panel veri analizi kullandığı çalışma ile de aynı sonucu verdiğini görebiliyoruz. Yıldırım vd. (2009)'ın İBB Düzey-1 seviyesinde 1978-2001 yıllarını kapsayan panel veri analizi metodunu kullandığı çalışmalarında da yakınsama sonucu ortaya çıkmıştır. Aslan ve Kula (2011)'nın Türkiye'deki 67 il üzerinde 1975-2001 yıllarını kapsayan ve yapısal kırılmalı analiz yöntemini kullandıkları çalışmalarında da illerin birbirine yakınsadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Nas ve Değirmen (2018)'in 2004-2014 yıllarını kapsayan İBB Düzey-1, İBB Düzey-2 ve İBB Düzey-3 seviyelerini karşılaştırdıkları ve sigma yakınsama analizi yöntemini kullandıkları bu çalışmada da sonuç yakınsama çıkmıştır. Kutlu (2018)'nin yalnızca TRA1 illerini ele aldığı ve yalnızca 2016 yılını ele alan yatay kesit mikro veri seti yöntemi kullandığı çalışmasında da yakınsama sonucu çıkmıştır. Yabancı yayın olan Poetzold (2013)'un AB-15 ülkesini ele aldığı 1980-2005 yılları arasını kapsayan panel regresyon analizi yöntemi kullandığı bu çalışmasında da sonuç yakınsama çıkmıştır. Dolayısı ile bu çalışmada elde edilen sonuçlarını literatürü desteklediği söylenebilir.

Ülkemizde her ne kadar serbest piyasa ekonomisi politikaları uygulansa da diğer taraftan serbest piyasa ekonomisinin dinamikleri bölgelerin yarışmacı taraflarını ortaya çıkaracağı düşünülse de özellikle geri kalmış bölgelerin gelişmesini sağlayacak altyapı yatırımlarına, özel sektör yatırımlarına ve nitelikli işgücü yatırımları sağlayacak politikaların ortaya çıkarılması gerekmektedir. Kamu yatırımlarının belirli il ve bölgelerde yoğunlaşması bölgesel eşitsizliği artıracak fakat adaletli dağıtıldığında ise bölgeler arasındaki eşitsizliğin azaltılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bölgelerin veya şehirlerin kaynak potansiyeli belirlenerek bu kaynaklar, verimliliği yüksek olan alanlara doğru yönlendirilmelidir. Bu bağlamda az gelişmiş bölgelerin diğer gelişmiş bölgelere yakınsamaları için bölgelerin sahip olduğu kaynak potansiyellerinin belirlenmesi ve bu durumda kamu politikaları izlenmesi amaçlanmalıdır. Bölgeler arasındaki gelir eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için kırsal alanda tarım sektörünün desteklenmesi ve rekabetçi bir yapının sağlanması, hayvancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi, beşeri sermayenin artırılması, altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve kırdan kente göçün önlenmesine yönelik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Gelişmemiş bölgelerde iktisadi sosyal ve altyapı olanakları bakımından kalkınmayı sağlayacak bölgeler desteklenmeli ve iktisadi ve sosyal imkanlar bakımından bu bölgelerin kaydettikleri gelişmelerin diğer bölgelere aktarılması sağlanmalıdır. Bu doğrultuda bu tarz bölgelerde belirli sektörlerle öncelik verilerek ekonomilerinin geliştirilmesi, altyapısının iyileştirilmesi ve sermayesinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler arasındaki ulaşım ve lojistik olanaklarını geliştirmek amacıyla ulaştırma ve lojistik altyapı projeleri bölgesel kalkınmayı gerçekleştirecek şekilde geliştirilmelidir. Ayrıca ülkenin orta ve doğu bölgeleri ile kuzey ve güney arasındaki bağlantıları güçlendirilerek altyapı yatırımları gerçekleştirilmeli ve önemli şehir merkezlerinin liman, sınır kapıları, havalimanları vb. stratejik öneme sahip bağlantılarla güçlendirilmelidir. Sınra yakın bölgelerle komşu ülkeler arasındaki ticareti geliştirmek amacıyla çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak için bölge politikalarına uygun kalkınma ajansları açılmalıdır. Bu kalkınma ajansları bölgelerin iktisadi yapısını canlandırmak müteşebbis potansiyelini geliştirmek için bölgesel kalkınmaya katkı sağlamalıdır. Ülkemizde de bu tür politikaların oluşturulup geliştirilmesi durumunda

bölgeler arasındaki mevcut eşitsizliklerin azalması ve bölgelerin gelişmişlik açısından birbirine yakınsaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Makro-ekonomik politikalar, gelir dağılımı ve yoksulluk. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Coşkun Can Aktan (ed.), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.*
- Aktan, C. C. (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Alper, Y., & Tokol, A. T. (2012). Sosyal Politika, Bursa: DORA Yayıncılık.
- Altınışik, İ., & Peker, H. S. (2008). Eğitim Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008(2), 101-118.
- Apergis, N., Dincer, O., & Payne, J. E. (2011). On the dynamics of poverty and income inequality in US states. *Journal of Economic Studies*, 38(2), 132-143.
- Aras, A. (2012). *Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluk (Sakarya ili kentsel alan örneği)* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Aslan, A., & Kula, F. (2011). Is there really divergence across Turkish provinces? Evidence from the lagrange multiplier unit root tests. *European Planning Studies*, 19(3), 539-549.
- Aslan, A. E., & Bilgili, A. E. (2003). Yoksulluk Algısı, İfadelenendirme Tarzı ve Tutumlar-Bir İçerik Analizi Örneği. *Yoksulluk Sempozyumu, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, 1, 31.
- ASO. (2005). İşsizlik ve Bölgesel Gelir Dağılımı Eşitsizliğiyle Mücadele İçin Yerel Asgari Ücret Uygulaması. Ankara, 8-10.
- Atalay, S. S. (2007). Yeni Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Reel Yakınsama. *Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi.*
- Bahçe, S., & Köse, A. H. (2012). Yoksulluk: Hüzün ve Disiplin. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 19-33.
- Baltagi, B. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Baumol, W. J. (1986). Productivity growth, convergence, and welfare: what the long-run data show. *The american economic review*, 1072-1085.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). Kentsel Yoksulluk. Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu Kentleşme Şurası, Ankara, 14.
- Bellù, L. G., & Liberati, P. (2005). Charting Income Inequality: The Lorenz Curve.
- Berber, M., Yamak, R., & Artan, S. (2000). Türkiye’de Yakınlaşma Hipotezinin Bölgeler Bazında Geçerliliği Üzerine Ampirik Bir Çalışma: 1975-1997, 9. *Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi Bildiriler Kitabı*, 51-59.
- Bergstrom, F. (1998). *Regional policy and convergence of real per capita income among Swedish counties*. Stockholm School of Economics.
- Bernard, A. B., & Durlauf, S. N. (1996). Interpreting tests of the convergence hypothesis. *Journal of econometrics*, 71(1-2), 161-173.

- Bilen, M., & Çetin, İ. (2012, November). Gecekondu Bölgelerindeki Yoksulluk ile Mücadelede Mikrofinansın Rolü: İzmir Örneği. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 62-63, pp. 1-22). Istanbul University.
- Bilen, M., & ve Es, M. (1998). Gelir Dağılımı Sorunu ve Çözümünde Yeni Arayışlar. *Yönetim ve Siyasette Etik Sempozyumu*. Adapazarı, 376-399.
- Bilen, M., & Yumusak, I. G. (2004). *Gelir Dağılımı-Beseri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme* (No. 0404016). University Library of Munich, Germany.
- Bolayır, S. (2007). *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas, 46.
- Boratav, K. (1965). *Kamu Maliyesi Ve Gelir Dağılımı: Kavramlar Ve Metot Meseleleri* (No. 196). Sevinç Matbaası.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2007). Bugünün Türkiye'sinde Yoksulluk Ve Sosyal Politika. *Yerel Yönetişim Ve Yoksulluğun Azaltılması, Günaydın Ofset, Haziran*.
- Bükey, A. M., & Çetin, B. I. (2017). Türkiye'de gelir dağılımına etki eden faktörlerin en küçük kareler yöntemi ile analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 103-117.
- Cafri, R. (2009). Adana ilinde yoksulluğun analizi: Sınırlı bağımlı değişkenli modellerle bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana*.
- Ceylan, R. (2010). Yakınsama hipotezi: teorik tartışmalar. *Sosyoekonomi*, 11(11).
- Chpfer, J., & Dietz, J.L. (1997). *The Process of Economic Development*. Routledge, USA&Canada, 128.
- Cornia, G. A. (1999). Liberalization, globalization and income distribution.
- Coşkun, M. N. (2012). *Türkiye'de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili* (No. 2012/59). Discussion Paper.
- Cural, M. (2009). OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi Ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 73-97.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk. In *Journal Of Social Policy Conferences* (No. 59, Pp. 89-132). Istanbul University.
- Çapar, U., & Yayla, N. (2019). Türkiye'de Bölgelerarası Gelir Dağılımı Yakınsaması: Mekansal Ekonometrik Analiz. *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*, (25), 283-302.
- Çelik, A. (2004). AB ülkeleri ve Türkiye'de gelir eşitsizliği: piyasa dağılımı-yeniden dağılım. *Çalışma ve Toplum*, 3(3), 53-91.
- Kılıç, R., & Çetinkaya, Ş. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri Ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34).
- Dağdemir, Ö., & Acaroğlu, H. (2011). Türkiye'de bölgesel gelir dağılımının iller düzeyinde analizi: 1990-2006.
- Dalgıç, B., İyidoğan, P. V., & Güven, A. (2015). Yoksulluk Ve Yoksulluk Geçişlerinin Belirleyenleri: Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 23(24).
- Dansuk, E. (1997). *Türkiye'de yoksulluğun ölçülmesi ve sosyo-ekonomik yapılarla ölçülmesi*. Devlet Planlama Teşkilatı.

- Demir, S. (2006). *Birleşmiş Milletler kalkınma programı insani gelişme endeksi ve Türkiye açısından değerlendirme*. DPT.
- De Long, J. B. (1988). Productivity growth, convergence, and welfare: comment. *The American Economic Review*, 78(5), 1138-1154.
- Demirgil, B. (2018). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Dilic, S. (1999). *Gelir Ve Servet Politikası*. Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü.
- Dinler, Z., (2015). *İktisada Giriş*. 21.Baskı. Bursa. Ekim Basım Yayın Dağıtım, 29-106.
- Doğan, C., & Tek, M. Türkiye’de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 93-119.
- Doğruel, F., & Doğruel, A. S. (2003). Türkiye’de bölgesel gelir farklılıkları ve büyüme. Köse, AH, Şenses, F ve Yeldan, E.(der.) *İktisat Üzerine Yazılar I: Küresel Düzen, Birikim, Devlet ve Sınıflar, Korkut Boratav’a Armağan içinde*, 287-318.
- DPT. (2001). Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara, 3-136.
- Dündar, S. O. (2007). *Mikro Finansman, Türkiye kalkınma Bankası AŞ, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara*. GA-07-05-08.
- Han, E. (2010). Türkiye Kamu-Sen, Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar.
- Erdoğan, G. (2002). Türkiye’de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine değerlendirmeler. *Yoksullukla mücadele stratejileri*, 96.
- Erk, N., Ateş, S., & Direkçi, T. (2000). Convergence and growth within GAP region (South Eastern Anatolia Project) and overall Turkey’s regions. IV. *ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi*, 13, 16.
- Erlat, H. (2012). *Türkiye’de bölgesel yakınsama sorununa zaman dizisi yaklaşımı* (No. 2012/64). Discussion Paper.
- Ersungur, Ş. M. & Polat, Ö. (2006). Türkiye’ De Bölgeler Arası Yakınsama Analizi. *Atatürk Üniversitesi Dergisi*. (8). 336-343.
- Filiztekin, A. (1998). Convergence across industries and provinces in Turkey. *Ekonomi-tek*, 7(3), 1-32.
- Filiztekin, A., & Çelik, M. A. (2010). Türkiye’de bölgesel gelir eşitsizliği. *Megaron*, 5(3), 116-127.
- Gençler, A., Özdemir, Ç., & İslamoğlu, E. (2017). Gelir dağılımının kavramsal çerçevesi. *Özdemir, Çağlar Mustafa ve İslamoğlu, Emel (Ed.)*, 20-37.
- Giulietti, M., Otero, J., & Smith, J. (2009). Testing for stationarity in heterogeneous panel data in the presence of cross-section dependence. *Journal of Statistical Computation and Simulation*, 79(2), 195-203.
- Gönel, F.D. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*. 1.Baskı. Efil Yayınevi. Ankara, 5-38.
- Güneş, S., & Seven, H. (2009). *Yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamaları ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma genel müdürlüğü proje destekleri*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

- Halaç, U., Kuştepelı, Y., & İzmir, B. Türkiye’de Bölgesel Gelirin Yakınsaması: Gelir Dağılımı Açısından Bir Değerlendirme.
- Han, J. (2008). Globalization Makes The World Unequal. *Asian Social Science*, 4(2), 102-104.
- Han, E. (2010). Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar. *Ankara, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Merkezi Yayın*, (36).
- Harris, R. D., & Tzavalis, E. (1999). Inference for unit roots in dynamic panels where the time dimension is fixed. *Journal of econometrics*, 91(2), 201-226.
- Hsiao, C. (2022). *Analysis of panel data* (No. 64). Cambridge university press.
- İkizoğlu, M. (2002). Yoksulluk Ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara: Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 86-115.
- İslamoğlu, E. (2017). *Türkiye’de Gelir Dağılımı*. 1. Baskı. Seçkin Yayıncılık. Ankara, 132-136.
- Jones, B. (2002). Economic integration and convergence of per capita income in West Africa. *African Development Review*, 14(1), 18-47.
- Kapar, R. (2010). Türkiye’de çalışan yoksullar. *ASOMEDYA Ankara Sanayi Odası Yayın Organı, (Kasım-Aralık)*, <http://www.sosyalkoruma.net/pdf/asocalisan.pdf> (25.09. 2013).
- Karaalp, H. S., & Erdal, F. (2012). Sanayileşmenin bölgesel yığılması ve komşu illerin büyümesi gelir farklılıklarını artırır mı? Türkiye için bir beta yakınsama analizi. *Ege Akademik Bakış*, 12(4), 475-486.
- Karaca, O. (2004). *Türkiye de bölgelerarası gelir farklılıkları: Yakınsama var mı?* (No. 2004/7). Discussion Paper.
- Karagöl, E. T., & Dama, N. (2015, December). Geçmişten günümüze sosyal yardımlar. SETA.
- Karaman, B., & Özçalık, M. (2007). Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 25-41.
- Kargı, N. (2009). Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler Ve Ab Perspektifi Altında Türkiye’nin Bölgesel Politika Analizi. *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*, (3).
- Karluk, S. R. (1999). *Türkiye ekonomisi: Tarihsel gelişim, yapısal ve sosyal değişim*. Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Karluk, S.R. (2005). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, 10. Baskı, İstanbul: Beta.
- Kaya, E., & Özcan, R. (2009). Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın Ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli. Kaygısız, A. D. (2018). Yoksulluk Ve Gelir Eşitsizliğinin Dinamikleri: Seçilmiş Avrupa Ve Merkez Asya Ülkeleri Üzerine Dinamik Panel Veri Analizi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 161-174.
- Kerbo, H. R. (1983). *Social Stratification and Inequality*. New York: McGraw-Hill.
- Kıldış, Y. (2000). Kayıtdışı Ekonominin Ulusal-Uluslararası Boyutları ve Çözüm Önerileri. *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c, 2, 2.
- Kılıçaslan, Y., & Özatağan, G. (2007, November). Impact Of Relative Population Change On Regional Income Convergence: Evidence From Turkey. In *Review Of Urban & Regional Development Studies: Journal Of The Applied Regional*

- Science Conference (Vol. 19, No. 3, Pp. 210-223). Melbourne, Australia: Blackwell Publishing Asia. Kuştepe, Y. R., & Halaç, U. (2004). Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi Ve İyileştirilmesi.
- Kutlar, A., & Doğanoglu, F. (2007). *Kalkınma Sorunu*. 1.Baskı, Orion Yayınevi, Ankara, 75-76.
- Kutlu, M. (2018). *Gelir dağılımı ve belirleyicilerinin incelenmesi; TRA1 alt bölgesi örnekleme* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Küçükaksoy, İ. (2009). Yükselen Piyasalarda Gelir Dağılımı Eşitsizliği Ve Yoksulluk. *Social Sciences*, 4(4), 358-378.
- Mankiw, N. G., Phelps, E. S., & Romer, P. M. (1995). The growth of nations. *Brookings papers on economic activity*, 1995(1), 275-326.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve yoksulluk ilişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144-161.
- Metin, B. (2012). Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1).
- Mork, K. A., & Smith, V. K. (1989). Testing the life-cycle hypothesis with a Norwegian household panel. *Journal of Business & Economic Statistics*, 7(3), 287-296.
- Nahar, S., & Inder, B. (2002). Testing convergence in economic growth for OECD countries. *Applied Economics*, 34(16), 2011-2022.
- Nas, Ş., & Değirmen, S. (2018, April). Türkiye’de Bölgelerarası Ekonomik Eşitsizlikler Bağlamında Yakınsama Sorunsalı. In *Proceedings of 4 th SCF International Conference on “Economics and Social Impacts of Globalization” and “Future Turkey-European Union Relations* (p. 139).
- Odabaşı, F., & Seven, H. (2009). Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü. *Tc Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, Sayfa*, (1-70).
- Ökten, Z., & Kale, T. (2009). Türkiye’de bölgesel yoksulluğun yapısı ve yoksulluğa karşı politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*, 42(3), 59-91.
- Okumuş, H. Ş. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de mikro finansman ve yoksulluğun azaltılması: teori ve uygulamalar*. İstanbul Ticaret Odası.
- Olgun, A. (2018). *Gelir dağılımı ve yoksulluk: Bilecik ili örneği* (Master's thesis, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Osberg, L., & Xu, K. (2008). How should we measure poverty in a changing world? Methodological issues and Chinese case study. *Review of Development Economics*, 12(2), 419-441.
- Önder, H., & Şenses, F. (2006). Türkiye’de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi. *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*, 199, 221.
- Özbilen, Ş. (1998). *Maliye politikası:(teori-ilkeler-yöntemler ve uygulama sorunları)*. Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Özbudun, S. (2002). Küresel Bir ‘Yoksulluk Kültürü’ mü?. *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları*, 53-69.
- Özcan, S. Para Politikası Tercihleri İle Finansal İstikrar Arasındaki İlişki, Enflasyon Hedeflemesi Politikasında Finansal İstikrar Ve Türkiye Analizi.

- Özgül, S., & Karadağ, M. (2015). Türkiye’de Refah Göstergeleri Açısından Bölgesel Yakınsama. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 23(24), 38-50.
- Özgüler, V.C. (2017). *Gelirin Yeniden Dağılımı*. 2. Baskı. Seçkin Yayıncılık. Ankara, 62-71.
- Özmucur, S. (1996). *Türkiye’de gelir dağılımı, vergi yükü, ve makroekonomik göstergeler*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özpınar, Ö., & Şimşek, E. (2003). Küreselleşmenin getirdiği sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1-11.
- Paas, T., Kuusk, A., Schlitte, F., & Vörk, A. (2007). Econometric analysis of income convergence in selected EU countries and their NUTS 3 level regions. *The University of Tartu Faculty of Economics and Business Administration Working Paper*, (60-2007).
- Pehlivan, M. S., & Coşkun, S. (2009). *Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Pesaran, M. H. (2007). A Pair-Wise Approach To Testing For Output And Growth Convergence. *Journal Of Econometrics*, 138(1), 312-355.
- Pissarides, C. A. (1991). Macroeconomic adjustment and poverty in selected industrial countries. *The World Bank Economic Review*, 5(2), 207-229.
- Paetzold, J. (2013). The convergence of welfare state indicators in Europe: Evidence from panel data. *European Journal of Social Security*, 15(1), 28-54.
- Sağbaş, İ., & Şen, H. Teorisi Ve Politikası.
- Sağbaş, İ. (2002). Türkiye’de Kamu Harcamalarının Yakınsama Üzerindeki Etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 137-148.
- Saraçoğlu, B., & Doğan N. (2005). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Avrupa Birliğine Aday Ülkelerin Yakınsama Analizi. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Ekonometri Bölümü. Ankara, 1-10.
- Sarıpek, D. B. (2017). Yoksullukla Mücadelede Şartlı Nakit Transferleri; İnsan Hakları Açısından Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 94-107.
- Sen, A. (1976). Poverty: An Ordinal Approach To Measurement. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*, 219-231.
- Seyidoğlu, H. (2002). *Ansiklopedik Ekonomi Terimleri Sözlüğü*. Geliştirilmiş 3.Baskı. Güzem Can Yayınları. İstanbul, 221.
- Seyyar, A. (2003). Sosyal siyaset açısından yoksulluğa karşı mücadele; yoksulluk. *İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları*.
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri*. Beta Yayınları, İstanbul, 171.
- Shorrocks, A. F. (1995). Revisiting the Sen poverty index. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1225-1230.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 70(1), 65-94.

- Şahin, H. (2007). Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim-Bugünkü Durum (Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 9. Baskı).
- Şen, H., & Sağbaş, İ. (2020). *Vergi teorisi ve politikası*. Barış Arıkan yayınları.
- Şenses, F. (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk.
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*. 3.Baskı. İletişim Yayınları. İstanbul, 62-219.
- Şit, M. (2008). Türkiye'de gelir dağılımı ve bölgeler arası kıyaslama (1987-2007 dönemi).
- Taner, K.H. (2001), Gelir Dağılımı Ve Gelir Eşitsizlik Ölçüleri (Türkiye Örneği), Tüik, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. Kocaeli Üniversitesi.
- Taş, B. (2006). AB uyum sürecinde Türkiye için yeni bir bölge kavramı: İstatistikî bölge birimleri sınıflandırması (İBBS).
- Tatoğlu, F. Y. (2012). *İleri panel veri analizi: Stata uygulamalı*. Beta.
- Tatoğlu, F.Y. (2012a). *Panel Veri Ekonometrisi*. Beta Basım. İstanbul.
- Tatoğlu, F.Y. (2012b). *İleri Panel Veri Analizi*. Beta Basım. İstanbul.
- Tatoğlu, F. Y. (2017). Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı (3. Baskı 2020).
- Tekpinar, T. (2013). *Transfer Harcamaları Ve Gelir Dağılımı İlişkisi* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Totev, S. A. (2011). EU periphery, economic problems and opportunities—the case of Balkan countries. *Икономически изследвания*, (2), 59-68.
- Tunç, A. (2014). Yeni yoksulluk kavramı çerçevesinde Gezi Parkı olayları: Kamu yöneticilerine bazı öneriler. *Birey ve Toplum*, 4(7), 231-257.
- TÜİK, T. H. (2008). Yoksulluk Ve Gelir Dağılımı. *Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi*, Ankara.
- Türk, İ. (2009). *Maliye Politikası: Amaçlar-Araçlar Ve Çağdaş Bütçe Teorileri*. Turhan Kitabevi Yayınları.
- TÜSİAD. (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. TÜSİAD Yayınları. İstanbul. 50-185.
- Tüzemen, Ö. B., & Tüzemen, S. (2015). Yakınsama Hipotezi: Balkan Ülkeleri Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7).
- Tsanana, E., Katrakilidis, C., & Pantelidis, P. (2012). Balkan Area And Eu-15: An Empirical Investigation Of Income Convergence. In *Balkan And Eastern European Countries In The Midst Of The Global Economic Crisis* (Pp. 23-33). Heidelberg: Physica-Verlag Hd.
- Ulusoy, A., Karakurt, B., & Akbulut, E. (2015). Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini Giderici İşlevi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 248-292.
- Üzümcü, A., & Korkat, M. (2014). Türkiye’de Gelir Dağılımı Adaletsizliği Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Gelişimi (2003-2012). *Kafkas University*,

Journal Of Economics & Administrative Sciences Faculty/Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(8).

- Üzümcü, A. (2008). Artan Küresel Yoksulluk Ve Uluslararası Ekonomik Krizler Ortamında Küresel Gıda Güvenliği Çerçevesinde Uluslararası Örgütler Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Küresel Barışa Katkıları., V. *Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF, 479-504.
- Yanar, R., & Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), 55-74.
- Yamanoğlu, K. K. (2008). Türkiye’de sosyo-ekonomik faktörlerin iller arası yakınsama üzerine etkileri. *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, 1(1), 33-49.
- Yıldırım, K., & Karaman, D. (2003). *Makroekonomi*. 3.Baskı, Etam Matbaası, Eskişehir, 55.
- Yildirim, J., Öcal, N., & Özyıldırım, S. (2009). Income inequality and economic convergence in Turkey: A spatial effect analysis. *International Regional Science Review*, 32(2), 221-254.
- Yumuşak, İ. G., & Bilen, M. (2000). Gelir dağılımı-Beşeri sermaye ilişkisi ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *KÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.
- Yüce, M. (2002). Türkiye’de gelir dağılımı bozukluğunun izlenen kamu gelir ve harcama politikaları ile bağlantısı. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(s 1).
- Yücel, D. (2011). Gelir dağılımı teorileri ve politikaları: Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluk sorunu,(Yayımlanmamış doktora tezi). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Zengin, H., & Kurt, S. Oecd Ülkelerinde Kamu-Özel Sektör Tüketim Ve Dış Ticaret Malları Fiyatlarının Enflasyon Üzerindeki Belirleyiciliği: Panel Veri Analizi.
- Zeren, F., & Yilanci, V. (2011). Türkiye’de Bölgeler Arası Gelir Yakınsaması: Rassal Katsayılı Panel Veri Analizi Uygulaması/Convergence among the Regions of Turkey: Evidence from Random Coefficient Models. *Business and Economics Research Journal*, 2(1), 143.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=65&locale=tr>

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=iktisadi%20faaliyet%20kollar%C4%B1&dil=1>

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Salih Emre SUYURDU

Eğitim Bilgileri

Lisans

Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans

Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	

Makale ve Bildiriler(varsa)

1.

2.